

WONEN, LEVEN EN UITGAAN IN ROTTERDAM 2001

*Resultaten uit de
Vrijetijdsomnibus 2001*

Projectnummer: 01-1747

drs. S.G. Rijpma, drs. P.A. de Graaf, drs. C. de Vries
Centrum voor Onderzoek en Statistiek (COS)

Rotterdam, augustus 2002

In opdracht van Sport en Recreatie en de Bestuursdienst van de Gemeente Rotterdam

Prijs: € 17,50

Gegevens mogen worden overgenomen, mits met bronvermelding.
Verveelvoudiging voor eigen gebruik of intern gebruik is toegestaan.

INHOUD	Pagina
Samenvatting	7
1 Inleiding	11
2 Tijdsbesteding en oordeel over de hoeveelheid vrije tijd	13
2.1 Tijd voor werk, studie en zorgtaken	13
2.2 Hoeveelheid vrije tijd	15
2.3 Oordeel over de hoeveelheid vrije tijd	17
2.4 Belangrijke vormen van tijdsbesteding	18
2.5 Samenvattend	18
3 Media	19
3.1 Televisie en radio	19
3.2 Kranten, Internet en Stadstekst	20
3.3 Samenvattend	20
4 Sportbeoefening	23
4.1 Sportdeelname	23
4.2 Sporters	25
4.3 Takken van sport	26
4.4 Verband waarin wordt gesport	29
4.5 Plaats waar wordt gesport	30
4.6 Zelfbeeld	31
4.7 Samenvattend	31
5 Cultuurparticipatie	33
5.1 Culturele voorstellingen	33
5.2 Festivals en (sport)evenementen	35
5.3 Bezoek aan feesten met optredens	39
5.4 Deelname aan kunstzinnige activiteiten	39
5.5 Samenvattend	40
6 Horecavoorzieningen en winkelcentra	41
6.1 Bezoek aan horecavoorzieningen	41
6.2 Winkelcentra en markten	42
6.2 Samenvattend	43
7 Recreatie dicht bij huis	45
7.1 Bezoek aan overdekte buurt- en wijkvoorzieningen	45
7.2 Behoefte aan buurt- en wijkvoorzieningen	46
7.3 Samenvattend	47
8 Openluchtrecreatie en vakantie	49
8.1 Bezoek aan openluchtrecreatiegebieden	49
8.2 Tochtjes maken	51
8.3 Vakantieparticipatie	53
8.4 Bezit recreatiegoederen	54
8.5 Samenvattend	55

9	Attractieve stad	57
9.1	Veel te beleven in Rotterdam?	57
9.2	Bezoek aan grote sport- en recreatievoorzieningen	58
9.3	Behoeftte aan grootschalige sport- en recreatievoorzieningen	59
9.4	Prioriteiten binnen de sport	60
9.5	Attractieve binnenstad	61
9.6	Waterfront	63
9.7	Samenvattend	65
10	Hobby's en sociale contacten	67
10.1	Hobby's	67
10.2	Sociale contacten	68
10.3	Samenvattend	70
11	Dagindeling	71
11.1	Tijd voor andere bezigheden	71
11.2	Tijd voor vrijetijdsbesteding	71
11.3	Knelpunten	73
11.4	Tijdsparende maatregelen	73
11.5	Samenvattend	74
12	Vrijwilligerswerk	75
12.1	Deelname	75
12.2	Samenvattend	77
13	Lidmaatschappen	79
13.1	Lidmaatschap van vereniging of organisatie	79
13.2	Samenvattend	80
14	Wonen in en waardering voor wonen in Rotterdam	81
14.1	Woonduur	81
14.2	Tevredenheid met woonomgeving	82
14.3	Tevredenheid met wonen in Rotterdam	83
14.4	Trots op Rotterdam	83
14.5	Samenvattend	84
15	Bestedingen aan recreatie en uitgaan	85
15.1	Participatie	85
15.2	Omvang van de bestedingen	87
15.3	Samenvattend	88
16	Gelukkig in Rotterdam	89
16.1	Geluksgedvoel	89
16.2	Samenvattend	90
17	Jongeren in Rotterdam	91
17.1	Tijdsbesteding en vrije tijd	91
17.2	Media	91
17.3	Sportbeoefening	91

17.4	Cultuurdeelname	93
17.5	Vrijwilligerswerk	94
17.6	Attractieve stad	95
17.7	Wonen in Rotterdam	95
17.8	Bestedingen aan recreatie en uitgaan	95
17.9	Samenvattend	96

Bijlage I	Deelnemers aan de Vrijetijdsomnibussenquête	99
Bijlage II	Achtergrondkenmerken van de respondenten	101
Bijlage III	Aantal beoefenaars per tak van sport	105
Bijlage IV	Indeling van takken van sport in categorieën	107
Bijlage V	De betekenis van de percentages	109

Publicatie-overzicht Centrum voor Onderzoek en Statistiek

SAMENVATTING

Rotterdamers krijgen steeds minder vrije tijd. Zij doen echter in die schaarser wordende tijd steeds meer aan verschillende vormen van vrijetijdsbesteding. Sport, bijvoorbeeld, doet men ook steeds frequenter. De 24 uren economie lijkt in het persoonlijke leven van de Rotterdammer tot levensstijl te zijn verheven.

Het 'geluk' in de Rotterdamse samenleving bevindt zich op hetzelfde peil als twee jaar geleden.

Vrijetijdsbesteding is in, ook bij Rotterdamse beleidsmakers. Was onze stad eerder al culturele hoofdstad van Europa, de Rotterdamse ogen zijn nu gericht op de ambitie om de Maasstad te profileren als dé sportstad van Nederland. Dat vrije tijd een groeimarkt is, komt deels door de toeristische kant daarvan. Maar niet alleen de bezoekers aan Rotterdam geven hier hun geld uit aan recreatieve zaken. Ook de Rotterdammers zelf, vooral de jongeren, besteden steeds meer geld aan sport, uitgaan, funshoppen, en dergelijke.

Een uitgebreid en gevarieerd aanbod van vrijetijds mogelijkheden maakt de stad aantrekkelijk als vestigingsplaats. Dat kan altijd beter. Hoewel ze wel even trots zijn op Rotterdam, vinden Rotterdamse jongeren hun stad minder attractief dan ouderen. Het culturele, sportieve en recreatieve aanbod sluit niet altijd even goed (meer) aan bij de wensen en interesse van onderscheiden bevolkingsgroepen. Deze Algemene Rapportage maakt deze verscheidenheid in wensen en participatie op veel punten duidelijk.

In dit onderzoek is niet alleen naar tijdsbesteding gevraagd. Ook een aantal waardeoordelen over het wonen in de stad en de eigen buurt is aan de Rotterdammers voorgelegd. Een meerderheid geeft aan, met die beide tevreden te zijn. Wel is het zo dat buurtcontacten in buurten in zogenaamde achterstandswijken schaarser zijn dan in welstandswijken. De sociale cohesie in eerst genoemde buurten lijkt daarmee wat minder groot.

Ook vinden veel Rotterdammers dat er veel te beleven is in hun stad, maar de attractiviteit ervan zou toenemen met de komst van diverse grootschalige sport- en recreatievoorzieningen.

De meest genoemde maatregelen om de stad aantrekkelijker te maken zullen geen verbazing wekken: het vergroten van de veiligheid en beter onderhoud van de openbare buitenruimte; onderwerpen die zo onderhand niet meer weg te denken zijn van de (Rotterdamse en landelijke) politieke agenda.

Dit jaar werd in de Vrijetijdsomnibus voor het eerst de landelijke Richtlijn Cultuurdeelname Onderzoek (RCO) toegepast; deze is mede door het COS ontwikkeld (zie hoofdstuk 5). Ook is dit jaar voor het eerst, in opdracht van de Stedelijke Adviesgroep Dagindeling, ingegaan op 'het combineren van noodzakelijke en minder noodzakelijke activiteiten' (zie hoofdstuk 11).

Deelnamecijfers, bezoekcijfers

Hieronder volgen de belangrijkste bevindingen uit dit onderzoek. Tenzij anders vermeld zijn in onderstaande cijfers zowel incidentele als frequente deelnemers en bezoekers inbegrepen.

	Percentage Rotterdammers dat (in de afgelopen 12 maanden)
<i>betaald werk heeft</i>	60
<i>tijd besteedt aan</i>	
- studie	30
- zorgtaken	74
<i>te weinig vrije tijd zegt te hebben</i>	37

*Percentage Rotterdammers dat
(in de afgelopen 12 maanden)*

<i>televisie kijkt</i>	
- <i>totaal</i>	97
- <i>TV-Rijnmond</i>	57
<i>radio luistert</i>	
- <i>totaal</i>	77
- <i>regionale en lokale zenders</i>	41
<i>kranten leest</i>	
- <i>landelijke dagbladen</i>	59
- <i>Rotterdams dagblad</i>	42
<i>Internet gebruikt</i>	47
<i>Stadstext raadpleegt</i>	35
<i>aan sport doet</i>	
- <i>minstens eens per jaar</i>	62
- <i>minstens 11 keer per jaar</i>	52
- <i>minstens 50 keer per jaar</i>	29
<i>sport in verenigingsverband doet</i>	35
<i>culturele uitvoeringen bezoekt (excl bioscoop):</i>	60
- <i>concert populaire of wereldmuziek</i>	24
- <i>musical</i>	19
- <i>toneelvoorstelling</i>	17
- <i>cabaret of kleinkunst</i>	17
- <i>concert klassieke muziek</i>	13
- <i>dance-/houseparty</i>	13
<i>bioscoop of filmhuis bezoekt</i>	54
<i>musea bezoekt</i>	35
<i>bibliotheek bezoekt</i>	40
<i>videotheek bezoekt</i>	43
<i>Rotterdamse festivals bezoekt</i>	64
<i>Rotterdamse sportevenementen bezoekt</i>	57
<i>overige evenementen in Rotterdam bezoekt</i>	71
<i>horeca bezoekt</i>	89
<i>wel eens winkelt ..</i>	
- <i>in de binnenstad</i>	83
- <i>op winkelcentrum Zuidplein</i>	47
- <i>op winkelcentrum Oosterhof/Alexandrium</i>	44
- <i>op de markten</i>	68

*Percentage Rotterdammers dat
(in de afgelopen 12 maanden)*

<i>buurt- en wijkvoorzieningen bezoekt</i>	<i>75</i>
<i>openluchtrecreatievoorzieningen bezoekt:</i>	<i>94</i>
- <i>buurtvoorzieningen</i>	<i>69</i>
- <i>stadsparken</i>	<i>73</i>
- <i>recreatiegebieden rond Rotterdam</i>	<i>58</i>
- <i>strand en duinen</i>	<i>60</i>
- <i>verder weg gelegen landschappen</i>	<i>39</i>
<i>met vakantie gaat:</i>	<i>82</i>
- <i>korte vakanties (minder dan 4 nachten)</i>	<i>61</i>
- <i>lange vakanties</i>	<i>72</i>
<i>tochten maakt</i>	<i>80</i>
- <i>wandeltochten</i>	<i>56</i>
- <i>fietstochten</i>	<i>49</i>
- <i>autotochten</i>	<i>40</i>
- <i>skeelertochten</i>	<i>13</i>
<i>vindt dat er in Rotterdam (heel) veel te beleven is</i>	<i>71</i>
<i>denkt dat er in Rotterdam behoefte is aan o.a.</i>	
- <i>kinderspeelparadijs</i>	<i>25</i>
- <i>400m kunstijsbaan/ijs hockeybaan</i>	<i>22</i>
- <i>overdekte skibaan met sneeuw</i>	<i>17</i>
- <i>openbare sportvelden/trapvelden</i>	<i>17</i>
- <i>50m zwembad</i>	<i>15</i>
- <i>geen enkele voorziening</i>	<i>19</i>
<i>denkt dat de binnenstad van Rotterdam aantrekkelijker wordt door o.a.</i>	
- <i>vergroten veiligheid</i>	<i>54</i>
- <i>beter onderhoud en schoonhouden</i>	<i>49</i>
- <i>meer openbaar groen</i>	<i>45</i>
- <i>minder auto's in de binnenstad</i>	<i>27</i>
- <i>beter openbaar vervoer</i>	<i>21</i>
- <i>niets; de binnenstad is al heel aantrekkelijk</i>	<i>5</i>
<i>wel eens in een van de gebieden van het Waterfront (langs de Maas) komt</i>	<i>80</i>
<i>daar steeds vaker komt</i>	<i>19</i>
<i>vindt dat je langs de Maasoever in de binnenstad plezierig kunt wandelen</i>	<i>44</i>
<i>vindt dat er altijd wat te doen is op of langs de rivier</i>	<i>34</i>

*Percentage Rotterdammers dat
(in de afgelopen 12 maanden)*

<i>De attractiviteit van het Waterfront beoordeelt met</i>	
- een onvoldoende (cijfer 1-5)	18
- een 6 of 7	58
- een 8, 9 of 10	23
<i>nooit of vrijwel nooit een boek leest voor het plezier</i>	33
<i>regelmatig of vaak een boek leest (minstens 10 per jaar)</i>	30
<i>mistens eens per week contact heeft met buurtgenoten</i>	48
<i>op visite gaat bij burens, vrienden, familie</i>	79
<i>veel vrije tijd besteedt</i>	
- met gezinsleden	51
- met familie	13
- met burens	3
- met vrienden/kennissen	17
- alleen	22
<i>wel eens onbetaald werk verricht</i>	46
- informele hulp	27
- vrijwilligerswerk	32
<i>lid is van één of meer organisaties</i>	62
<i>dat (zeer) tevreden is over de eigen woonomgeving</i>	74
<i>dat (zeer) tevreden is over het wonen in Rotterdam als geheel</i>	82
<i>'trots' is op Rotterdam</i>	65
<i>'een beetje trots' is op Rotterdam</i>	27
<i>'niet trots' is op Rotterdam</i>	7
<i>geld besteedt aan</i>	
- uit eten gaan	84
- horeca	66
- uitgaan	70
- sportbeoefening	54
- kansspelen	44
- winkelen voor het plezier	89
<i>dat heel gelukkig is</i>	24
<i>dat niet zo gelukkig of helemaal niet gelukkig is</i>	13

In deze algemene rapportage staan de resultaten beschreven van de vierde Vrijetijdsomnibus, de eerste van de 21ste eeuw. Het betreft een grootschalige enquête onder de Rotterdamse bevolking van 16 tot en met 75 jaar over tijdsbesteding, sport, cultuur, openluchtrecreatie, vakantie, enzovoort. De leeftijdsgrens van 75 jaar is gehanteerd omdat boven die leeftijd een lage respons wordt verwacht. Bovendien zal wat dan nog wel respondeert waarschijnlijk weinig representatief zijn voor de hele populatie van Rotterdammers boven 75 jaar. Als experiment is op verzoek van een van de opdrachtgevers de steekproef opgehoogd met bruto ca. 100 jongeren van 13 tot en met 15 jaar.

Deze uitbreiding van de steekproef heeft over het algemeen weinig invloed gehad op uitkomsten van de gehele populatie, in de meeste gevallen gaat het om 'cijfers achter de komma'. Voort de vergelijking met de uitkomsten van de vorige jaren waarin de Vrijetijdsomnibusenquête is gehouden (1995, 1997 en 1999) levert deze uitbreiding dus geen grote problemen op. Daar waar de invloed van deze uitbreiding groter is, zal er apart melding van worden gemaakt.

Het onderzoek is uitgevoerd door het Centrum voor Onderzoek en Statistiek (COS) in opdracht van de dienst Sport en Recreatie en de Bestuursdienst van de gemeente Rotterdam. Andere gemeentelijke diensten en instellingen hebben met eigen vragen 'meegelift'. Zie Bijlage I.

Deze rapportage bevat de resultaten van een globale analyse van het materiaal. Het biedt daarnaast volop mogelijkheden voor verdere en diepgaander analyses. De meeste deelnemers aan deze Vrijetijdsomnibus hebben inmiddels al opdracht gegeven voor dergelijke aanvullende analyses en rapportages. Daarnaast zijn over diverse andere onderwerpen of doelgroepen deelrapportages denkbaar, bijvoorbeeld een deelrapportage over de vrijetijdsbesteding van de Rotterdamse jongeren. In hoofdstuk 14 is daartoe een voorzet gegeven.

Respons:

Het onderzoek is gebaseerd op een personenenquête onder een uit het bevolkingsbestand getrokken steekproef. De vragenlijst is toegezonden aan 3100 Rotterdammers: 3004 Rotterdammers van 16-75 jaar en 96 in de leeftijdsgroep 13-15 jaar. In totaal hebben 1567 personen (50,5%) de vragenlijst ingevuld en teruggestuurd. Er is twee keer schriftelijk gerappelleerd. De respons is iets lager dan twee jaar geleden toen nog bijna 56% de vragenlijst invulde. Met name de inzet van allochtone enquêteurs heeft deze keer minder resultaat gehad. Gelukkig heeft dit niet geleid tot een lagere vertegenwoordiging van allochtonen in de steekproef. In tegendeel zelfs, de respons van allochtonen is hoger dan ooit, al is nog altijd sprake van een ondervertegenwoordiging.

Aan de hand van enkele algemene persoonskenmerken zoals geslacht, leeftijd, etniciteit en de deelgemeente waar men woont, is de respons vergeleken met het steekproefkader waaruit de steekproef is getrokken. Zie Bijlage II.

Tabel 1.1 Respondenten naar etniciteit en leeftijd (in %)

	13-15 jaar	16-24 jaar	25-44 jaar	45-64 jaar	65-75 jaar	Totaal %	aantal resp.
Nederlanders	44	46	62	69	83	63	993
Turken	9	8	5	3	0	4	68
Marokkanen	11	8	4	4	0	4	67
Surinamers	9	10	9	7	4	8	122
Antillianen/Arubanen	7	6	2	2	0	2	37
Kaapverdiërs	5	6	3	1	0	2	38
Noord Mediterraanen	5	4	2	2	1	3	39
Overige arme landen	9	9	7	4	3	6	91
Overige rijke landen	2	3	8	8	9	7	112
Totaal	100%	100%	100%	100%	100%	100%	1567

Geconcludeerd wordt dat ondanks een ondervertegenwoordiging van allochtonen (met name de etnische minderheden) de respons op de Vrijtijdsomnibus voldoende representatief is voor de totale Rotterdamse bevolking van 13 – 75 jaar.

Bij de interpretatie van de resultaten van dit onderzoek moet rekening worden gehouden met het feit dat allochtonen, en met name Marokkanen, Turken en Surinamers/Antillianen, gemiddeld jonger zijn dan de autochtone Rotterdamse bevolking (zie tabel 1.1). Allochtonen in de leeftijdsgroep 65-75 jaar zijn zowel in het onderzoek als in de Rotterdamse bevolking nauwelijks aanwezig terwijl zij in de leeftijdsgroep 15-24 jaar inmiddels de helft van de bevolking vormen.

Tenslotte:

Als er in de tekst over '**Rotterdamers**' wordt gesproken, dan wordt bedoeld **Rotterdamers van 13-75 jaar**.

In de meeste gevallen blijkt dat allochtonen uit de 'rijke' landen (Duitsland, Engeland, V.S., Japan, etc.) in hun vrijetijdsgedrag e.d. meer overeenkomsten vertonen met autochtonen dan met de overige allochtonen. Daarom worden zij, als onderscheid wordt gemaakt tussen allochtonen en autochtonen, gerekend tot de autochtonen.

Om de in dit rapport vermelde aantallen en percentages te kunnen vertalen naar de Rotterdamse bevolking als geheel, is het handig te weten dat in dit onderzoek één respondent staat voor 296 Rotterdamers van 13-75 jaar en dat één procent staat voor 4640 Rotterdamers van 13-75 jaar.

2 TIJD

TIJDSBESTEDING EN OORDEEL OVER DE HOEEVEELHEID VRIJE

De hoeveelheid vrije tijd van mensen wordt, na slapen, eten en verplaatsen, in belangrijke mate bepaald door de tijd die wordt besteed aan betaalde arbeid, aan studie en aan zorgtaken. In welke mate besteden Rotterdammers tijd aan deze taken? Welke vormen van tijdsbesteding vindt men het belangrijkste? Hoeveel uur vrije tijd heeft men en hoe beoordeelt men de hoeveelheid vrije tijd die overblijft? Dat zijn met name de vragen die in dit hoofdstuk centraal staan.

2.1 Tijd voor werk, studie en zorgtaken

Bijna driekwart van de Rotterdammers besteedt tijd aan zorgactiviteiten, zes op de tien aan werk en drie op de tien aan studie.

Tabel 2.1 Percentage Rotterdammers dat tijd besteedt aan werk, studie en/of zorgtaken en het aantal uren 'echte' vrije tijd

uren	werk	studie	zorg	'verplichte' tijd *)	vrije tijd
geen	34	64	20	1	2
1 - 19 uur	10	20	47	13	42
20 - 39 uur	25	7	18	24	36
40 - 49 uur	19	2	5	26	7
50 en meer uur	6	1	5	29	5
geen antwoord	6	6	6	6	8
gemiddeld aantal uur per week (van degenen die er tijd aan besteden)	33,4	15,4	18,8	40,8	21,7
idem 1999	34,0	12,7	19,7	40,7	24,0
idem 1997	35,0	14,9	19,9	43,5	22,3

*) aantal uren per week besteed aan werk, studie, zorg bij elkaar geteld

Werk

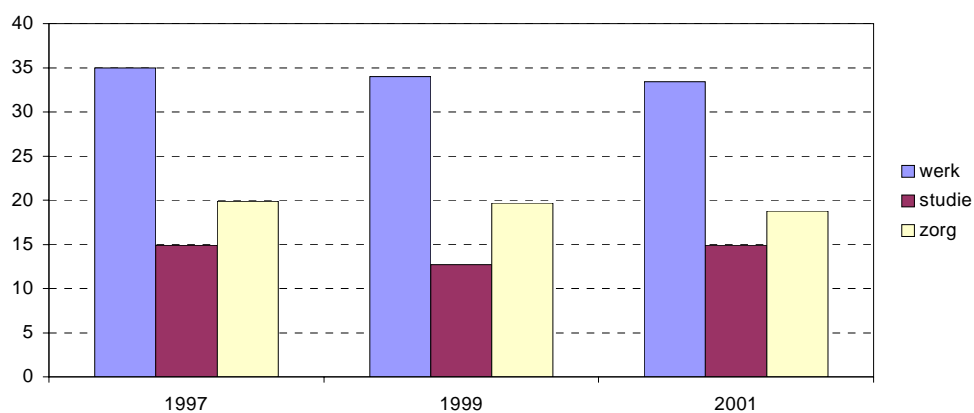
Ten opzichte van 1999 is vooral het percentage Rotterdammers dat tijd besteed aan werk toegenomen: van 56% tot 60% variërend van een enkel uurtje tot wel 80 uur per week. Zij besteden per week echter minder tijd aan werk dan voorheen. Zo besteedden de werkende Rotterdammers in 1997 nog gemiddeld 35,0 uur aan werk, in 2001 is dat teruggelopen naar 33,4 uur. Ook landelijk is deze trend van toenemende arbeidsdeelname en kortere arbeidsduur van de werkenden waargenomen ('Trends in de tijd', SCP, 2001).

Voor 55% van de Rotterdammers is het werk de voornaamste bezigheid, voor 5% is het bijzaak: een andere bezigheid, studie of zorgtaken, is voor hen belangrijker.

Studie

Voor 11% van de Rotterdammers is studie de voornaamste bezigheid, maar in totaal besteedt 30% van hen tijd aan studie, cursussen, opleiding. Gemiddeld besteden zij daaraan 15,4 uur per week. Dat is meer dan in voorgaande jaren, maar dat komt voornamelijk doordat er nu meer jeugd in het onderzoek is meegenomen dan voorheen. Zeventig procent van de 'studerenden' volgt een opleiding naast het werk. Ruim 60% van hen doet dat in combinatie met zorgtaken.

Figuur 2.1 Aantal uren per week dat Rotterdammers gemiddeld besteden aan werk, studie en/of zorgtaken sinds 1997

Zorgtaken

Het verrichten van huishoudelijk werk en zorgtaken thuis is, net als in 1999, voor 10% van de Rotterdammers de voornaamste bezigheid. In totaal verricht driekwart van de Rotterdammers huishoudelijk werk en/of zorgtaken: 74%. Gemiddeld besteden zij bijna 19 uur per week aan deze zorgtaken; dat is een uur minder dan in 1999.

Tabel 2.2 Gemiddelde aantal uren per week 'verplichte' tijd en echte vrije tijd naar leeftijd en etniciteit

	werk	studie	zorg	'verplichte' tijd	vrije tijd
13-15 jaar	1,9	28,5	3,3	33,7	19,3
16-24 jaar	18,3	16,7	7,0	42,0	21,2
25-44 jaar	29,4	2,6	13,1	45,1	19,5
45-64 jaar	19,8	1,1	16,2	36,1	21,9
65-75 jaar	0,6	0,5	17,1	18,2	31,9
autochtonen	22,6	3,6	14,2	41,5	23,4
allochtonen	18,3	8,0	10,9	39,2	17,0
TOTAAL	21,4	4,9	13,2	40,8	21,6

In deze tabel zijn ook de 'nul uur-scores' meegeteld bij de berekening van de gemiddelden

'Verplichte tijd'

In totaal besteden bijna alle respondenten tijd aan één of meer van deze drie 'verplichte' activiteiten. Slechts enkelen geven aan dit niet te doen. Daarnaast heeft 6% deze vraag niet ingevuld. Gemiddeld gaat het om bijna 41 uur per week (variërend van 1 uur tot 120 uur)¹. Ten opzichte van 1999 is er geen verandering opgetreden.

Mensen die zeggen geen tijd te besteden aan deze 'verplichtende' en structurerende activiteiten zijn meer dan gemiddeld ouderen (65 jaar en ouder), zijn laag opgeleid en hebben doorgaans een laag inkomen. Dit zijn veelal gepensioneerden en AOW-ers voor wie werk, studie en deels ook zorg geen betekenis meer hebben.

Daar tegenover staan de mensen voor wie dat wel in hoge mate geldt en die juist veel tijd besteden aan werk-, studie- en/of zorgtaken in het huishouden. Zij zijn al druk bezet, maar zijn daarnaast, zo zullen we verder in deze rapportage zien, ook nog zeer actief in hun vrije tijd. Het zijn vooral ouders met thuiswonende kinderen, 25-45 jarigen, hoog opgeleiden en hogere inkomensgroepen.

2.2 Hoeveelheid vrije tijd

De tijd besteed aan 'verplichte taken' is zoals gezegd ten opzichte van twee jaar geleden vrijwel onveranderd. Opvallend is dan wel dat men gemiddeld minder vrije tijd heeft dan in de voorgaande jaren. Gemiddeld hebben de Rotterdammers in 2001 21,6 uur vrije tijd, 1,7 uur minder dan in 1999.

Ook in landelijk onderzoek is een teruggang in de vrije tijd geconstateerd ('Trends in de tijd', SCP, 2001). Dit wordt verklaard door een eveneens geconstateerde toename van de 'verplichte tijd' en een toename van de tijd besteed aan 'persoonlijke tijd' (eten, hygiëne, slapen, e.d.). De toename van de 'verplichte tijd' is in Rotterdam niet waargenomen, zodat voorlopig geconcludeerd kan worden dat het verlies aan 'echte vrije tijd' vooral ten goede is gekomen aan een toename van deze persoonlijke tijd.

Vrijwel iedereen heeft 'echte' vrije tijd². Slechts 2% zegt, volgens de gehanteerde definitie in de vraagstelling, geen 'echte' vrije tijd te hebben, 8% heeft deze vraag niet beantwoord en zijn bij de berekening van gemiddelden niet meegeteld. Hieronder zijn naar verhouding veel ouderen voor wie vrije tijd kennelijk alleen betekenis heeft in tegenstelling met arbeidstijd.

De hoeveelheid vrije tijd verschilt aanmerkelijk per groep. Vrouwen hebben gemiddeld 3,6 uur minder vrije tijd dan mannen, respectievelijk 19,9 en 23,5 uur. In 1999 was dat nog 21,6 en 25,6 uur. Ouderen hebben aanzienlijk meer vrije tijd dan jongeren. Met name bij mannen neemt na VUT of pensioen de vrije tijd aanzienlijk toe. Gemiddeld hebben zij bijna 37 uur echte vrije tijd, hun vrouwelijke leeftijdsgenoten komen niet verder dan 28,6 uur.

1 De 16 respondenten die zeggen meer dan 120 uur per week aan deze activiteiten te besteden zijn buiten de berekening van dit gemiddelde gehouden.

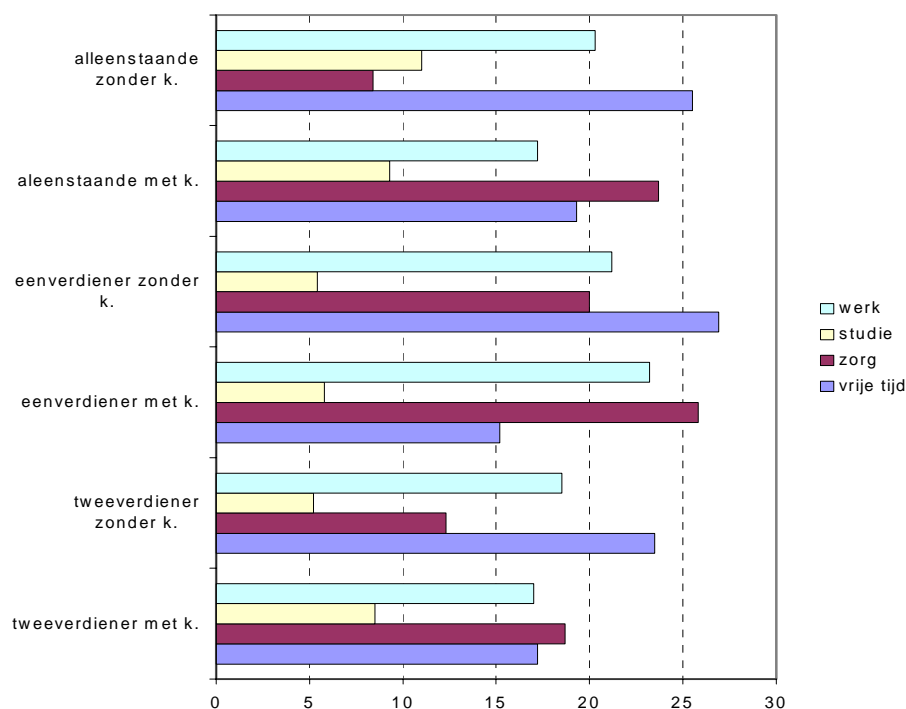
2 In de vraagstelling is 'echte' vrije tijd omschreven als: 'dus niet de tijd voor slapen, eten, persoonlijke verzorging, werk, studie, huishoudelijk werk, dagelijkse boodschappen en andere noodzakelijke activiteiten'.

Tabel 2.2 Aantal uren echte vrije tijd per week naar geslacht en leeftijd (in %)

	geen vrije tijd	1-19 uur	20-39 uur	40-49 uur	50 uur en meer	gemiddeld
man	2	39	43	9	7	23,5 uur
vrouw	2	51	37	6	4	19,9 uur
man 13-24 jaar		40	45	9	7	24,0 uur
vrouw 13-24 jaar	1	53	38	6	2	19,0 uur
man 25-44 jaar	1	43	44	7	5	21,0 uur
vrouw 25-44 jaar	3	58	32	4	3	17,6 uur
man 45-64 jaar	1	41	41	12	6	22,8 uur
vrouw 45-64 jaar	3	46	41	6	4	20,8 uur
man 65-75 jaar	5	10	45	10	29	36,9 uur
vrouw 65-75 jaar		29	44	15	12	28,6 uur
Totaal	2	46	40	7	6	21,6 uur
1999	2	44	38	8	9	23,3 uur

Vooral in huishoudens met kinderen is de gemiddelde hoeveelheid vrije tijd aanzienlijk lager dan bij alleenstaanden en paren zonder thuiswonende kinderen. Zie de COS-publicatie 'Dagindeling van Rotterdammers', COS, april 2002.

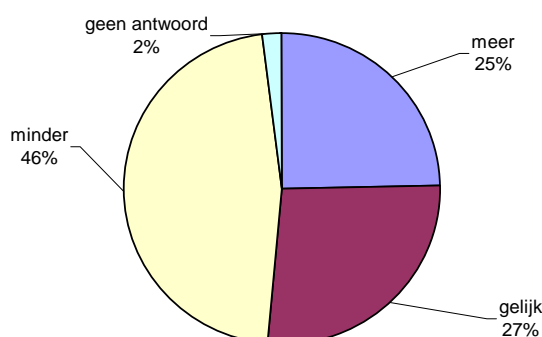
Figuur 2.2 Gemiddeld aantal uur per week betaald werk, studie, zorg en vrije tijd van verschillende typen huishoudens (basis: respondenten van 18-75 jaar)

Bijna de helft van de Rotterdammers (46%) meent dat ze nu minder vrije tijd hebben dan 5 jaar geleden. Dit zijn vooral jongeren (jonger dan 45 jaar), mensen met een hoge opleiding en hoog inkomen, werkenden en vooral studenten. Ook allochtonen hebben, veel meer dan autochtonen, te maken met minder vrije tijd. Een kwart denkt meer vrije tijd te hebben dan 5 jaar geleden en een bijna even groot percentage (27%) heeft net zo veel vrije tijd als toen. In 1999 was dat respectievelijk 44%, 24% en 31%.

Meer mensen dan in 1999 hebben dus het gevoel dat ze het de afgelopen jaren drukker hebben gekregen. Dit komt overeen met de bevinding dat sinds 1997 het percentage werkenden binnen deze Vrijetijdsonderzoeken is toegenomen en het percentage uitkeringsontvangers (WAO, WW, bijstand) is gedaald.

Figuur 2.3 *Percentage Rotterdammers dat meer, evenveel en minder vrije tijd heeft dan 5 jaar geleden*

Degenen die nu meer vrije tijd hebben, treffen we vooral aan onder mensen in de leeftijdsgroep 45-64 jaar. Het gaat daarbij veelal om mensen die met de VUT zijn gegaan en mensen die gedwongen meer vrije tijd hebben gekregen. De eersten vinden dat ze nu genoeg vrije tijd hebben en de laatsten 'klagen' dat ze nu 'te veel' vrije tijd hebben.

2.3 Oordeel over de hoeveelheid vrije tijd

Tabel 2.3 *Oordeel over de hoeveelheid vrije tijd in 1995, 1997, 1999 en 2001 (in%)*

	1995	1997	1999	2001
(te) veel	11	10	3 *)	1
genoeg	64	58	59	58
te weinig	25	31	37	37
geen antwoord	0	1	1	2

*) Sinds 1999 is de antwoordcategorie 'veel' vervangen door 'te veel'

Rotterdammers hebben naar hun mening het dan wel drukker dan vijf jaar geleden, maar dat gaat niet gepaard met een toename van het aantal mensen dat van oordeel is dat ze 'te weinig vrije tijd' hebben. Net als in 1999 is 37% die mening toegedaan. Evenals in 1999 vindt bijna 60% van de Rotterdammers dat ze genoeg vrije tijd hebben, een enkeling vindt het teveel.

2.4 Belangrijke vormen van tijdsbesteding

Van negen vormen van tijdsbesteding is gevraagd hoe belangrijk of onbelangrijk deze zijn voor de respondent zelf.

Betaald werk, zorg voor huisgenoten (kinderen, partner en/of ouders) en vrijetijdsbesteding wordt door ruim 80% (heel) belangrijk gevonden. Over betaald werk is het oordeel in meerderheid 'heel belangrijk', bij vrijetijdsbesteding ligt het accent meer op 'belangrijk'. Het oordeel over de zorg voor huisgenoten ligt tussen beide in.

Zorg voor het huishouden en voor anderen (buiten de naaste verwanten) is wel belangrijk maar net wat minder dan de drie eerder genoemde activiteiten. De beoordeling van studie en sport is nagenoeg gelijk.

Tabel 2.4 Het belang dat men voor zich zelf hecht aan diverse activiteiten (in %)

	heel belangrijk	belangrijk	niet belangrijk en niet onbelangrijk	on- belangrijk	heel onbelangrijk	geen antwoord
betaald werk	43	28	8	5	2	14
zorg voor huisgenoten	38	34	8	3	2	16
vrijetijdsbesteding	26	48	9	2	1	14
zorg voor huishouden	20	48	17	4	1	10
sport	17	33	22	9	4	15
studie	16	31	19	12	4	19
zorg voor familie, buren, vrienden	8	42	25	6	1	17
vrijwilligerswerk	4	17	32	22	7	18

Opvallend is dat vrijetijdsbesteding (iets) belangrijker wordt gevonden dan zorg voor het huishouden, studie of zorg voor familie, burens en vrienden. Een vrij groot deel van de respondenten heeft deze vraag onbeantwoord gelaten: voor een aantal van hen is dit kennelijk niet goed te beantwoorden omdat het niet van toepassing is.

Over vrijwilligerswerk zeggen de meesten dat het 'niet belangrijk en niet onbelangrijk' is.

2.5 Samenvattend

Rotterdamers hebben tegenwoordig wat minder vrije tijd dan enkele jaren geleden. Toch besteden zij gemiddeld even veel tijd aan 'verplichte' tijdsbestedingen als werk, studie en zorg als enkele jaren geleden.

Tussen groepen Rotterdamers zijn de verschillen soms groot; zo hebben gepensioneerde mannen relatief veel vrije tijd en huishoudens met kinderen relatief weinig.

Evenals in 1999 heeft bijna de helft van de Rotterdamers nu minder vrije tijd dan 5 jaar geleden. Velen hebben het gevoel dat ze het drukker hebben gekregen: het percentage mensen dat van mening is dat ze *te weinig* vrije tijd hebben is in het verleden fors toegenomen, maar sinds 1999 gestabiliseerd op 37%.

Voor veel mensen is vrijetijdsbesteding belangrijk of zelfs heel belangrijk. Na 'betaald werk' en 'zorg voor huisgenoten' volgt 'vrijetijdsbesteding' op de derde plaats, vóór zorg voor het huishouden, studie, of zorg voor familie/buren/vrienden.

3 MEDIA

3.1 Televisie en radio

Vrijwel alle Rotterdammers kijken televisie, slechts 1% doet dat niet (en 3% heeft deze vraag niet beantwoord). Gemiddeld kijkt men 3,1 uur per dag, vrijwel gelijk met vorige peilingen in 1997 en 1999.

Het percentage mensen dat wel eens naar TV-Rijnmond kijkt is weer verder toegenomen: van 42% in 1997 tot 58% in 2001. De meesten kijken niet langer dan 1 uur per dag, gemiddeld kijkt men 0,9 uur per dag naar deze zender. Vier op de tien Rotterdammers kijkt een half tot één uur per dag.

Tabel 3.1 Aantal uren per dag TV-kijken (in %)

	TV kijken			TV-Rijnmond		
	1997	1999	2001	1997	1999	2001
minder dan ½ uur per dag	1	1	0	11	13	14
½ tot en met 1 uur per dag	16	17	15	27	37	39
tot en met 2 uur	28	27	28	2	2	3
tot en met 3 uur	18	19	22	1	1	1
tot en met 4 uur	17	16	16			
meer dan 4 uur	15	16	15			
kijkt niet	3	3	1	46	46	41
niet ingevuld	2	1	3	12	1	2
<i>Gemiddeld per dag (van degenen die kijken)</i>	<i>3,0</i>	<i>3,0</i>	<i>3,1</i>	<i>0,8</i>	<i>0,7</i>	<i>0,8</i>

Ruim driekwart van de Rotterdammers (77%) luistert wel eens naar de radio. Dat zal men meestal doen in combinatie met andere activiteiten zoals tijdens het (huishoudelijk) werk, studie, auto rijden, etc. 23% luistert zelden of nooit naar de radio. Ten opzichte van 1999 zijn er geen veranderingen in het luistergedrag waargenomen.

Gemiddeld staat de radio 3,8 uur aan. Veel meer dan bij de TV wordt afgestemd op regionale of lokale zenders zoals Radio Rijnmond, Stadsradio, buurtzenders en de migrantenomroep: gemiddeld 2,5 uur per dag.

Tabel 3.2 Aantal uren per dag radio luisteren (in %)

	Totaal	Regionale en lokale zenders
Niet meer dan 1 uur per dag	25	20
tot en met 2 uur	14	8
tot en met 5 uur	17	6
meer dan 5 uur	20	5
luistert niet / niet ingevuld	25	60
<i>Gemiddeld per dag (van degenen die luisteren)</i>	<i>3,8</i>	<i>2,5</i>

3.2 Kranten, Internet en Stadstekst

Van de in tabel 3.3 genoemde media wordt door steeds meer Rotterdammers steeds frequenter gebruik gemaakt. Met uitzondering van de huis-aan-huisbladen vertonen zij alle een toename. Wederom is in twee jaar tijd zowel het regelmatig gebruik als het incidenteel gebruik van Internet verdubbeld.

Zeven procent van de Rotterdammers zegt geen enkel van deze media te lezen of te raadplegen (veel laag opgeleide ouderen), eveneens 7% raadpleegt ze alle vijf (een verdubbeling ten opzichte van 2 jaar geleden).

Tabel 3.3 *Percentage Rotterdammers dat geschreven en digitale media leest / raadpleegt*

	één of meer keer per week		minder dan één keer per week		zelden of nooit / geen antwoord	
	1999	2001	1999	2001	1999	2001
Landelijk dagblad	47	48	7	10	46	41
Rotterdams Dagblad	29	31	9	11	61	58
Huis-aan-huisblad	52	51	18	18	30	31
Internet	21	37	5	10	74	53
Stadstekst	19	24	11	11	70	65

Dagbladen

Er zit enige groei in het percentage Rotterdammers dat wel eens een dagblad leest. Bijna de helft van de Rotterdammers leest minstens eens per week een landelijk dagblad (waaronder 33% die dat vrijwel dagelijks doen), 41% doet dat zelden of nooit en 10% leest incidenteel een landelijk dagblad.

Ruim 30% van de Rotterdammers leest minstens eens per week het Rotterdams Dagblad (waaronder 18% vrijwel dagelijks), 58% doet dat zelden of nooit en 11% leest het Rotterdams Dagblad incidenteel.

Huis-aan-huisbladen

Het percentage Rotterdammers dat wel eens een huis-aan-huisblad leest is niet verder toegenomen. Nog steeds leest de helft van de Rotterdammers (51%) minstens eens per week één of meer huis-aan-huisbladen als de Havenloods, Het Zuiden, Maasstad en Maaspost; 31% zegt dat zelden of nooit te doen en 18% doet dat incidenteel.

Internet

Het aantal Rotterdammers dat minstens eens per week het internet (thuis, werk, school) opgaat, is sinds 1999 bijna verdubbeld van 21% tot 37%. In 1995 was dat nog 2%. Ook het percentage incidentele bezoekers is verdubbeld tot 10%.

Deze regelmatige internetbezoekers bestaan vooral uit jongeren en hoog opgeleide mannen. Van de jongeren is inmiddels bijna driekwart wel eens op het internet te vinden. Zie ook tabel 3.4.

Tabel 3.4 Percentage Rotterdammers dat internet raadpleegt naar leeftijd

	één of meer keer per week	minder dan één keer per week	zelden of nooit / geen antwoord
13-24 jaar	16	57	28
25-44 jaar	11	46	43
45-64 jaar	7	24	70
65-75 jaar	2	7	91

Stadstekst

Ook neemt het percentage Rotterdammers toe dat Stadstext wel eens raadpleegt. Een kwart doet dat minstens eens per week en 11% doet dat incidenteel.

3.3 Samenvattend

Het aantal Rotterdammers dat televisie kijkt en/of radio luistert verandert de laatste jaren nauwelijks meer. Wel wordt de trend nu verder voortgezet dat steeds meer Rotterdammers afstemmen op het lokale TV-Rijnmond.

Het lezen van landelijke dagbladen en het Rotterdams Dagblad stijgt licht. De huis-aan-huis-kranten worden evenals in 1999 door de helft van de Rotterdammers gelezen.

Het gebruik van internet neemt nog steeds behoorlijk toe terwijl ook Stadstext door steeds meer Rotterdammers wordt geraadpleegd.

4 SPORTBEOEFENING

4.1 Sportdeelname

De deelname aan sport is grotendeels bepaald aan de hand van de Richtlijn Sportdeelname Onderzoek (RSO) zoals die door een toenemend aantal gemeenten in Nederland wordt toegepast. Op enkele plaatsen in de vragenlijst is er voor gekozen om enkele recente wijzigingen in deze RSO (nog) niet door te voeren in verband met de vergelijkbaarheid met de resultaten uit 1999. Het betreft met name de vraag naar de locaties waar sport wordt beoefend. De deelname aan sport is gebaseerd op de vraag naar het aantal keer dat men in de afgelopen 12 maanden *minstens één keer* aan sport heeft gedaan. Degenen die deze vraag niet hebben ingevuld zijn ten behoeve van de vergelijking met voorgaande jaren beschouwd als niet-sporters.

Het percentage sporters in Rotterdam is opnieuw toegenomen: 62% van de Rotterdammers heeft de afgelopen 12 maanden één of meer keren aan sport gedaan. De eerder geconstateerde groei van de sportdeelname zet zich daarmee door van 51% in 1995, 54% in 1997 en 59% in 1999 tot 62% in 2001. De uitbreiding van de steekproef met 13-15 jarigen (waaronder relatief veel sporters) heeft door het kleine aantal respondenten op dit percentage slechts betekenis achter de komma.

Met een toename van de sportdeelname met 3% loopt Rotterdam de achterstand met Nederland en Amsterdam iets in, respectievelijk 69% en 64%³. Echter ook buiten Rotterdam wordt een toename van de sportdeelname geconstateerd. Vanwege de sterke relatie met het opleidingsniveau is dit verschil met Amsterdam en het hele land niet vreemd. De Rotterdamse bevolking heeft namelijk gemiddeld een lager opleidingsniveau.

Tabel 4.1 Ontwikkeling van de frequentie van sportdeelname sinds 1995 (in %)

	1995	1997	1999	2001
doet geen sport	49	46	42	38
1 – 10 keer (incidenteel)	10	8	8	10
11 – 50 keer (modaal)	24	23	24	23
51 – 100 keer (frequent)	9	12	13	16
101 en meer keer (zeer frequent)	8	11	13	13
Gemiddeld (van de sporters)	niet gevraagd	niet gevraagd	71 keer	74 keer

De groei van de sportdeelname heeft vooral plaatsgevonden in de categorie 'frequente sporters'. Ook de categorie 'incidentele sporters' is iets toegenomen: een op de tien Rotterdammers doet niet meer dan 10 keer per jaar aan sport. Zij worden veelal in studies en beleidsnota's niet tot de 'echte' sporters gerekend.

Het percentage 'zeer frequente sporters' is na een gestage groei in voorgaande jaren nu sinds 1999 gelijk gebleven: 13% van alle Rotterdammers van 13-75 jaar doet gemiddeld minstens twee keer per week aan sport.

De toename van de sportdeelname sinds 1997 het grootst is bij groepen die al veel aan sport doen. Daarnaast is het aantal incidenteel sportende vrouwen toegenomen met 25%.

³ Het landelijke cijfer is van 1999 (AVO-1999), evenals het Amsterdamse cijfer. De vergelijking is vanwege afwijkende onderzoeksmethoden niet meer dan indicatief.

Net als twee jaar geleden is er een flinke groei van de sportdeelname in de leeftijdsgroep 16-24 jarigen. Een verdere doorgroei van de sportdeelname onder oudere leeftijdsgroepen heeft zich niet doorgezet.

De sportdeelname is ook in 2001 nog altijd een zaak van vooral mannen, jongeren, hoger opgeleiden en autochtonen. Van de hoog opgeleide Rotterdammers doet tegenwoordig bijna 80% aan sport en van de laag opgeleiden nog geen 40%.

Voorts zijn hoog opgeleiden frequenter gaan sporten. In 1995 beoefende nog 23% van de hoog opgeleide Rotterdammers meer dan 50 keer per jaar sport, in 1997 is dit gestegen tot 32%. Deze trend doet zich, zij het in wat mindere mate, ook voor bij de lagere en middelbaar opgeleide bevolkingsgroep.

Tabel 4.2 Sportdeelname in de afgelopen 12 maanden naar enkele persoonskenmerken (in procenten per afzonderlijke groep)

	1997				1999				2001			
	niet	1-10 keer	11-50 keer	>50 keer	niet	1-10 keer	11-50 keer	>50 keer	niet	1-10 keer	11-50 keer	>50 keer
Geslacht:												
man	43	7	23	28	37	6	24	32	34	8	23	35
vrouw	50	9	22	19	45	9	24	22	41	12	23	24
Leeftijd:												
13-24 jaar	30	6	27	37	17	9	30	44	19	12	28	41
25-44 jaar	40	10	25	25	35	11	25	29	30	12	25	32
45-64 jaar	59	7	17	16	49	7	24	20	50	8	20	22
65-75 jaar	67	4	20	10	63	2	18	17	66	4	14	16
Opleiding:												
laag	63	7	15	15	62	6	17	15	57	9	16	18
midden	39	9	26	26	34	8	28	30	34	11	24	31
hoog	31	7	29	32	21	11	31	38	20	11	29	40
Etniciteit:												
autochtonen	45	7	23	25	39	8	26	28	36	9	24	31
allochtonen	53	9	20	18	51	8	20	21	44	13	19	24
Alle Rotterdammers	46	7	23	23	42	8	24	26	38	10	23	29

(respons: '97: 1338 ; '99: 1666; 01: 1567)

Vooraf allochtonen zijn de laatste jaren meer gaan sporten: een toename van 7 procentpunt. Werd in 1999 vooral een toename van sportende allochtonen vrouwen geconstateerd, nu is de sportdeelname van allochtone mannen het sterkst gegroeid.

Tabel 4.3 Sportdeelname naar etniciteit en geslacht (in %)

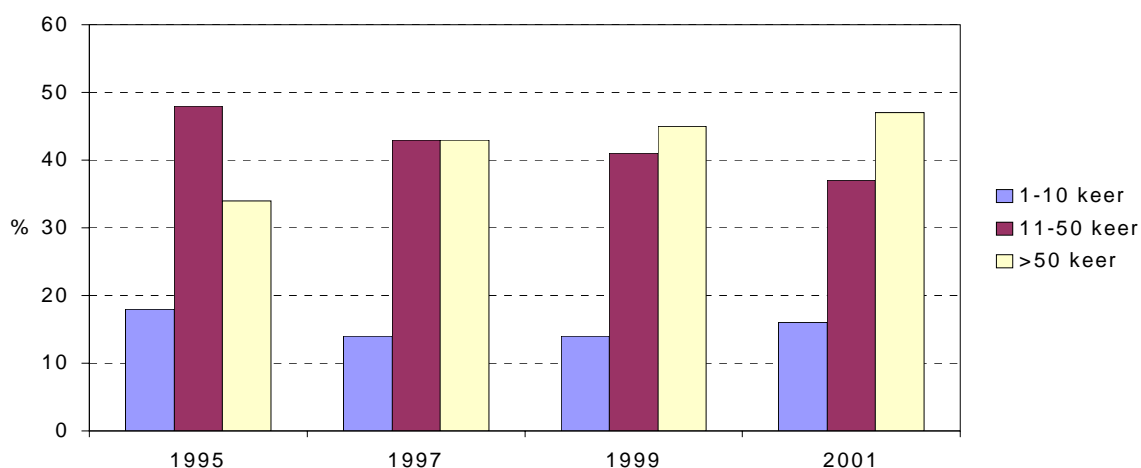
	man				vrouw				totaal			
	'95	'97	'99	'01	'95	'97	'99	'01	'95	'97	'99	'01
autochtonen	59	59	66	68	49	54	58	61	54	56	61	64
allochtonen	55	56	51	61	33	35	47	52	44	46	49	56
waaronder:												
Turken/Marokkanen	69	46	53	60	22	28	42	41	33	40	42	51
Surinamers/Antillianen	57	67	46	59	42	33	51	54	51	48	49	55
Overige arme landen	53	56	44	64	47	41	59	60	50	48	56	62
Alle Rotterdammers	58	58	63	66	45	49	55	59	51	53	59	62

Tenslotte blijft de sportdeelname op de linker Maasoever nog altijd aanmerkelijk achter bij die op de rechter Maasoever. Het verschil is met 5% evenwel minder groot dan twee jaar geleden werd geconstateerd, (destijds een ruim 15% lagere sportdeelname op de linker Maasoever).

4.2 Sporters

Van de Rotterdammers behoort volgens de gekozen ruime definitie 62% tot de sporters, te verdelen in frequente, modale en incidentele sporters. Zij hebben minstens één keer in de afgelopen 12 maanden aan sport gedaan al dan niet in de vakantie. Uit figuur 4.1 blijkt duidelijk dat Rotterdamse sporters steeds intensiever aan sport doen: er is een toename van het percentage frequente sporters en een daling van het percentage modale sporters. Van hen doet 47% meer dan 50 keer per jaar aan sport. In 1995 deed nog slechts 34% van de sporters meer dan 50 keer per jaar aan sport. Zestien procent doet nu niet meer dan 10 keer per jaar aan sport.

Figuur 4.1 Ontwikkeling van het percentage incidentele, modale en frequente sporters vanaf 1995

Wel of niet aan sport doen hangt sterk af van het opleidingsniveau. Als men eenmaal aan sport doet, worden de verschillen veel kleiner.

Tabel 4.4 Sportdeelname in de afgelopen 12 maanden naar enkele persoonskenmerken (in procenten van de sporters)

	1-10 keer	11-50 keer	>50 keer	Totaal
<i>Geslacht:</i>				
man	12	34	54	100% (460)
vrouw	21	39	40	100% (513)
<i>Leeftijd:</i>				
13-24 jaar	15	34	51	100% (218)
25-44 jaar	18	36	46	100% (459)
45-64 jaar	17	40	54	100% (239)
65-75 jaar	13	41	46	100% (56)
<i>Opleiding:</i>				
LO-LBO/VBO	20	37	42	100% (227)
MAVO-MBO	17	37	47	100% (359)
HAVO-WO	14	36	50	100% (380)
<i>Etniciteit:</i>				
autochtonen	14	38	48	100% (712)
allochtonen	23	34	43	100% (261)
Alle sporters	16	37	47	100% (973)

4.3 Takken van sport

De zwemsporten worden door de sportende Rotterdammers het meest genoemd, namelijk door 29% van de sporters. Fitness volgt met 25%, hardlopen/joggen/trimmen 15%, wielrennen / toerfietsen door 12%. In tabel 4.5 is een overzicht gegeven van de meest beoefende sporten voor incidentele, modale en frequente sporters. In Bijlage IV is een volledig overzicht opgenomen van het percentage beoefenaars per tak van sport.

Incidentele sporters zijn voor het merendeel mensen die hooguit twee verschillende sporten beoefenen. Zwemmen is, net als bij de frequentere sporters, het meest genoemd. Daarnaast bestaat het sportgedrag van incidentele sporters uit een of enkele keren bowlen, of een wandel- of fietstochtje, een partijtje midgetgolf, een paar keer tennissen of snookeren, een weekje skiën of langlaufen.

Modale sporters (11-50 keer) noemen gemiddeld drie verschillende sporten. Bij 35% van hen is zwemmen één van deze sporten, ook fitness en hardlopen/joggen/trimmen zijn veel genoemd. Dezelfde sporten scoren ook hoog bij de *frequente* sporters (> 50 keer per jaar), zij het dat het zwemmen op de tweede plaats staat ten gunste van fitness. Gemiddeld beoefenen zij ruim vier sporten.

Tabel 4.5 *De meest beoefende sporten verdeeld naar de frequentie van sportbeoefening (in %)*

incidentele sporters (1 – 10 keer)		modale sporters (11 – 50 keer)		frequente sporters (> 50 keer)	
zwemsporten	29	zwemsporten	35	fitness	40
bowling/kegelen	13	fitness	20	zwemsporten	32
wandelsport	13	hardlopen/joggen/trimmen	18	hardlopen/joggen/trimmen	32
fitness	12	wandelsport	16	tennis	24
aerobics/steps	9	wielrensporten/toerfietsen	14	wielrensporten/toerfietsen	21
wielrensporten/toerfietsen	8	biljarten/snooker	13	wandelsport	18
biljarten/snookeren	8	skeelers	13	skiën/langlaufen	18
hardlopen/joggen/trimmen	8	bowling/kegelen	12	skeelers	18
tennis	7	skiën/langlaufen	11	aerobics/steps	16
skiën/langlaufen	7	tennis	10	bowling/kegelen	16

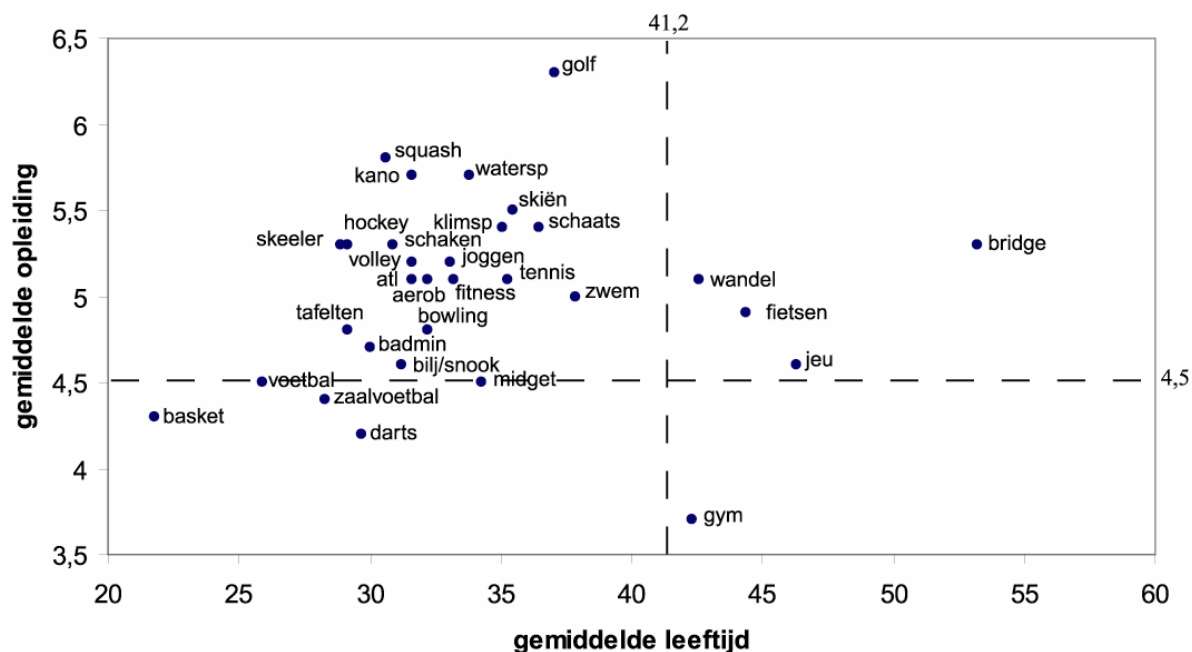
Hoewel de traditionele (team)sporten vrijwel niet meer in deze lijstjes voorkomen lijkt de daling ten opzichte van de voorgaande jaren tot staan te zijn gekomen. Zie tabel 4.6.

Tabel 4.6 *Ontwikkeling van de deelname aan enkele traditionele sporten (in %)*

	1995	1997	1999	2001	
	%	%	%	%	absoluut
tennis	17	16	13	16	156
voetbal (veld + zaal)	16	16	12	15	133
- waarvan veldvoetbal	-	-	9	10	98
- waarvan zaalvoetbal	-	-	5	8	75
badminton	6	5	6	7	71
volleybal	6	8	6	5	44
gymnastiek/turnen	4	3	5	5	53
basketbal	5	5	4	5	45
hockey	3	3	3	3	31
atletiek	1	2	2	2	20
korfbal	2	1	1	1	11
honkbal / softbal	1	2	1	2	23
handbal	1	1	0	1	11

Uit figuur 4.2 blijkt nog eens overduidelijk dat de beoefenaars van de meeste sporten jonger zijn en hoger opgeleid dan de gemiddelde Rotterdammer. Sporten als bridge, jeu de boules, gymnastiek en voetbal vormen hierop een uitzondering.

Figuur 4.2 Gemiddelde leeftijd en opleidingsniveau van de beoefenaars van diverse takken van sport, 2001

In tabel 4.7 zijn de sporten gegroepeerd in diverse categorieën⁴. Het meest beoefend worden sporten als fitness-sporten (aerobics en fitness), zwemsporten en trimmen/joggen/hardlopen/skeelers: bijna de helft van de Rotterdammers en 70% van de sportende Rotterdammers beoefent een of meer van deze sporten.

Tabel 4.7 Opleidingsniveau van de beoefenaars van diverse sport-categorieën (in %)

	LO-LBO	MAVO-MBO	HAVO-VWO	Totaal	
				%	absoluut
fitness-sporten	17	40	43	34	364
zwemsporten	22	37	41	33	353
joggen	19	35	46	31	331
wandel-/fietsporten	24	35	41	27	287
zaalsporten	30	40	30	26	275
tennis, squash	18	31	51	21	224
cafésporten	32	36	32	18	189
bowling/midgetgolf, ed.	25	41	34	17	179
veldsporten	25	37	38	16	170
wintersporten	12	34	54	15	162
watersporten	12	27	61	11	116
denksporten	20	39	41	10	105
vechtsporten	23	39	39	5	57
overige sporten	18	31	51	26	281
alle sporters	26	37	37	100%	1.061

⁴ Zie bijlage IV voor de indeling in categorieën.

In de meeste categorieën zijn hoger opgeleiden oververtegenwoordigd. De categorieën zaalsporten, cafésporten en bowling/midgetgolf vormen daarop een uitzondering.

Ten opzichte van 1999 is het aandeel hoogopgeleiden onder de sporters iets gedaald ten gunste van het aandeel middelbaar- en laagopgeleiden.

4.4 Verband waarin wordt gesport

De meeste Rotterdamse sporters beoefenen sport ongeorganiseerd: alleen en/of samen met anderen. Ruim de helft beoefent minstens één ongeorganiseerde sport met vrienden, familie, gezinsleden of kennissen. Ruim één op de drie sporters doet minstens één sport geheel alleen. Een even groot percentage is lid van minstens één sportvereniging, dat is een toename ten opzichte van 1999. Dit lijkt in tegenspraak te zijn met de heersende gedachte dat de belangstelling voor de georganiseerde sport terugloopt. Wellicht dat de peiling van 1999 een iets te somber beeld heeft gegeven. Alleen nader onderzoek zal hierover uitsluitsel kunnen brengen. Een kwart sport als klant/cursist/lid van een sportschool of fitnesscentrum. Andere verbanden waarin wordt gesport komen aanzienlijk minder voor.

Het ongeorganiseerd sporten met vrienden, familie, gezin, kennissen (in 1995 heette dat 'sporten in informele groep') is in de loop der jaren toegenomen van 33% naar 53%. Vrouwen sporten vooral in les- of cursusverband, als klant, lid of cursist van een sportschool of fitnesscentrum, of in het kader van een sportvakantie. Mannen sporten meer dan vrouwen in het kader van bedrijfssport en doen wat meer aan sport als lid van een sportvereniging en sporten dus ook vaker in toernooi-, competitie- en/of trainingsverband.

Tabel 4.8 Het verband waarin Rotterdamse sporters aan sport doen (in % van het aantal sporters en gebaseerd op de drie meest beoefende sporten)

Percentage Rotterdammers dat sport ...	1999 %	2001 %
ongeorganiseerd met vrienden, familie, gezin, kennissen	51	53
ongeorganiseerd alleen/individueel	37	36
als lid van een sportvereniging	28	35
als klant/lid/cursist bij sportschool, fitnesscentrum	24	27
georganiseerd door gemeente, soc. cult. werk, welzijnswerk	7	8
georganiseerd door bedrijf of in kader van bedrijfssport	5	7
in kader van georganiseerde sportvakantie	5	5
geen antwoord	7	5

Ruim de helft van de sportende Rotterdammers beoefent hun sport in een geheel ongeorganiseerde vorm, dat wil zeggen dat zij geen van de drie meest beoefende sporten beoefenen in het verband van competitie, training of toernooi of als onderdeel van een les of cursus. Bijna een kwart van de sporters doet minstens één sport in les- of cursusverband en iets minder doet minstens een sport in trainingsverband. In competitieverband en toernooiverband wordt er nog minder gesport.

Tabel 4.9 *De vorm waarin de Rotterdammers aan sport doen
(in % van het aantal sporters)*

Percentage Rotterdammers dat sport beoefent in ...	1999	2001
	%	%
les- of cursusverband	21	24
trainingsverband	18	21
competitieverband	17	17
toernooiverband	10	11
geen verband/ geen antwoord	56	53

4.5 Plaats waar wordt gesport

Met de groei van het aantal afzonderlijke sporten neemt ook de behoefte aan steeds meer gespecialiseerde sportvoorzieningen toe. Daar tegenover staat de trend dat steeds meer sportieve activiteiten tot de sport gerekend worden (de 'versporting' van de samenleving). Voor veel van deze activiteiten zijn geen specifieke voorzieningen nodig. Ook vinden ze vaak plaats in de openbare ruimte: straat, plein, park, bos of water.

Een derde deel van de sporters beoefent minstens één van de sporten in een sporthal, sportzaal of gymlokaal; een kwart in een sportschool of fitnesscentrum en ruim een vijfde in een overdekt zwembad of -ijsbaan. Naast deze specifieke voorzieningen wordt er ook veelvuldig in de openbare ruimte gesport: bijna een derde van de Rotterdammers doet minstens één van de beoefende sporten in park of bos. Ook het water wordt vaker genoemd als plek waar gesport wordt.

Vrouwen beoefenen hun sport vaker dan mannen in het zwembad (of ijsbaan, overdekt en openlucht), in een Fitnesscentrum / sportschool. Mannen noemen juist vaker sportveld/ atletiekbaan en sporthal of -zaal maar ook de openbare weg en trapveldjes.

Tabel 4.10 *Plaats waar Rotterdammers sporten (in % van het aantal sporters)*

Percentage Rotterdammers dat sport ...	1999	2001
	%	%
Sporthal, sportzaal, gymlokaal	25	33
Park, bos	28	30
Fitnesscentrum / sportschool	22	25
Overdekt zwembad, ijsbaan (binnen),	23	22
Openbare weg	26	26
Sportveld, sportterrein, atletiekbaan	18	21
Zee, meer, plas, sloot	12	16
Buurthuis / wijkgebouw	10	11
Thuis, tuin	9	11
Ski-, tennis-, klimhal e.d.	7	9
Openluchtzwembad, ijsbaan (buiten), e.d.	4	7
Trapveldje	3	3
Halfpipe, skatebaan	1	1
geen antwoord	7	6

4.6 Zelfbeeld

Ruim 60% van de Rotterdammers doet in meer of mindere mate aan sport, 52% doet dat minstens 10 keer per jaar en kan dus als 'sporter' worden bestempeld. Maar zien zij zichzelf ook als een sporter? Bijna de helft van degenen die wel eens wat aan sport doet ziet zichzelf niet of nauwelijks als sporter. Ruim een kwart van hen bestempelt zichzelf wel als een sporter. Ten opzichte van 1999 is er een lichte tendens richting een positief eigen sportbeeld. Dit komt overeen met de geconstateerde intensivering van de sportdeelname van de laatste jaren. Opmerkelijk blijft dat zo'n 10% van degenen die incidenteel aan sport doen zich toch wel als een sporter zien. Daar tegenover staan mensen die veel aan sport doen maar zich niet als een echte sporter zien. Zij beoefenen vooral recreatieve sporten en bewegingsactiviteiten als zwemmen, wandelen, fitness, aerobics

Tabel 4.11 Het zelfbeeld van Rotterdamse sporters naar hun sportdeelname, in %

	Ziet zichzelf als sporter?				
	nee, in het geheel niet	nee, nauwelijks	enigszins	ja, tamelijk	ja, zonder meer
1-10 keer	44	34	12	9	1
11-50 keer	23	35	28	11	3
51-100 keer	7	18	40	24	11
> 100 keer	3	11	27	26	32
Alle sporters	18	26	28	17	11
idem 1999	23	26	25	15	11

4.7 Samenvattend

De sportdeelname van Rotterdammers is weer verder toegenomen, 62% van de Rotterdammers doet minstens een keer per jaar aan sport. De achterstand op de sportdeelname in Amsterdam en Nederland wordt zo langzaam ingelopen.

Niet alleen zijn meer mensen aan sport gaan doen, men doet dat ook frequenter. Deze al eerder geconstateerde ontwikkeling dat bestaande sporters vaker aan sport doen, zet zich dus voort. Overigens ziet minder dan de helft van deze sporters zichzelf als een sporter. Voor de meerderheid gaat het dus vooral om sportief/recreatief bewegen.

De groei van de sportdeelname heeft zich de laatste jaren vooral voorgedaan bij laag opgeleiden en allochtonen; de verschillen ten opzichte van hoog opgeleiden en autochtonen blijven overigens nog altijd groot.

Zwemmen, fitness, hardlopen/joggen/trimmen en fietssporten zijn, zoals dat al jaren het geval is, de meest beoefende sporten.

Het meest wordt er gesport in een ongeorganiseerde setting, met vrienden of familie of geheel alleen. Ook wordt het meest gesport buiten les-, trainings-, competitie- of toernooiverband om. De informele plaatsen park/bos worden vaak genoemd als sportplaats. Het vaakst wordt echter de sporthal/-zaal genoemd.

Bijna de helft (44%) van de sporters ziet zichzelf niet of nauwelijks als sporter. Het verband: hoe meer men sport, des te meer ziet men zichzelf als sporter, wekt weinig verbazing.

5 CULTUURPARTICIPATIE

In deze Vrijetijdsomnibus, gehouden tijdens de laatste 2 maanden dat Rotterdam Culturele Hoofdstad van Europa was, is voor de bepaling van de cultuurdeelname gebruik gemaakt door de recent ontwikkelde Richtlijn Cultuurdeelname Onderzoek (RCO)⁵. Deze, in opdracht van het ministerie van OC&W ontwikkelde richtlijn (in het kader van de uitvoering van het Actieplan Cultuurbereik) heeft tot doel om het onderzoek naar cultuurparticipatie in verschillende gemeenten beter vergelijkbaar te maken.

Hoewel de RCO voor een belangrijk deel vergelijkbaar is met vragen die in eerdere Vrijetijdsomnibussenquêtes zijn gesteld, is er toch sprake van een trendbreuk. De cijfers zijn niet goed vergelijkbaar met die uit eerdere jaren.

In deze algemene rapportage staan de uitkomsten van de vragen naar cultuurdeelname globaal gepresenteerd. In een aparte rapportage in opdracht van de directie Sociale en Culturele Zaken van de Bestuursdienst ('Cultuurparticipatie van Rotterdammers 2001')⁶ wordt uitgebreider ingegaan op de cultuurdeelname van Rotterdammers.

5.1 Culturele voorstellingen

Bijna 60% van de Rotterdammers bezocht in de afgelopen 12 maanden één of meer culturele voorstellingen of uitvoeringen in of buiten Rotterdam. Hieronder wordt verstaan toneelvoorstellingen, klassieke en populaire muziek- en dansuitvoeringen, bezoek aan musicals, kooruitvoeringen, jazzconcerten, harmonie- of fanfareconcerten en ook bezoek aan literaire of kunsthistorische bijeenkomsten. Ruim 40% heeft in de afgelopen 12 maanden geen van dergelijke voorstellingen, uitvoeringen of bijeenkomsten bijgewoond.

Concerten van populaire en/of wereldmuziek zijn het meest bezocht door de Rotterdammers, 24% van hen heeft in de afgelopen 12 maanden zo'n concert bijgewoond. Gemiddeld deed men dat 2,8 keer. Het meest frequent, namelijk 10,8 keer in de afgelopen 12 maanden, gaan de liefhebbers van dance-/house naar dergelijke party's. De musical- en opera/operetteliefhebbers bezoeken gemiddeld minder dan twee keer per jaar een musical respectievelijk opera/operette.

Over het algemeen is met deze nieuwe wijze van vragen de deelname aan voorstellingen e.d. aanzienlijk lager dan met de vorige vraagstelling werd vastgesteld. Bedacht moet wel worden dat toen benadrukt werd dat ook voorstellingen buiten de formele theaters meegeteld konden worden. Daar is in de RCO vanaf gezien.

Wanneer ook het bezoeken van filmvoorstellingen wordt meegerekend, dan neemt het percentage Rotterdamse bezoekers van culturele voorstellingen toe van 58% tot 73%.

Ruim de helft van de Rotterdammers is de afgelopen 12 maanden naar de film geweest, gemiddeld 7,7 keer in de afgelopen 12 maanden en gemiddeld voor 88% in Rotterdamse bioscopen. Dit is overeenkomstig de eerder gehouden peilingen in 1997 en 1999.

Een kwart van filmbezoekers bezoekt geen andere culturele voorstellingen, veelal zijn dit allochtone jongeren.

In totaal zijn alle Rotterdammers (dus inclusief degenen die geen voorstelling hebben bezocht) gemiddeld 4,4 keer (exclusief film) en 8,7 keer (inclusief film) naar culturele voorstellingen geweest. Verreweg de meeste voorstellingen daarvan heeft men bezocht in Rotterdam: 81%

5 Zie 'Richtlijn Cultuurdeelname Onderzoek', COS, Rotterdam, 2001

6 Voorlopige titel

Vertaald naar de bevolking als geheel zou dit betekenen dat de Rotterdammers ruim twee miljoen voorstellingen (exclusief film) hebben bezocht en ruim vier miljoen inclusief film. Daarvan zijn door hen ruim drie miljoen voorstellingen en optredens in Rotterdam bezocht.

Tabel 5.1 Bezoek van Rotterdammers in de afgelopen 12 maanden aan culturele voorstellingen, uitvoeringen of bijeenkomsten

	2001 %	gemiddeld aantal bezoeken	waarvan in Rotterdam %
Geen voorstelling e.d. bezocht	27		
toneelvoorstelling	17	2,6	82%
cabaret of kleinkunst	17	2,4	79%
concert klassieke muziek	13	3,0	86%
opera, operette	5	1,5	77%
concert populaire of wereldmuziek	24	2,8	73%
jazz-/bluesconcert	5	2,3	65%
concert harmonie, fanfare, brassband	3	2,4	85%
musical	19	1,9	52%
dance-/houseparty	13	10,8	76%
ballet-/dansvoorstelling	7	2,2	70%
uitvoering van een koor	8	2,4	75%
literaire bijeenkomst	3	2,7	85%
lezing over kunst/kunstgeschiedenis	3	3,0	83%
sub-totaal	60	7,1	--
film in bioscoop of filmhuis	54	7,7	88%
TOTAAL	73	11,6	81%

Het bezoek aan de bioscoop is erg leeftijdsgebonden, vooral veel jongeren gaan regelmatig naar de film. Hieronder zijn veel allochtonen; begrijpelijk want van de Rotterdamse jeugd is inmiddels meer dan de helft allochtoon.

Circa 60% van de Rotterdammers heeft in de afgelopen 12 maanden wel eens museale voorzieningen en/of bezienswaardige gebouwen, dorpen, stadsdelen bezocht (cultureel erfgoed). Een op de drie Rotterdammers is in die periode wel eens naar een museum of tentoonstellingsruimte geweest, een even groot deel naar bezienswaardige gebouwen en plekken. Dat laatste doet men aanzienlijk vaker dan een museum bezoeken.

Tabel 5.2 *Percentage Rotterdammers dat in de afgelopen 12 maanden een of meer musea, galeries, archieven of bezienswaardige plekken heeft bezocht*

	2001	gemiddeld aantal bezoeken	gem. percentage bezoeken in Rotterdam
museum	35	3,7	73%
galerie	16	4,3	65%
archief	3	2,0	76%
bezienswaardige gebouwen, dorpen, stadsdelen	35	6,2	31%
Geen enkel bezocht	41		

Ruim twee op de drie Rotterdammers bezoekt wel eens een uitleeninstelling van boeken, muziek, films of kunst. Videotheken en bibliotheken zijn het meest in zwang. In vergelijking met andere culturele bezoeken valt de hoge frequentie op. Met uitzondering van de artotheek/kunstuitleen bezoekt men deze instellingen ruim meer dan 10 keer per jaar.

Tabel 5.3 *Percentage Rotterdammers dat in de afgelopen 12 maanden gebruik heeft gemaakt van een bibliotheek, muziek- en/of kunstuitleen, of videotheek*

	2001	gemiddeld aantal bezoeken
bibliotheek	40	15,0
fonotheek/muziekuitleen	6	11,7
artotheek/kunstuitleen	2	3,3
videotheek	43	16,5
Geen enkel bezocht	30	

5.2 Festivals en (sport-)evenementen

Bezoek aan festivals

Voor het onderdeel 'festivals en evenementen' sluit de gehanteerde landelijke Richtlijn Cultuurdeelname Onderzoek goed aan bij de vraagstelling in eerdere Vrijetijdsomnibusenqêtes. Op dit punt worden daarom wel jaarreeksen gepresenteerd, wat voor de andere 'cultuuronderwerpen' niet mogelijk is.

Bijna twee op de drie Rotterdammers (64%) heeft in de afgelopen 12 maanden een of meer van de in tabel 5.4 genoemde Rotterdamse festivals bezocht. Dat is exact evenveel als twee jaar geleden, en flink meer dan vier jaar geleden, toen slechts 54% een of meer festivals had bezocht. Er zijn niet alleen meer Rotterdammers op de festivals afgekomen, men heeft ook meer verschillende festivals bezocht (maar er zijn dan ook twee nieuwe bij gekomen in dit onderzoek).

Tabel 5.4 *Percentage Rotterdammers dat de Rotterdamse festivals 'kent' en in de afgelopen 12 maanden heeft bezocht*

	1995	1997	1999	2001	heeft ervan gehoord
Wereldhavenfestival (vh Wereldhavendagen)	18	29	36	34	83
Solero Zomercarnaval	14	21	19	29	72
Dunyafestival	11	16	18	22	63
Danceparade	-	-	16	21	74
Rotterdams Straatfestival	7	6	15	17	65
Filmfestival Rotterdam	7	8	10	12	76
De Parade	-	-	-	11	42
Zomerpodium Museumpark	-	-	9	10	38
R'Uitmarkt	7	-	10	7	50
Metropolis Popfestival	4	6	5	5	31
Dag van de Romantische Muziek	-	-	-	5	33
September in Rotterdam	3	3	6	4	16
Gergiev festival	-	-	3	2	22
geen van deze festivals bezocht	-	47	36	36	7

Wederom is het Wereldhavenfestival het meest bezocht: Een op drie Rotterdammers is er gedurende de drie 'openingsdagen' een of meer keren geweest.

Het Solero Zomercarnaval mag zich in een sterk groeiende belangstelling verheugen. Liefst 10% meer Rotterdammers heeft deze swingende tocht door de stad gedurende kortere of langere tijd aanschouwd.

De Parade en de Dag van de Romantische Muziek zijn dit jaar voor het eerst in het onderzoek meegenomen. De Parade blijkt met 12% een goede middenmoter, terwijl de Dag van de Romantische Muziek door 5% van de Rotterdammers is bezocht.

De meeste festivals hebben in de loop van 2001 wat meer Rotterdams bezoek getrokken dan in de voorgaande jaren.

Bezoek aan sportevenementen en –wedstrijden

Evenals in 1999 is ruim meer dan de helft van de Rotterdammers in de voorafgaande 12 maanden wel eens toeschouwer geweest bij een sportevenement of een sportwedstrijd. Dit aandeel Rotterdammers groeide van 51% naar 57%.

De Marathon van Rotterdam is nog altijd het meest gevolgde Rotterdamse sportevenement. Gezien de aard van het evenement is dat natuurlijk niet vreemd: het is in een groot deel van de stad eenvoudig en gratis te volgen. De 'bezoekers'-percentages van dit evenement blijven overigens oplopen.

Het aantal Rotterdammers dat wel eens een wedstrijd van Feijenoord, Sparta of Excelsior bijwoont, is het laatste jaar licht gestegen.

Het bezoek aan andere sportwedstrijden en toernooien in en rond Rotterdam, enkele jaren terug nog gehalveerd, is nu weer terug op het niveau van vier jaar geleden.

De Rotterdammers die wel eens een sportevenement bezochten, deden dat gemiddeld twee keer in het afgelopen jaar. De helft van hen deed dat slechts één keer, een kwart deed het twee keer en de rest deed het vaker.

Tabel 5.5 *Percentage Rotterdammers dat in de afgelopen 12 maanden Rotterdamse sportevenementen heeft bezocht*

	1997	1999	2001
Marathon van Rotterdam	37	39	44
Wedstrijden betaald voetbal (Feijenoord, Sparta, Excelsior)	14	14	17
Wheeler en skeelermarathon van Rotterdam	*)	6	8
ABN-AMRO tennistoernooi	5	4	6
CHIO	3	4	5
Lokale amateur wielerrondes	3	3	3
Bruggenloop	*)	2	4
Rotterdam Baseball World Port Tournament	2	2	5
Holland Basketball Week	*)	*)	2
Wednesday Night Skate	*)	*)	8
Halve Finale Davis Cup	*)	*)	2
Andere sportwedstrijden, -toernooien in en rond R'dam	12	6	11
geen van deze evenementen bezocht (geen antwoord)	48	49	43

*) niet gevraagd

Bezoek aan 'overige' evenementen

In tegenstelling tot voor de culturele festivals was de belangstelling voor braderieën, buurt evenementen, Koninginnedag, kermis, circus, e.d. aanvankelijk wat aan het teruglopen. Recent lijkt die teruggang totstand te zijn gebracht. Zo'n drie op de tien Rotterdammers bezoekt deze evenementen niet (meer), wat tevens inhoudt dat 71% van de Rotterdammers in het afgelopen jaar minstens een ervan bezocht.

Tabel 5.6 *Percentage Rotterdammers dat in de afgelopen 12 maanden Rotterdamse 'overige evenementen' heeft bezocht*

	1995	1997	1999	2001
Braderieën, festivals, evenementen in de buurt	48	54	52	51
Koninginnedag in de binnenstad	34	36	33	36
Kermis	22	22	19	22
Zondagsmarkt (bij Maritiem museum of op Binnenrotte)	20	22	18	18
Circus	10	4	3	8
geen van deze bezocht (incl. geen antwoord)	--	24	30	29

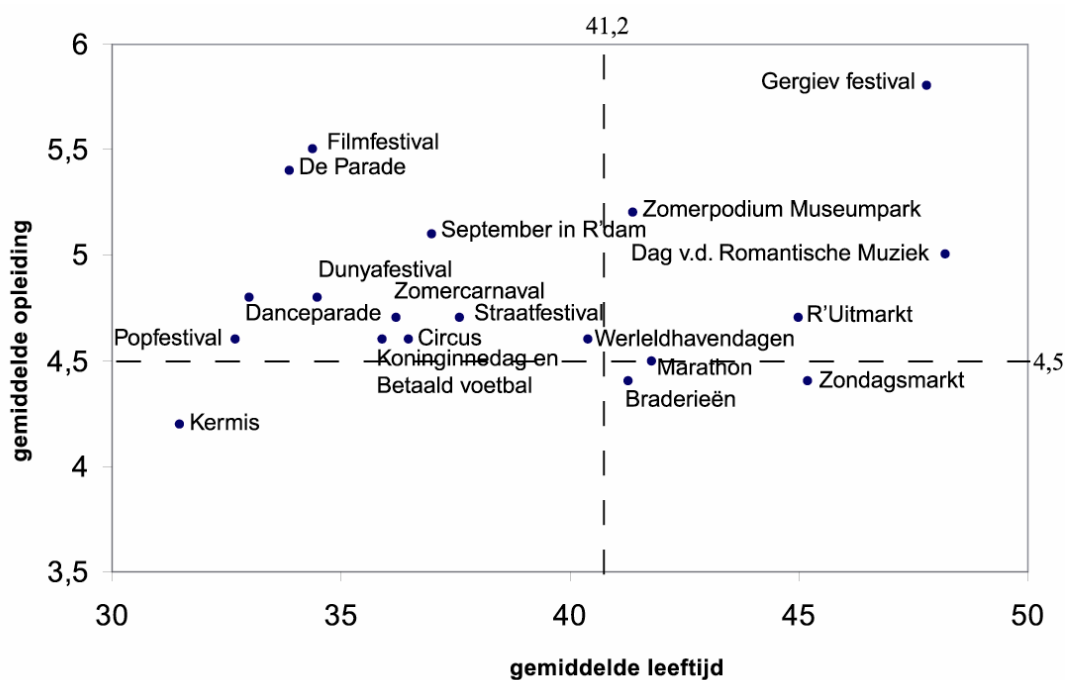
Bezoekers van festivals, sportevenementen en overige evenementen vergeleken

Festivals worden vooral bezocht door jongeren, hoger opgeleiden en allochtonen. Het niveau van het inkomen maakt geen verschil.

Sportevenementen staan het meest in de belangstelling bij mannen, jongeren en mensen met een hoog inkomen. Allochtonen en vooral ouderen worden er minder aangetroffen.

De overige evenementen worden in meerderheid bezocht door vrouwen, jongeren, middelbaar opgeleiden en allochtonen. Uit figuur 5.1 blijkt duidelijk dat vrijwel alle festivals bezocht worden door mensen met een gemiddeld boven modaal opleidingsniveau. De bezoekers van de Wereldhavendagen, braderieën en Rotterdam Marathon vormen wat betreft leeftijd en opleidingsniveau nog het meest een afspiegeling van de Rotterdamse bevolking.

Figuur 5.1 Gemiddelde leeftijd en opleidingsniveau van de bezoekers van diverse festivals, sportevenementen en overige evenementen, 2001

Tabel 5.7 Bezoek aan festivals, sportevenementen en overige evenementen in de afgelopen 12 maanden naar diverse persoonskenmerken (in %), 2001

	festivals	sportevenementen	overige evenementen
<i>Geslacht:</i>			
man	65	64	68
vrouw	64	52	73
<i>Leeftijd:</i>			
13-24 jaar	79	60	79
25-44 jaar	70	59	75
45-64 jaar	54	58	68
65-75 jaar	48	40	50
<i>Opleiding:</i>			
LO-LBO/VBO	53	53	70
MAVO-MBO	56	51	76
HAVO-WO	75	58	67
<i>Inkomen:</i>			
laag	60	48	67
midden	65	59	76
hoog	73	65	63
<i>Etniciteit:</i>			
autochtonen	62	58	67
allochtonen	70	55	80
Alle Rotterdammers	64	57	71
1999	64	51	70

5.3 Bezoek aan feesten met optredens

Naast deelname aan de zogenaamde formele cultuur is met de RCO ook gevraagd naar deelname aan vormen van informele cultuur. Met vragen naar het bezoek aan feesten met optredens van verschillende soorten artiesten wordt getracht aan te sluiten bij de gedachte dat cultuur een levend begrip is en dat jongeren en immigranten nieuwe cultuurvormen introduceren.

Bijna de helft van de Rotterdammers gaat wel eens naar een dergelijk feest. In de meeste gevallen betreft het een feest met vooral live-muziek. Dergelijke feesten worden inderdaad vooral bezocht door jongeren en allochtonen. In het bijzonder zijn dergelijke feesten in trek bij Kaapverdianen, Antillianen en Surinamers.

Rond de driekwart van dit soort feesten wordt door Rotterdammers binnen de gemeentegrenzen bezocht.

Tabel 5.8 Percentage Rotterdammers dat in de afgelopen 12 maanden een of meer feesten met live-optredens heeft bezocht

	2001 %	gemiddeld aantal bezoeken	percentage bezoeken in Rotterdam %
Geen enkel bezocht	53		
feest met vooral live muziek	34	3,5	73%
feest met vooral dansvoorstelling	9	2,7	80%
feest met vooral toneelvoorstelling	5	1,7	80%
feest met vooral cabaret/stad-up-comedy	7	1,8	74%
feest met vooral dj/vj	15	6,8	74%

5.4 Deelname aan kunstzinnige activiteiten

Bijna één op drie Rotterdammers is zelf cultureel actief en beoefent een of meer kunstzinnige activiteiten als tekenen, pottenbakken, zingen, pianospelen, websites ontwerpen, etc; 16% doet aan één zo'n activiteit, 6% aan twee en 7% aan drie of meer.

Zingen en het bespelen van een muziekinstrument wordt het meest frequent beoefend (meer dan eens per week).

Tabel 5.9 *Percentage Rotterdammers dat in de afgelopen 12 maanden een of meer keer kunstzinnige activiteiten beoefent*

	2001 %	gemiddeld aantal keer
tekenen, schilderen, grafisch werk	10	24
beeldhouwen, boetseren, pottenbakken, sieraden maken	3	11
werken met textiel, wandkleden maken, weven	3	26
zingen	9	66
muziekinstrument bespelen	8	58
toneel, mime, (volks)dans, (jazz)ballet	3	16
fotografie, video	5	15
verhalen/gedichten schrijven	5	28
muziek maken op de computer	4	32
websites ontwerpen	4	10
geen van deze activiteiten	71	--

5.5 Samenvattend

Omdat de cultuurdeelname dit jaar voor het eerst is onderzocht volgens de Richtlijn Cultuurdeelname Onderzoek, is vergelijking met eerdere jaren moeilijk.

Zo'n zes op de tien Rotterdammers bezocht het afgelopen jaar een culturele 'voorstelling'. Het meest wordt populaire muziek genoemd. Een filmbezoek komt nog vaker voor: meer dan de helft van de Rotterdammers bezocht een bioscoop of filmhuis. Als dit samen wordt geteld blijkt dat driekwart wel eens een bioscoop of culturele voorstelling bezocht waarvan ongeveer viervijfde in Rotterdam plaatsvond.

Een derde van de Rotterdammers bezocht wel eens een museum het afgelopen jaar, evenveel mensen bezochten wel eens bezienswaardige gebouwen, dorpen of stadsdelen. Zowel de bibliotheek als de videotheek werden het afgelopen jaar door vier op de tien Rotterdammers bezocht.

Het Wereldhavenfestival is het best bezochte festival (34%), maar het Solero Zomercarnaval komt aardig in de buurt: 29% van de Rotterdammers 'bezocht' dit evenement. Het bezoek aan sportevenementen of -wedstrijden groeide naar 57 procent van de Rotterdammers.

Feesten met optredens worden door bijna de helft van de Rotterdammers bezocht, duidelijk meer door allochtonen dan door autochtonen. Feesten met live muziek worden het meest bezocht.

Kunstzinnige activiteiten worden door drie op de tien Rotterdammers ondernomen. Het grootste percentage noemt tekenen/schilderen/grafisch werk (10%), de hoogste frequentie geldt voor zingen en muciseren (vaker dan eens per week).

6 HORECAVOORZIENINGEN EN WINKELCENTRA

6.1 Bezoek aan horecavoorzieningen

Bijna alle Rotterdammers komen wel eens in een horecavoorziening zoals een café, koffiehuis, restaurant, discotheek, fast-foodrestaurant of snackbar-achtige eetgelegenheid. Slechts 11% zegt over *al deze horecavoorzieningen* er het afgelopen jaar zelden of nooit te zijn geweest. Dat zijn vooral laag opgeleide ouderen (65+).

Ten opzichte van 1999 is het horecabezoek flink toegenomen. Met name geldt dat voor het bezoek aan fastfood-restaurants en snackbars en dergelijke. Ongeveer een op drie Rotterdammers bezoekt regelmatig (eens per maand of vaker) een (grand)café, een restaurant een snackbar/cafetaria of een restaurant. Een koffiehuis is in dit rijtje de minst bezochte horecavoorziening.

Tabel 6.1 *Percentage Rotterdammers dat horecavoorzieningen bezoekt (in %)*

	1999			2001		
	zelden of nooit	paar keer per jaar	eens per maand of vaker	zelden of nooit	paar keer per jaar	eens per maand of vaker
café, grand café	43	25	32	36	33	31
koffiehuis	83	8	9	80	12	8
restaurant	27	42	31	21	45	34
discotheek	77	12	12	70	15	15
fastfood restaurant	41	31	29	28	38	34
snackbar, cafetaria, shoarmazaak	41	29	30	29	35	36

Uiteraard heeft ieder type horecavoorziening zijn eigen publiek. In het algemeen bezoeken jongeren en hoger opgeleiden veel vaker horecavoorzieningen. Mannen gaan vaker dan vrouwen naar café's en snackbars en dergelijke. Allochtonen gaan vaker naar koffiehuisen, discotheken (m.n. jongeren) en de goedkopere eetgelegenheden dan autochtonen; minder vaak komen zij in café's en restaurants.

Voor een deel hangen bovenstaande verschillen ook samen met het inkomen: Rotterdammers met een hoog inkomen zijn veel vaker café- en restaurantbezoeker. De disco is juist eerder iets voor de lagere inkomens, wat uiteraard te maken heeft met het vaak nog lage inkomen van jongeren.

Tabel 6.2 *Percentage Rotterdammers dat wel eens een horecavoorziening bezoekt naar persoonskenmerken*

	café	koffiehuis	restaurant	discotheek	fast-food-restaurant	snackbar e.d.
geslacht:						
man	61	20	74	30	67	68
vrouw	54	14	72	21	65	60
leeftijd:						
13 tot 25 jaar	61	24	72	64	89	84
25 tot 45 jaar	67	18	79	30	79	75
45 tot 65 jaar	51	14	71	5	48	48
65 jaar en ouder	27	11	57		26	24
opleiding:						
laag	38	14	56	16	56	55
midden	56	16	75	27	72	68
hoog	81	21	91	33	70	68
inkomen:						
laag	39	19	51	24	64	58
midden	59	16	80	26	66	67
hoog	84	18	93	26	68	64
etniciteit:						
autochtonen	63	16	77	21	62	62
allochtonen	43	20	63	34	75	67
alle Rotterdammers	58	17	74	25	66	64
idem 1999	57	17	73	23	59	59
idem 1997	49	16	64	24	57	57
idem 1995	49	25	73	23	--	--

6.2 Bezoek aan winkelcentra en markten

Vrijwel alle Rotterdammers gaan wel eens winkelen in de binnenstad van Rotterdam of de winkelcentra Zuidplein of Oosterhof/Alexandrium; slechts 6% heeft dat de afgelopen 12 maanden niet gedaan. Een op de vijf komt in alle drie, aanmerkelijk meer dan 2 jaar geleden toen nog een van de acht alle 3 winkelcentra wel eens bezochten. Het bezoek aan alle genoemde winkelcentra vertoont een groei ten opzichte van 1999.

Het meest in trek als winkelcentrum is de 'Rotterdamse binnenstad': 83% is er in de loop van het jaar wel eens geweest om te winkelen. Een op vier komt er eens per week of vaker. Beide andere winkelcentra hebben aanzienlijk minder van zulke frequente bezoekers. Voor de dagelijkse en wekelijkse boodschappen is het winkelcentrum in de eigen buurt verreweg het meest in trek: 58% komt er minstens eens per week. Een kwart van de Rotterdammers gaat wel eens naar een winkelcentrum buiten Rotterdam.

Tabel 6.3 *Percentage Rotterdammers dat winkelcentra in en buiten Rotterdam bezoekt*

winkelcentra	zelden of nooit/ geen antwoord	paar keer per jaar	één of meer keer per maand	één of meer keer per week	vrijwel elke dag
binnenstad	17	26	35	21	3
Zuidplein	53	23	16	6	1
Oosterhof/Alexandrium	56	23	12	8	1
in de buurt	17	6	19	40	18
buiten Rotterdam	56	29	11	3	0
markten in de stad	32	21	25	21	1

6.3 **Samenvattend**

Het bezoek van Rotterdammers aan horecagelegenheden is de laatste jaren duidelijk toegenomen. Met name het bezoek aan fastfood-zaken en snackbar/cafetaria/shoarmazaak is flink toegenomen. Het meest worden nog altijd de restaurants bezocht. 11% van de Rotterdammers bezoekt geen enkele horecagelegenheid. Allochtonen bezoeken niet minder horecavoorzieneingen dan autochtonen, maar wel andere.

Het winkelbezoek van Rotterdammers is gestegen voor alle genoemde winkelcentra en de markten. Wellicht is dat laatste deels toe te schrijven aan de opening van de Zondagsmarkt enige jaren geleden.

7 RECREATIE DICHTBIJ HUIS

7.1 Bezoek aan overdekte buurt- en wijkvoorzieningen

Driekwart van de Rotterdammers komt wel eens in één of meer van de in tabel 7.1 genoemde buurt- en wijkvoorzieningen, 25% komt er nooit. In vergelijking met 1999 is met uitzondering van de zwembaden en de sportkantine het bezoek aan dergelijke voorzieningen wat teruggelopen. In het bijzonder geldt dat voor de bibliotheek waarvan het bezoek nu weer op het niveau van 1997 is. Al met al zijn zwembaden en bibliotheken de best bezochte buurt- en wijkvoorzieningen, bijna de helft van de bevolking komt er wel eens, vooral jongeren en allochtonen.

Tabel 7.1 Percentage Rotterdammers dat buurt- en wijkvoorzieningen bezoekt

	zelden of nooit (inclusief geen antwoord)	paar keer per jaar	eens per maand of vaker
wijkgebouw	74	15	11
buurthuis / clubhuis soc. cult. werk	83	8	9
clubhuis sportvereniging	75	6	19
clubhuis speeltuin	89	6	5
bibliotheek	58	17	25
zwembad	53	27	20

In tegenstelling met het bezoek aan de meeste andere vrijetijdsvoorzieningen blijkt het bezoek van de genoemde buurt- en wijkvoorzieningen een redelijk goede afspiegeling te zijn van de bevolking als het gaat om geslacht, leeftijd, opleiding en inkomen. Allochtonen bezoeken deze voorzieningen doorgaans meer dan autochtonen.

Tabel 7.2 Percentage Rotterdammers dat buurt- en wijkvoorzieningen heeft bezocht naar geslacht, leeftijd, opleiding, inkomen en etniciteit

	wijkgebouw	buurt-/clubhuis soc. cult. werk	clubhuis sportvereniging	clubhuis speeltuin	bibliotheek	zwembad
Geslacht:						
man	24	13	22	10	37	45
vrouw	28	17	20	13	46	48
Leeftijd:						
13-24 jaar	25	22	40	14	65	63
25-44 jaar	26	15	27	17	44	55
45-64 jaar	25	13	19	5	31	34
65-75 jaar	34	15	9	3	30	21
Opleiding:						
laag	28	15	20	13	33	39
midden	30	18	29	13	43	53
hoog	21	13	28	9	52	49
Inkomen:						
laag	30	22	18	16	43	43
midden	27	14	27	11	42	49
hoog	18	10	34	7	42	45

vervolg	wijkgebouw	buurt-/clubhuis soc. cult. werk	clubhuis sportvereniging	clubhuis speeltuin	bibliotheek	zwembad
Etniciteit:						
autochtonen	22	11	25	7	38	43
allochtonen	36	26	26	21	52	54
Alle Rotterdammers	26	15	25	11	42	47
idem 1999	27	20	22	15	51	44
idem 1997	19	14	21	11	42	39

7.2 Behoeftte aan buurt- en wijkvoorzieningen

Twee op de drie Rotterdammers heeft behoefte aan aanvullende sport- en recreatievoorzieningen in de eigen buurt. Gemiddeld noemen zij 2,2 van dergelijke voorzieningen (men mocht maximaal drie antwoorden aankruisen in een lijst van 17). Volgens ruim een kwart van de Rotterdammers is verdere uitbreiding van het aanbod met dit soort voorzieningen niet nodig.

De meest genoemde zijn speeltuinen, een recreatiezwembad en fiets- of of skeeleroutes. Specifieke sportvoorzieningen als squashbaan, tennisbaan of manege worden het minst genoemd.

Tabel 7.3 Buurt- en wijkvoorzieningen waar men het meest behoefte heeft

voorziening	genoemd door ... %	voorziening	genoemd door ... %
geen enkele	27	wandel- en/of hardlooproutes	9
speeltuinen	16	cultureel centrum	9
recreatiezwembad	13	wijkgebouw/buurthuis	5
fiets- en/of skeeleroutes	13	speelplek zonder speeltoestellen	5
fitnesscentrum	12	manege	4
sportplaatsen op plein of in park	10	tennisbaan	4
kinderboerderij	10	squashbaan	4
activiteiten organiseren	9	anders	5
sporthal of gymzaal	9	geen antwoord	7

Niet overal in de stad heeft men dezelfde behoefte aan voorzieningen. De bewoners van Rotterdam-zuid (linker Maasoever) bijvoorbeeld pleiten het meest voor een recreatiezwembad, een manege en een fitnesscentrum. Het minst hebben ze – althans in vergelijking met de bewoners van Rotterdam-noord - behoefte aan tennis- en squashbanen en speeltuinen.

De bewoners van de rechter Maasoever *binnen* de ruit (Stadscentrum, Kralingen, Delfshaven en Noord) noemen vooral speeltuinen, fitnesscentrum, squash- en tennisbanen, sportplaatsen op plein of in park. Ook de roep om een sporthal is hier wat groter dan elders. Minder is er vraag naar een recreatiezwembad, fiets- en skeeleroutes of een manege.

De bewoners van stadsdelen van de rechter Maasoever *buiten* de ruit hebben in vergelijking met de andere bewoners minder behoefte aan dergelijke voorzieningen, respectievelijk 32% en 25%. Aan een cultureel centrum, een kinderboerderij en georganiseerde activiteiten hebben zij naar

verhouding nog de minste behoefte. Het enige waar ze wel meer voor pleiten zijn fiets- en skeeleroutes.

Binnen huishoudens met kinderen is de behoefte aan dergelijke voorzieningen doorgaans wat groter dan in huishoudens zonder kinderen.

Tabel 7.4 Percentage Rotterdammers dat behoefte heeft aan sport- en recreatievoorzieningen in de eigen buurt naar gezinssamenstelling

	alleen-wonend	paar zonder kinderen	paar met kind(eren)	een-oudergezin	Totaal
speeltuinen	12	12	22	26	16
recreatiezwembad	16	14	19	17	13
fiets- en/of skeeleroutes	9	13	16	15	13
fitnesscentrum	11	11	13	18	12
sportplaatsen op plein of in park	8	10	17	16	10
sporthal/gymzaal	9	5	12	17	9
wandel- en/of hardlooproutes	8	10	9	9	9
kinderboerderij	9	8	13	14	10
activiteiten organiseren	7	9	11	17	9
cultureel centrum	8	6	11	11	9
speelplek zonder toestellen	4	4	7	9	5
wijkgebouw/buurthuis	4	4	5	6	5
manege	5	3	5	5	4
squashbaan	4	5	3	5	4
tennisbaan	4	3	4	2	4
anders	3	3	7	4	5
geen enkele	29	32	22	23	27
geen antwoord	13	7	4	4	7

7.3 Samenvattend

Driekwart van de Rotterdammers bezoekt wel eens buurt- en wijkvoorzieningen, zoals zwembaden, bibliotheken, wijkgebouwen, etc. Het bezoek aan dergelijke voorzieningen vormt in tegenstelling tot het bezoek aan veel andere vrijetijdsvoorzieningen een vrij goede afspiegeling van de bevolking.

Speeltuinen, recreatiezwembaden en fiets-en/of skeeleroutes worden het meest genoemd als buurt- en wijkvoorzieningen waar het meest behoefte aan bestaat. Een kwart van de Rotterdammers heeft geen behoefte aan verdere uitbreiding van dit aanbod.

8

OPENLUCHTRECREATIE EN VAKANTIE

8.1

Bezoek aan openluchtrecreatiegebieden

De meeste Rotterdammers bezoeken wel eens één of meer recreatieve groenvoorzieningen in de buurt of verder weg. Ten opzichte van eerdere peilingen is het bezoek aan buurtvoorzieningen, parken en recreatiegebieden over een breed front toegenomen. Slechts 6% van hen is de afgelopen 12 maanden niet in een dergelijke voorziening geweest. Dit zijn met name oudere en laag opgeleide Rotterdammers.

Er moet rekening mee worden gehouden dat niet iedereen de naam van de parken en recreatiegebieden rond Rotterdam kent. Dus is het mogelijk dat men bepaalde parken en recreatiegebieden heeft bezocht zonder zich daarvan bewust te zijn.

Tabel 8.1 Percentage Rotterdammers dat in de afgelopen 12 maanden recreatieve groenvoorzieningen in en rond Rotterdam heeft bezocht

	Percentage Rotterdammers dat voorziening heeft bezocht				Gemiddeld aantal bezoeken van de bezoekers			
	1995	1997	1999	2001	1995	1997	1999	2001
buurt- en wijkvoorzieningen								
park in de buurt	42	44	47	50	37	39	34	36
kinderboerderij	29	27	33	28	8	7	7	8
plein in de buurt	20	22	30	33	39	32	36	38
speeltuin in de buurt	16	18	21	22	26	18	20	19
speelveld in de buurt	14	14	17	22	33	33	21	25
stadsparken								
Kralingse Bos	44	48	51	53	10	10	11	11
Het Park (bij de Euromast)	32	35	43	44	7	5	7	5
Zuiderpark	19	17	23	21	11	12	11	11
Museumpark	17	17	26	25	6	6	6	5
ander stadspark	10	12	12	12	16	11	14	12
Recreatiegebieden regio								
Rottemeren	27	26	30	30	8	6	9	7
Lage Bergse Bos	24*)	23	26	25	8*)	8	10	8
Hoge Bergse Bos		13	16	14		11	7	8
Oude Maas	21	19	25	20	6	8	6	7
Zevenhuizer Plas	19	18	19	25	7	6	9	9
Rhoonse Grienden	17	14	17	16	4	5	4	6
Brielse Maas	9	9	10	11	5	4	5	4
Midden Delfland	6	6	6	6	4	3	4	4
Bernisse	6	5	6	7	3	4	3	5
Hitland (Capelle)	4	5	12	8	4	3	4	8
Strand en duin								
strand Hoek van Holland	41	43	49	49	8	9	7	8
Oostvoorne/Rockanje	23	17	22	23	5	4	5	6
Voorse Meer / Maasvlakte	17	16	18	18	5	4	6	6
Verderweg gelegen landschappen								
Veluwe	18	23	24	23	6	4	5	5
Brabantse bossen	17	17	20	19	4	6	5	5
andere natuurgebieden	18	17	15	15	-	-	-	9
geen enkel genoemd	13	13	8	6	-	-	-	-

*) Voor 1995: Hoge en Lage Bergse Bos

Met uitzondering van de buurt- en wijkvoorzieningen komt meer dan de helft van de bezoekers van deze groenvoorzieningen er niet meer dan 2 à 3 keer per jaar. Het gemiddelde bezoek aan de meeste voorzieningen ligt echter hoger omdat elk park of recreatiegebied een beperkt aantal zeer frequente bezoekers heeft: zij trekken het gemiddelde flink omhoog.

Het Kralingse Bos is de enige voorziening waar meer dan de helft van de Rotterdammers in de afgelopen 12 maanden wel eens is geweest. Het strand bij Hoek van Holland en 'een park in de buurt' volgen op korte afstand.

In vergelijking met voorgaande jaren zijn er vrijwel geen veranderingen opgetreden in het bezoek aan de afzonderlijke groenvoorzieningen. De gevonden verschillen blijven alle binnen de betrouwbaarheidsmarges die bij dergelijke onderzoeken gelden. Hetzelfde geldt in grote lijnen ook voor het gemiddeld aantal keer dat men jaarlijks aan dergelijke voorzieningen brengt.

In tabel 8.2 zijn de diverse groenvoorzieningen gegroepeerd in een vijftal categorieën: buurtvoorzieningen, stadsparken, recreatiegebieden, strand en duin en landschappen. De genoemde percentages hebben betrekking op het percentage Rotterdammers dat minstens één van de binnen de categorie vallende voorzieningen heeft bezocht. Het blijkt nu dat het bezoek aan buurtvoorzieningen en stadsparken verder toeneemt, terwijl ook het bezoek aan verder weg gelegen landschappen toeneemt en daarmee weer op het niveau van 1997 is. Het bezoek aan recreatiegebieden en strand- en duingebieden heeft zich sinds 1999 gestabiliseerd.

De stadsparken doen het in nog steeds het best: bijna driekwart van de Rotterdammers heeft in de afgelopen 12 maanden wel eens een stadspark bezocht.

Tabel 8.2 Percentage Rotterdammers dat verschillende categorieën recreatievoorzieningen bezoekt naar geslacht, leeftijd, opleiding en etniciteit

	buurtvoor- zieningen			stadsparken			recreatie- gebieden			strand en duin			land- schappen		
	'97	'99	'01	'97	'99	'01	'97	'99	'01	'97	'99	'01	'97	'99	'01
geslacht															
man	60	66	69	65	71	76	53	59	59	55	64	62	38	35	37
vrouw	57	66	69	63	71	71	53	59	57	55	56	58	37	34	40
leeftijd															
13/16-24 jaar*)	60	70	78	68	74	81	51	51	51	62	63	65	27	22	27
25-44 jaar	70	73	75	73	79	88	59	61	61	62	70	68	42	36	41
45-64 jaar	48	63	60	46	67	68	48	62	60	47	56	53	37	38	43
65-75 jaar	37	50	51	36	54	59	38	52	53	31	39	38	36	35	40
opleiding															
laag	53	60	64	52	60	62	40	50	50	45	50	50	26	28	30
midden	63	71	74	66	73	75	60	63	61	61	65	64	38	34	36
hoog	64	70	70	77	82	85	64	66	66	64	69	67	53	45	52
etniciteit															
autochtoon	56	56	66	62	69	72	59	65	67	59	62	64	45	41	48
allochtoon	68	71	75	69	76	77	35	40	38	44	52	49	16	15	17
Totaal	59	66	69	64	71	73	53	59	58	55	60	60	38	35	39

*) In 2001 is de steekproef uitgebreid met 13-15 jarigen

Het bezoek aan al deze voorzieningen is het hoogst onder hoog opgeleide Rotterdammers. Allochtonen maken volop gebruik van de in de stad aanwezige recreatievoorzieningen, de *buiten*

de stad gelegen voorzieningen bezoeken zij veel minder. Er is vrijwel geen verschil tussen mannen en vrouwen als het gaat om het bezoek aan dergelijke voorzieningen. Wel is het bezoek van mannen aan stadsparken toegenomen.

Gemiddeld⁷ bezoekt men zo'n 15 keer per jaar een of meer buurtvoorzieningen. Voor stadsparken is dat 8 keer, voor recreatieschappen 7 keer, voor strand- en duingebieden 4 keer en voor verderweg gelegen landschappen 5 keer.

In tabel 8.3 worden niet-bezoekers, incidentele en frequente bezoekers onderscheiden. Niet-bezoekers van stadsparken worden vooral gevonden onder de oudste leeftijdsgroep en laag opgeleiden, de niet-bezoekers van recreatiegebieden onder de jongste en de oudste leeftijdsgroep, laag opgeleiden en vooral allochtonen. Ook de buurtvoorzieningen worden door de oudste leeftijdsgroepen veel minder bezocht. In de buiten de stad gelegen landschappen worden laag opgeleiden en allochtonen minder aangetroffen.

Frequente bezoekers van stadsparken zijn vooral hoog opgeleide jongeren: autochtoon en allochtoon. De frequente bezoekers van de recreatiegebieden zijn gemiddeld ouder, hoog opgeleid en autochtoon.

Tabel 8.3 *Percentage Rotterdammers dat verschillende typen recreatievoorzieningen niet, incidenteel of vaak bezoekt naar geslacht, leeftijd, opleiding en etniciteit*

	buurtvoorzieningen			stadsparken			recreatiegebieden			strand en duin			landschappen		
aantal keer	0	1-10	11+	0	1-10	11+	0	1-10	11+	0	1-10	11+	0	1-10	11+
geslacht															
man	32	28	40	24	46	30	41	32	27	38	48	14	63	27	10
vrouw	32	27	41	29	45	26	43	35	22	42	45	13	60	29	12
leeftijd															
13-24 jaar	22	32	46	19	50	31	49	32	19	35	49	16	73	19	8
25-44 jaar	25	25	49	22	44	34	39	38	23	32	53	15	59	30	11
45-64 jaar	40	29	32	32	46	22	40	33	27	47	41	12	57	31	12
65-75 jaar	49	28	23	41	40	19	47	26	26	62	30	8	66	28	13
opleiding															
laag	36	25	39	38	39	23	50	28	23	50	35	14	70	22	9
midden	26	31	43	25	49	25	39	36	25	36	49	14	64	27	9
hoog	31	29	41	15	48	38	35	41	25	33	56	11	48	37	15
etniciteit															
autochtoon	34	27	39	28	45	27	33	37	29	36	49	15	52	34	14
allochtoon	25	29	45	23	47	30	62	27	11	51	40	9	84	13	3
Totaal	31	28	41	27	45	28	42	34	24	40	46	13	61	28	11

De respondenten die de vraag in het geheel niet hebben ingevuld zijn gerekend tot de niet-bezoekers.

8.2 Tochtjes maken

Het percentage Rotterdammers dat wel eens een wandeltocht, een fietstocht of een autotocht voor het plezier maakt is ten opzichte van voorgaande jaren onveranderd. Ruim de helft van de Rotterdammers maakt wel eens een wandeltocht, zo'n 50% maakt wel eens een fietstocht en

⁷ Gebaseerd op de mediaan: 50% van de bezoekers heeft een score onder dit gemiddelde en 50% een score er boven.

ruim 40% een autotocht. Wel is er een lichte tendens dat men deze tochtjes minder vaak maakt gedurende het jaar.

Voor het eerst is ook gevraagd naar de deelname aan skeeler- en skatetochten: 13% van de Rotterdammers doet dat wel eens, 4% doet dat eens per maand of vaker.

Tabel 8.4 Percentage Rotterdammers dat wel eens een wandel-, fiets-, auto- of skeeler/skatetocht maakt voor het plezier

	wandeltochten			fietsochten			autotochten			skeeler-/ en skatetochten		
	zelden of nooit	minder eens per maand	eens per maand of vaker	zelden of nooit	minder eens per maand	eens per maand of vaker	zelden of nooit	minder eens per maand	eens per maand of vaker	zelden of nooit	minder eens per maand	eens per maand of vaker
2001	44	29	27	51	28	21	60	24	16	87	9	4
1999	43	27	31	51	25	24	58	22	20			
1997	42	26	32	51	27	22	59	22	19			

De respondenten die de vraag in het geheel niet hebben ingevuld zijn gerekend tot de niet-deelnemers

Over het geheel genomen maken meer mannen dan vrouwen wel eens een tochtje. Met name geldt dat voor het maken van een fiets- of autotochtje. Vrouwen wandelen wat meer. De jongste leeftijdsgroepen zijn op dit gebied het meest actief, de 65-75 jarigen het minst. Als zij echter tochtjes maken doen ze dat meestal niet minder vaak dan de jongeren.

Hoe hoger de opleiding des te meer men wandel-, fiets- of skatetochten maakt. Voor het maken van autotochten geldt dat minder. Daar telt het inkomen i.c. het bezit van een auto uiteraard een belangrijke rol. Alloctonen blijven vooral achter als het gaat om het maken van fietstochten en autotochten.

Tabel 8.5 Percentage Rotterdammers dat wel eens een wandel-, fiets-, of autotocht maakt voor het plezier naar geslacht, leeftijd, opleiding, inkomen en etniciteit

	wandeltochten			fietsochten			autotochten			skeeler-/ en skatetochten		
	zelden of nooit	minder eens per maand	eens per maand of vaker	zelden of nooit	minder eens per maand	eens per maand of vaker	zelden of nooit	minder eens per maand	eens per maand of vaker	zelden of nooit	minder eens per maand	eens per maand of vaker
<i>geslacht:</i>												
man	46	28	26	48	28	24	55	26	19	87	8	5
vrouw	42	30	28	55	28	17	65	22	12	86	10	4
<i>leeftijd:</i>												
13 – 24 jaar	44	34	22	53	32	14	67	20	13	70	19	11
25 – 44 jaar	40	32	29	50	33	17	56	30	14	83	12	5
45 – 64 jaar	44	27	29	48	24	27	61	22	18	98	2	1
65 – 75 jaar	58	19	23	65	14	21	69	13	18	99	1	0

vervolg	wandeltochten			fietstochten			autotochten			skereler-/ en skatetochten		
	zelden of nooit	minder eens per maand	eens per maand of vaker	zelden of nooit	minder eens per maand	eens per maand of vaker	zelden of nooit	minder eens per maand	eens per maand of vaker	zelden of nooit	minder eens per maand	eens per maand of vaker
<i>opleiding:</i>												
laag	55	21	15	61	19	20	64	20	17	93	4	3
midden	43	30	27	48	31	21	59	24	17	85	10	5
hoog:	31	38	30	45	34	21	59	29	13	82	14	4
<i>inkomen:</i>												
laag	52	23	25	69	15	17	75	14	11	91	6	3
midden	40	32	27	47	32	22	54	28	18	87	9	4
hoog	39	32	29	38	38	24	53	30	17	83	13	5
<i>etniciteit:</i>												
autochtonen	44	31	26	47	31	22	58	26	16	86	10	5
allochtonen	44	26	30	64	20	16	66	19	15	89	7	4
Totaal	44	29	27	52	28	20	61	24	15	87	9	4
1999	43	27	31	51	25	24	58	22	20	-	-	-

8.3 Vakantieparticipatie

Onderscheid wordt gemaakt in lange en korte vakanties. Lange vakanties betreffen een reis of verblijf van minstens vier nachten die elders zijn doorgebracht maar niet bij familie. Een korte vakantie is een verblijf van minstens één en maximaal drie nachten elders.

De vakantieparticipatie is ten opzichte van voorgaande jaren toegenomen. Vooral het percentage mensen dat zowel een korte en een lange vakantie geniet is gestegen. 18% zegt geen vorm van vakantie buitenshuis te hebben gehad.

Bijna driekwart van de Rotterdammers gaat minstens één keer per jaar op vakantie, de helft daarvan doet dat twee of meer keer per jaar. Gemiddeld gaan deze vakantiegangers 1,9 keer per jaar.

Daarnaast is ruim 60% van de Rotterdammers met korte vakantie geweest, de meesten (42%) hadden meer dan één korte vakantie in het afgelopen jaar; gemiddeld 3,5 keer.

Tabel 8.6 Percentage Rotterdammers dat de afgelopen 12 maanden op vakantie is geweest

	korte vakantie				lange vakantie			
	1995	1997	1999	2001	1995	1997	1999	2001
niet geweest	52	40	40	39	29	27	28	28
wel geweest	48	60	60	61	71	73	72	72
1 keer	18	18	19	19	29	38	36	36
2 keer	13	18	14	18	23	21	22	21
3 keer of vaker	17	24	27	24	19	14	14	15
Totaal	100	100	100	100	100	100	100	100

Het al dan niet met vakantie gaan hangt sterk samen met het opleidingsniveau en het inkomen. Met name wanneer wordt gelet op hoevelen zowel een korte als een lange vakantie hebben genoten, is er een groot verschil tussen hoog- en laagopgeleiden en tussen mensen met een hoog of een laag inkomen. Geslacht en leeftijd spelen in dit verband veel minder een rol. Een op de vijf Rotterdammers is de afgelopen 12 maanden helemaal niet op vakantie geweest. Dit percentage niet-vakantiegangers wordt langzaam kleiner.

Tabel 8.7 Percentage Rotterdammers dat de afgelopen 12 maanden op vakantie (korte en lange) is geweest naar leeftijd, opleiding en inkomen

	geen	alleen korte vakanties	alleen lange vakanties	korte en lange vakanties
<i>geslacht:</i>				
man	19	5	18	58
vrouw	18	8	15	59
<i>leeftijd:</i>				
13 – 24 jaar	10	10	15	57
25 – 44 jaar	16	7	16	62
45 – 64 jaar	18	5	18	59
65 – 75 jaar	29	10	13	48
<i>opleiding:</i>				
laag	27	7	16	50
midden	18	9	17	56
hoog	9	5	16	70
<i>inkomen:</i>				
laag	36	8	15	41
midden	15	6	18	61
hoog	4	7	10	79
<i>etniciteit:</i>				
autochtonen	15	6	15	64
allochtonen	28	7	20	44
Alle Rotterdammers	18	7	16	59
idem 1999	20	7	21	52
idem 1997	22	6	18	54

8.4 Bezit recreatiegoederen

Voor veel vormen van vrijetijdsbesteding is het van belang te kunnen beschikken over een vervoermiddel (auto, motor, fiets) of andere voorzieningen als volkstuin, caravan of boot. Evenals in voorgaande jaren is gevraagd over welke van de in tabel 8.8 opgenoemde voorzieningen men kan beschikken.

Ten opzichte van voorgaande jaren is met name de beschikking over een PC sterk toegenomen. Inmiddels kan 60% van de Rotterdammers thuis over een PC beschikken. Dit is inmiddels even veel als het percentage mensen dat kan beschikken over een auto. Het percentage Rotterdammers dat over een auto kan beschikken lijkt iets te dalen. Dat geldt vooral voor de bewoners van de rechter Maasoever. Wellicht is dat - direct of indirect - het gevolg van de uitbreiding van het betaald parkeren die in de laatste jaren heeft plaatsgevonden.

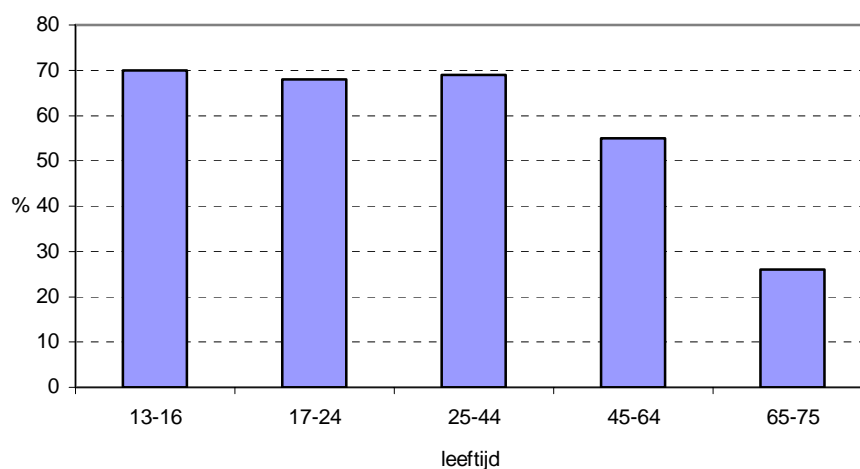
Tabel 8.8 Percentage Rotterdammers dat kan beschikken over de volgende (recreatie) goederen (16-75 jarigen)

	1995	1997	1999	2001
auto	66	66	65	62
motor	6	3	4	4
racefiets, mountainbike	25	29	22	26
volkstuin	5	3	4	3
stacaravan, 2e huisje	10	7	8	8
tent		18	14	12
caravan, camper	19 *)	4	5	5
(motor)boot, zeilboot	5	6	3	3
pc (geen spelcomputer)	34	43	**)	60
schotelantenne	**)	8	6	7

*) inclusief tent **) niet gevraagd

Van de jongste helft van de bevolking heeft steeds een even groot aandeel (ca. 70%) thuis de beschikking over een PC. Boven die leeftijd neemt dat percentage af tot ruim 25% bij de oudste leeftijdsgroep. Hoog opgeleiden en hogere inkomensgroepen hebben ongeveer twee keer zo vaak de beschikking over een PC als laagopgeleiden en lage inkomensgroepen. Van de allochtonen beschikt inmiddels ruim 50% over een PC.

Figuur 8.1 PC-bezit naar leeftijd

8.5 Samenvattend

Rotterdammers weten in toenemende mate de openluchtrecreatievoorzieningen in en rond de stad te vinden. Steeds meer mensen bezoeken dergelijke voorzieningen. Alleen het bezoek aan recreatiegebieden aan de rand van de stad loopt iets terug wat er op wijst dat men dichterbij huis recreëert dan enkele jaren geleden. Slechts 6% komt in geen van dergelijke openluchtrecreatievoorzieningen.

De deelname aan wandel-, fiets- en/of autotochtjes is onveranderd gebleven. Ook het vakantiegedrag van Rotterdammers is vrijwel onveranderd gebleven. Een op de vijf Rotterdammers is het afgelopen jaar niet op (korte of lange) vakantie geweest.

9 ATTRACTIEVE STAD

9.1 Veel te beleven in Rotterdam?

Steeds meer Rotterdammers vinden dat in Rotterdam (heel) veel te beleven is. In 1997 en 1999 was circa 70% dat van mening en nu, aan het eind van het jaar Rotterdam Culturele Hoofdstad van Europa, is 75% die mening toegedaan. Het percentage 'heel veel te beleven' is toegenomen: van 10% tot 13%. Een op de vijf Rotterdammers vindt dat er in Rotterdam 'niet zo veel' en nog maar 2% dat er 'veel te weinig' is te beleven.

Het oordeel hierover houdt weinig verband met de woonduur in Rotterdam of de huidige buurt en leeftijd. Wel zijn laag opgeleide Rotterdammers minder positief dan hoger opgeleiden. Allochtonen zijn wat vaker òf negatief òf heel positief.

Tabel 9.1 *Tevredenheid over hoeveel er te beleven is in Rotterdam (in %)*

	heel veel	veel	niet zo veel	veel te weinig	totaal
woonduur in Rotterdam:					
tot en met 10 jaar	16	65	17	2	100%
11 tot en met 20 jaar	17	57	22	3	100%
21 tot en met 30 jaar	14	59	25	2	100%
meer dan 30 jaar	9	68	21	2	100%
woonduur in huidige buurt:					
tot en met 10 jaar	14	63	21	2	100%
11 tot en met 20 jaar	14	62	23	2	100%
21 tot en met 30 jaar	14	63	20	2	100%
meer dan 30 jaar	8	67	21	4	100%
leeftijd:					
13 tot 25 jaar	15	59	24	3	100%
25 tot 45 jaar	14	62	22	2	100%
45 tot 65 jaar	12	66	19	3	100%
65 jaar en ouder	12	68	18	3	100%
opleiding:					
laag	13	58	26	4	100%
midden	11	64	23	2	100%
hoog	17	68	15	1	100%
inkomen:					
laag	17	56	22	5	100%
midden	11	68	21	1	100%
hoog	18	59	20	3	100%
etniciteit:					
autochtonen	12	67	20	2	100%
allochtonen	17	53	24	3	100%
alle Rotterdammers	13	62	21	2	100%
idem 1999	10	61	25	4	100%
idem 1997	10	60	27	3	100%
idem 1995	11	61	25	3	100%

9.2 Bezoek aan grote sport- en recreatievoorzieningen

In Rotterdam zijn de laatste jaren diverse nieuwe sport- en recreatievoorzieningen aangelegd, zoals het vernieuwde Feijenoordstadion, een honkbalstadion en een topsporthal. Op de aanleg van nieuwe grootschalige accommodaties zoals het OPTRIUM waarin naast een 400-meter ijsbaan gedacht wordt aan een atletiekbaan, een wielervedstrijd baan en een 50-meter zwembad, wordt momenteel gestudeerd.

In de Vrijetijdsomnibus van 1999 zijn vragen gesteld over het bezoek aan enkele voorzieningen (tropisch zwembad, 400 meter kunstijsbaan, skihal met echte sneeuw, klimcentrum, kunstskibaan en een 50-meterzwembad/wedstrijd baan). Ook is gevraagd of er wellicht behoefte bestaat aan meer of andere van dergelijke grootschalige sportvoorzieningen. In de Vrijetijdsomnibus van 2001 zijn dergelijke vragen opnieuw gesteld, maar nu uitgebreid met enkele moderne voorzieningen als klimcentra, grootschalige overdekte recreatiecentra, kunst(ski)(ijs)banen en speciale zwembaden.

Over het algemeen bezoekt maar een relatief klein deel van de Rotterdammers dergelijke voorzieningen. Voor een deel heeft dat ongetwijfeld te maken met de afwezigheid van deze voorzieningen in Rotterdam (met als uitzondering Tropicana). Toch gaat het om relatief grote aantallen, immers elke respondent staat voor 296 Rotterdammers van 13-75 jaar. Dat houdt bijvoorbeeld in dat ruim 18.500 Rotterdammers het afgelopen jaar wel eens naar een 400-meter kunstijsbaan zijn geweest. Als zij er gemiddeld 2 keer zijn geweest dan is dat goed voor 37.000 bezoeken.

Tabel 9.2 Percentage Rotterdammers dat in de afgelopen 12 maanden grote sport- en recreatievoorzieningen heeft bezocht

	zelden of nooit	enkele keren per jaar	eens per maand of vaker
tropisch zwembad	75	21	4
400m kunstijsbaan	96	4	0
skihal met echte sneeuw	92	7	1
klimcentrum	95	5	0
50m zwembad	78	15	7
kartbaan	86	12	2
bowlingcentrum	75	22	3
skate/skeelerbaan/-hal	94	4	2
kinderspeelparadijs	84	11	5
megabioscoop	68	24	8
andere grote voorziening	97	1	2

Een op de drie Rotterdammers (35%) bezoekt geen van deze voorzieningen, 22% bezocht er in de afgelopen 12 maanden hooguit één. De overige bezoeken twee of meer van dergelijke voorzieningen; gemiddeld bezoeken ze er 2,5.

Mensen die dergelijke voorzieningen bezoeken doen – uiteraard – meer aan sport dan de gemiddelde Rotterdammer. Het zijn vooral jongeren met minimaal een middelbare opleiding. De verschillen ten aanzien van geslacht, inkomen en etniciteit zijn bescheiden: mannen, hogere inkomens en allochtonen (tropisch zwembad) bezoeken dergelijke voorzieningen iets vaker.

9.3 Behoeftte aan grootschalige sport- en recreatievoorzieningen

Volgens 74% van de Rotterdammers is er nog wel behoefte aan een verdere uitbreiding van het aanbod sport- en recreatievoorzieningen in Rotterdam. In 1999 was dat 58%, maar toen was het kinderspeelparadijs niet als mogelijkheid opgenomen in de vragenlijst. Zonder deze veel genoemde voorziening is nog altijd 69% voorstander van uitbreiding van dit aanbod, aanmerkelijk meer dus dan 2 jaar geleden.

Volgens 19% is er geen behoefte aan meer van dergelijke voorzieningen en 6% heeft de vraag niet ingevuld.

Een kwart van de Rotterdammers spreekt zich uit voor een kinderspeelparadijs. De voorkeur voor een vrijetijdscentrum met laser- en videogames en speelautomaten is met 8% veel lager dan de uitgesproken voorkeur in 1999 voor een vrijetijdscentrum met winkels, sport en recreatie en horeca (19%). Tien procent van de Rotterdammers meent dat er in Rotterdam nog wel behoefte is aan een megabioscoop.

Tabel 9.3 Percentage Rotterdammers dat behoefte heeft aan uitbreiding van het aanbod aan sport- en recreatievoorzieningen

	1999	2001
kinderspeelparadijs		25
400m kunstijsbaan/ijs hockeybaan	16	22
overdekte skibaan met sneeuw		17
openbare sportvelden/trapvelden	10	17
50m zwembad	13	15
skate/skeelerbaan of-hal	14	12
kartbaan		11
megabioscoop		10
vrijetijdscentrum met laser- en videogames en speelautomaten		8
squashcentrum		5
tenniscentrum		5
bingopaleis	4	5
wielerbaan / velodrome	3	4
roeibaan	2	2
hockeystadion	2	2
anders	11	7
geen enkele	31	19
niet ingevuld	11	7

Als het gaat om specifieke sportvoorzieningen, dan gaat de behoefte, net als in 1999, vooral uit naar een 400m kunstijsbaan/ijs hockeybaan. De vraag ernaar is zelfs nog aanmerkelijk gestegen: 22% nu tegen 16% in 1999.

Daarnaast worden ook de volgende voorzieningen door meer dan 10% van de Rotterdammers genoemd: overdekte skibaan met sneeuw, meer openbare sportvelden/trapvelden, skate/skeelerbaan, een 50-meter zwembad en een kartbaan.

Opmerkelijk is dat na de voltooiing van een mooi hockeystadion in Rotterdam de behoefte er aan niet is afgenomen: net als in 1999 kruist 2% aan dat daaraan nog behoefte is.

Vertaald naar de hele bevolking van Rotterdam betekent het bovenstaande dat ruim 100.000 Rotterdammers van 13-75 jaar zich voor een 400-meter kunstijsbaan uitspreken, ruim 50.000 voor een skeelerbaan, 23.000 voor een bingopaleis.

Voor de 400-meter kunstijsbaan/ijs hockeybaan, skate/skeelerbaan of –hal, het 50-meter zwembad/wedstrijdbad, de openbare sportvelden/trapvelden, de overdekte skibaan met sneeuw, het bowlingcentrum en het kinderspeelparadijs (binnen/buiten) is geen sprake van grote afwijkingen ten opzichte van de bevolkingssamenstelling. Deze voorzieningen worden door een breed samengesteld publiek gedragen.

Voor de overige voorzieningen zien we wel verschillen. Zo wordt een hockeystadion vooral door hoog opgeleiden en studenten gewenst. Het bingopaleis staat op het verlanglijstje van vooral laag opgeleiden. Een wielervedstrijd baan/velodrome wensen vooral mannen, 45-64 jarigen, gepensioneerd/VUT-ters, paren zonder kinderen en autochtonen. Vrijtijdscentra en een megabioscoop worden vooral gewenst door jongeren, studenten, gezinnen met kinderen en allochtonen. Een squash- en tenniscentrum wordt vooral gewenst door hoog opgeleide 25-44 jarigen, een kartbaan door jongeren en studenten. Voor een bowlingcentrum opteren vooral allochtonen.

9.4 Prioriteiten binnen de sport

Als het aan de Rotterdammers ligt moet het gemeentebestuur, als zij meer geld willen uitgeven aan de sport, dat vooral bestemmen voor de jeugd in het algemeen (genoemd door ruim de helft van alle respondenten) en in wat mindere mate aan sportvoorzieningen in de buurt en de ondersteuning van sportverenigingen. Slechts een klein percentage zou het gemeentebestuur aanbevelen om dat extra geld te besteden aan 'topsport' in de vorm van ondersteuning van topsporters, Rotterdamse betaaldvoetbalorganisaties of opleiding van topsporttalenten. Van 7% van de Rotterdammers mag het gemeentebestuur het geld bestemmen voor het aantrekken van de Olympische Spelen.

Tabel 9.4 Meer geld aan sport te besteden aan (in %)

	genoemd door
aan de jeugd in het algemeen	59
ondersteuning van sportverenigingen	35
meer sportvoorzieningen in de buurt	34
meer en betere accommodaties	30
zorgen voor meer vrijwilligers in de sport	13
zorgen dat Rotterdam de sportstad van Nederland wordt	12
meer grote toernooien en evenementen in R'dam	8
aan de opleiding van topsporttalenten	7
Olympische Spelen in Rotterdam	7
aan Feijenoord, Sparta, Excelsior	6
aan een bepaalde tak van sport	6
ondersteuning van topsporters	3

9.5 Attractieve binnenstad

Volgens vrijwel alle Rotterdammers is aan de attractiviteit van de binnenstad nog het nodige te verbeteren. Slechts 5% is tevreden met de binnenstad zoals die nu is en 2% heeft de vraag niet ingevuld. Gemiddeld heeft men 2,9 mogelijkheden aangekruist waar een maximum van 3 was toegestaan. Het onderwerp leeft dus sterk bij de Rotterdammers. In 1999 noemde men gemiddeld nog 2,6 mogelijkheden.

In de eerste plaats zou dat kunnen door het vergroten van de veiligheid in de binnenstad, genoemd door 54% van de respondenten. Op de tweede plaats noemt bijna de helft van de ondervraagden 'beter onderhoud en schoon houden van de openbare ruimte' Ongeveer evenveel Rotterdammers menen dat 'meer openbaar groen' zal bijdragen aan een attractievere binnenstad. Beide laatste punten worden nu veel vaker genoemd dan 2 jaar geleden.

In tabel 9.5 staan de meningen van de bewoners uitgesplitst naar de Maasoever waar men woont (rechter Maasoever binnen de ring, de rechter Maasoever buiten de ring en linker Maasoever). De bewoners van de binnenstad en omgeving (rechter Maasoever binnen de ring) noemen wat vaker meer openbaar groen, hoge gebouwen en woningen voor hogere inkomensgroepen, minder auto's. Ze pleiten daarentegen wat minder dan de bewoners van andere delen van de stad voor het vergroten van de veiligheid.

Tabel 9.5 Voorkeur van Rotterdammers voor een aantal maatregelen om de binnenstad aantrekkelijker te maken naar stadsdeel waar men woont (in procenten van het aantal respondenten dat de maatregel heeft genoemd)

binnenstad aantrekkelijker door	rechter Maasoever binnen ring	rechter Maasoever buiten ring	linker Maasoever	Totaal 2001	Totaal 1999
vergroten veiligheid	47	57	57	54	51
beter onderhoud en schoon houden openbare ruimte	51	51	47	49	38
meer openbaar groen	50	45	41	45	38
minder auto's in de binnenstad	29	26	25	27	26
beter openbaar vervoer	18	20	23	21	21
meer horeca en terrasjes	20	16	15	17	13
betere bereikbaarheid en stalling voor fietsers	14	20	16	16	14
aantrekkelijker winkels	19	13	14	16	15
meer attracties in de binnenstad	15	9	15	14	14
meer festivals en evenementen	12	9	12	11	15
meer mooie hoge gebouwen (skyline)	13	8	9	10	5
meer woningen voor hoge inkomensgroepen	7	6	4	6	4
anders	6	5	3	5	6
niets, binnenstad is al heel aantrekkelijk	4	4	5	5	6
geen mening, niet ingevuld	1	2	2	2	2

Tussen jong en oud lopen de meningen over de mogelijkheid om de binnenstad aantrekkelijker te maken uiteen. Jongeren denken dat de binnenstad aan attractiviteit wint door aantrekkelijker winkels, meer attracties, festivals en evenementen, meer horeca en terrasjes, en meer mooie hoge gebouwen. Voor ouderen gaat het vooral om beter onderhoud. Voorts zijn zij meer dan jongeren van mening dat de binnenstad al aantrekkelijk is.

Tabel 9.6 *Voorkeur van Rotterdammers voor een aantal maatregelen om de binnenstad aantrekkelijker te maken naar leeftijd (in procenten van het aantal respondenten dat de maatregel heeft genoemd)*

	13-24 jaar	25-44 jaar	45-64 jaar	65-75 jaar	Totaal
binnenstad aantrekkelijker door					
vergroten veiligheid	46	52	58	56	54
beter onderhoud en schoon houden openb. ruimte	41	49	52	56	49
meer openbaar groen	44	51	41	35	45
minder auto's	20	27	32	23	27
beter openbaar vervoer	23	17	23	24	21
aantrekkelijker winkels	21	18	11	11	16
meer festivals en evenementen	27	11	7	3	12
meer attracties in de binnenstad	23	14	11	4	14
betere bereikbaarheid en stalling voor fietsers	14	13	22	14	16
meer horeca en terrasjes	23	20	13	9	17
meer mooie hoge gebouwen (skyline)	17	11	6	4	10
meer woningen voor hoge inkomensgroepen	7	7	5	3	6
anders	7	5	4	1	5
niets, binnenstad is al heel aantrekkelijk	4	5	5	11	5
geen mening, niet ingevuld	1	1	2	6	2

In de Rotterdamse binnenstad wordt al jaren volop gebouwd en zijn er regelmatig grote en kleine festivals en evenementen waarvoor (delen van) de binnenstad moeten worden afgesloten. Ook is in de binnenstad de horeca geconcentreerd met al zijn leuke maar ook minder leuke kanten (bijvoorbeeld overlast voor omwonenden). Hoe waarderen de Rotterdammers in het algemeen deze aspecten van de binnenstad en wat vinden de binnenstadsbewoners er zelf van? Speciaal voor deze vraag is in opdracht van het Bureau Binnenstad de steekproef opgehoogd met een kleine honderd binnenstadsbewoners extra.

Over het algemeen oordeelt men redelijk positief over de Rotterdamse binnenstad als het gaat om uitgaansgelegenheden (horeca), als podium voor tijdelijke manifestaties en als plek waar voortdurend wordt gebouwd. Het meest positief is men over de aanwezigheid van festivals en evenementen in de binnenstad (rapportcijfer 7.0), het minst over de binnenstad als continue bouwplaats (rapportcijfer 6.0). De horeca in de binnenstad komt er af met een 6.7.

Opmerkelijk is dat binnenstadsbewoners nauwelijks afwijken van dit gemiddelde Rotterdamse oordeel. Alleen als het gaat om de binnenstad als plek waar voortdurend wordt gebouwd zijn zij minder te spreken.

Tabel 9.7 *Rapportcijfers die Rotterdammers geven aan verschillende aspecten van de binnenstad per stadsdeel in vergelijking met binnenstadbewoners*

	Rapportcijfers voor de binnenstad als het gaat om ...		
	horeca	festivals en evenementen	bouwen
bewoners van de binnenstad *)	6.6	7.0	6.2
bewoners RMO binnen de ruit	6,5	7,1	6,2
bewoners RMO buiten de ruit	6,8	7,0	5,9
bewoners LMO	6,8	7,0	6.0
Rotterdam	6.7	7.0	6.0

*) woonachtig in de volgende CBS-buurtten: Stadsdriehoek, Oude Westen, Cool, C.S.-kwartier, Kop van Zuid, Nieuwe Werk en Dijkzicht

9.6 Waterfront

Rotterdam is al enige jaren bezig de relatie tussen het centrum van de stad en de rivieroeveren te versterken. De aanleg van de Erasmusbrug en de ontwikkeling van de Kop van Zuid is voor die ontwikkeling een belangrijke impuls geweest. Verdere ontwikkeling van het gebied in de omgeving van de Erasmusbrug en Willemsbrug (Kop van Zuid en de strook van Tropicana tot Euromast) is in volle gang. Als nulmeting is in de Vrijetijdsomnibus aan de Rotterdammers gevraagd wat men van dit gebied momenteel vindt en of men dit gebied wel eens bezoekt om er in de vrije tijd te wandelen, uit te gaan, horeca te bezoeken, et cetera.

Tabel 9.8 *Rapportcijfer van 1 t/m 10 voor attractiviteit Waterfrontgebied naar deelgemeente (in %)*

	1 t/m 5	6 of 7	8 t/m 10	gemiddeld
Stadscentrum	18	60	22	6,6
Delfshaven	18	56	26	6,7
Overschie	26	56	19	6,2
Noord	18	60	22	6,6
Hillegersberg/Schiebroek	24	59	17	6,3
Kralingen	22	52	26	6,6
Prins Alexander	19	62	19	6,4
Feijenoord	17	46	38	6,8
Ijsselmonde	16	65	19	6,6
Charlois	17	61	22	6,6
Hoogvliet	13	65	22	6,7
Rotterdam	18	58	23	6,6

De meeste Rotterdammers hebben over dit gebied wel een mening, nog geen 7% heeft geen mening. Uitgedrukt in een rapportcijfer van 1 tot en met 10 waardeert men dit gebied met een 6,6. Eenderde van de Rotterdammers geeft het gebied een 7 en bijna een kwart een 6. Zestien procent geeft een onvoldoende en 23% geeft een 8 of hoger.

Binnen het Waterfrontgebied worden verschillende 'concentratiepunten' onderscheiden: de Parkkade tot aan de Euromast, Entrepotgebied, Oude Haven, Leuvehaven-Willemsplein, Wilhelminapier.

Het merendeel van de Rotterdammers (80%) bezoekt een of meer van deze gebieden wel eens om er te wandelen, uit te gaan of horeca te bezoeken; 15% komt wel eens in één van deze gebieden en 30% komt wel in 4 of alle 5 van deze gebieden.

Tabel 9.9 Bezoek aan gebieden binnen het Waterfront (in %)

	een of meer keer per week	een of meer keer per maand	paar keer per jaar	zelden of nooit/ niet ingevuld
Parkkade	6	10	37	48
Entrepotgebied	7	9	28	57
Oude Haven	5	11	35	50
Leuvehaven-Willemsplein	6	9	29	56
Wilhelminapier	3	11	35	51

Wat Rotterdammers van dit Waterfront vinden, blijkt uit hun reactie op enkele stellingen. Eén op de zeven Rotterdammers staat zeer positief tegenover dit gebied. Dit zijn de mensen die het met drie stellingen (1,2,4) eens of helemaal eens zijn. Het meest is men het (helemaal) eens met de stellingen 1 en 3. Zie tabel 9.10. Bijna de helft is het eens met de stelling dat er te weinig horeca en terrasjes zijn. Een even groot aantal vindt wel dat je langs de Maasoevers plezierig kunt wandelen. Ondanks een vrij positief oordeel over de levendigheid en de bereikbaarheid zegt 'slechts' 20% dat ze steeds vaker in dit gebied komen.

Tabel 9.10 Oordeel over de gebieden binnen het Waterfront (in %)

	helemaal eens	eens	neutraal	oneens	helemaal oneens	geen antwoord
1 Langs de Maasoevers in het centrum van de stad kun je plezierig wandelen	10	34	37	10	3	6
2 Er is altijd wat te doen langs of op de rivier	9	25	37	19	4	6
3 Er zijn daar veel te weinig horecagelegenheden en terrasjes	13	31	34	12	3	7
4 De voorzieningen langs de Maasoevers zijn voor voetgangers goed bereikbaar	5	35	39	11	2	8
5 Ik kom steeds vaker in dit deel van de stad	4	15	38	27	8	8

Aan het eind van het jaar dat Rotterdam Culturele hoofdstad van Europa was vindt driekwart van de Rotterdammers dat er in Rotterdam (heel) veel te beleven is: een hoger percentage dan in voorgaande jaren.

Toch is er nog veel te verbeteren aan de attractiviteit van de stad en de binnenstad en in het bijzonder het waterfront. Volgens de inwoners van de stad zou de attractiviteit van de binnenstad er vooral op vooruitgaan als er maatregelen worden genomen om de veiligheid te verbeteren, de openbare ruimte beter te onderhouden en schoon te houden en meer openbaar groen aan te leggen. Een kwart meent dat minder auto's in de binnenstad ook zou bijdragen aan een attractievere binnenstad.

De helft van de Rotterdammers komt zelden of nooit in het gebied dat aangemerkt wordt als het Waterfront (de rivieroever in het centrum van de stad). De waardering voor dit gebied is redelijk, maar houdt met een rapportcijfer van 6,6 nog niet over.

Opvallend is dat binnenstadsbewoners diverse aspecten van het wonen in de binnenstad (aanwezigheid van horeca, festivals en voortduren bouwen met de daarbij horende voordelen en overlast) niet anders waarderen dan de bevolking als geheel.

Op recreatief/sportief gebied zou de attractiviteit van Rotterdam er volgens velen op vooruitgaan met een grootschalig kinderspeelparadijs en een 400meter kunstijsbaan.

10 HOBBY'S EN SOCIALE CONTACTEN

10.1 Hobby's

Vrijwel alle Rotterdammers besteden tijd aan hobby's en vrijetijdsactiviteiten in of rond het huis (zie tabel 10.1). Gemiddeld besteden zij daar in totaal 15,2 uur per week aan. Slechts 7% zegt aan geen van deze bezigheden tijd te besteden. Inclusief deze 7% besteedt de Rotterdammer gemiddeld 14,2 uur per week aan deze hobby's.

Tabel 10.1 Deelname en gemiddelde tijdsbesteding per week aan diverse vrijetijdsactiviteiten en hobby's

	deelnamepercentage			gemiddeld aantal uren per week *		
	man	vrouw	totaal	man	vrouw	totaal
verzorgende hobby's (verzorgen van planten en dieren, tuinieren, klussen)	67	72	70	4,3	4,6	4,4
huiselijke hobby's, gezelschapsspelen (puzzelen, spelletjes, kaarten, verzamelen)	44	52	48	3,5	3,2	3,3
computeren (niet voor het werk)	58	44	50	6,3	4,4	5,4
handvaardigheid (knutselen, kleding maken, handwerken, modelbouw)	10	31	21	4,3	3,8	3,9
creatieve en kunstzinnige activiteiten (tekenen, schilderen, musiceren, dans, toneel)	19	27	24	5,1	4,0	4,4
activiteiten rondom huis (hond uitlaten, ommetje, met kinderen spelen)	50	53	52	5,8	7,4	6,7
sportieve activiteiten	32	27	29	4,9	3,4	4,2
vissen	9	2	5	7,9	3,0	6,9
Totaal	93	93	93	15,5	15,0	15,2

*) Gemiddelden berekend op basis van de beoefenaars van deze hobby's. Enkele extreme scores (100 uur en meer) zijn buiten deze berekeningen gehouden.

Verzorgende hobby's worden het meest gebezigd. Ook andere veel beoefende hobby's als activiteiten rondom het huis, huiselijke hobby's en handvaardigheid worden meer door vrouwen dan door mannen gebezigd. Mannen zitten vaker achter de computer en zijn vaker met sportieve en recreatieve hobby's (vissen) bezig. Vergeleken met twee jaar geleden is het computeren wederom met 10%-punt toegenomen; zowel bij de mannen als bij de vrouwen.

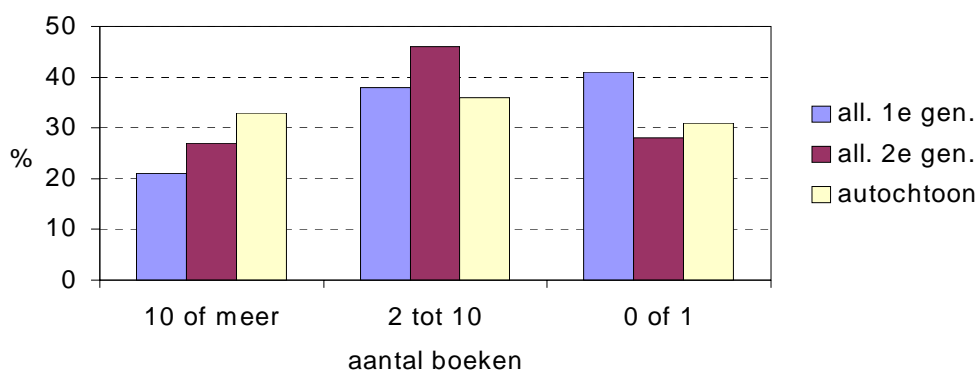
Met een aparte vraag is geïnformeerd naar het lezen van boeken. Bijna eenderde van de Rotterdammers leest zelden of nooit een boek, ruim eenderde doet dat af en toe (2 tot 10 boeken per jaar) en eenderde leest jaarlijks meer dan 10 boeken. Ten opzichte van voorgaande jaren is er geen eenduidige ontwikkeling waargenomen.

Tabel 10.2 *Percentage Rotterdammers dat incidenteel of regelmatig een boek leest voor het plezier naar geslacht*

	(vrijwel) nooit	2 – 10 boeken per jaar	minstens 10 boeken per jaar
mannen	41	38	20
vrouwen	26	37	37
Totaal 2001	33	37	30
1999	31	33	36
1997	33	34	33

Veel meer vrouwen dan mannen lezen wel eens een boek. Ook is er nog altijd een groot verschil tussen allochtonen en autochtonen. Wel is het zo dat allochtonen van de 2^e generatie al veel meer boeken lezen dan 'hun ouders'.

Figuur 10.1 *Het lezen van boeken naar etniciteit*

10.2 Sociale contacten

Visite

De meeste Rotterdammers gaan wel eens op visite, gemiddeld besteden zij daar 5,4 uur per week aan. Mannen besteden er meer tijd aan dan vrouwen (respectievelijk 6,5 uur en 4,5 uur). Eén op de vijf Rotterdammers (21%) gaat zelden of nooit op visite bij burens, vrienden of familie en dergelijke. Dit lijkt niet zo zeer een kwestie van gebrek aan tijd, maar eerder een gevolg van persoonlijke omstandigheden en interesse. Voor een relatief groot deel gaat het om mensen die niet of nauwelijks tijd besteden aan andere vrijetijdsactiviteiten of vrijetijdsvoorzieningen (zoals ook horecavoorzieningen) bezoeken, en relatief veel tijd alleen doorbrengen. Hoe ouder, hoe vaker het voorkomt dat men zelden of nooit (meer) op visite gaat.

Contact met buurtgenoten

Bijna de helft van de Rotterdammers heeft minstens eens per week contact met buurtgenoten, en één op de vijf zelfs (vrijwel) dagelijks. Anderzijds heeft één op de vijf zelden of nooit contact met buurtgenoten. Voor een deel zijn dit uiteraard dezelfde mensen die ook nooit op visite gaan, maar voor drie-kwart zijn het anderen: slechts 4% van de Rotterdammers gaat zelden of nooit op visite *en* heeft zelden of nooit contact met buurtgenoten.

Vergeleken met twee jaar geleden is de mate van contact met buurtgenoten niet veranderd.

Tabel 10.3 Contact met buurtgenoten (in %)

	zelden of nooit	een paar keer per jaar	één of meer keer per maand	één of meer keer per week	vrijwel elke dag
<i>geslacht:</i>					
man	21	15	18	27	19
vrouw	19	12	19	27	22
<i>leeftijd:</i>					
13 tot 25 jaar	29	12	18	22	19
25 tot 45 jaar	22	16	19	25	18
45 tot 65 jaar	15	12	16	34	22
65 jaar en ouder	11	12	20	21	34
<i>opleiding:</i>					
laag	18	9	18	27	29
midden	16	15	19	30	20
hoog	27	17	19	24	13
<i>etniciteit:</i>					
autochtonen	18	13	18	28	22
allochtonen	24	15	18	23	18
<i>huishoudenssamenstelling:</i>					
alleenstaande	23	15	19	23	21
(echt)paar zonder kinderen	19	14	19	27	20
(echt)paar met kinderen	15	13	18	31	22
een-oudergezin	26	14	17	22	21
alle Rotterdammers	20	14	18	27	21
idem 1999	20	14	17	28	21
idem 1997	22	12	18	28	20

Mannen en vrouwen hebben in vergelijkbare mate contact met buurtgenoten. Wel is er een duidelijk verband met de leeftijd: hoe jonger, hoe minder men contact met buurtgenoten heeft: onder de 25 heeft 29% zelden of nooit contact met buurtgenoten, en bij bejaarden is dat maar 11%. Van de bejaarden heeft juist eenderde vrijwel elke dag contact met buurtgenoten, terwijl dat onder de 25 maar een vijfde is. Ook hebben laag opgeleiden vaker contact met buurtgenoten dan hoog opgeleiden, die voor hun sociale contacten kennelijk een grotere actieradius hebben. Voorts hebben alleenstaanden minder contact met buurtgenoten. Relatief weinig twee-oudergezinnen gaan zelden of nooit met buurtgenoten om, maar éénoudergezinnen zitten juist iets ónder het gemiddelde. De aanwezigheid van kinderen is wat dat betreft dus niet altijd even bepalend.

Interessant is wat dit betreft ook een onderscheid naar mate van achterstand of welstand van de buurt. In de buurten met de hoogste achterstand hebben veel bewoners zelden of nooit contact met hun buurtgenoten. De sociale cohesie in dit soort buurten lijkt daarmee wat minder groot. Ook het SCP heeft dit geconcludeerd in haar onderzoek "Zekere Banden, sociale cohesie, leefbaarheid en veiligheid" (SCP, 2002). Door het SCP wordt overigens ook tevens een link gelegd tussen deze sociale cohesie en de onderwerpen *leefbaarheid* en *veiligheid*. In de 'betere' helft van Rotterdam heeft men wat vaker regelmatig contact met elkaar, maar men loopt er niet vaker de deur bij elkaar plat.

Overigens is een en ander natuurlijk ten dele ook een kwestie van tijd: huisvrouwen en uitkeringsgerechtigden hebben veel vaker vrijwel elke dag contact met buurtgenoten dan werkenden. Mensen die vaak tijd te kort komen hebben veel minder contact met buurtgenoten als zij die dat probleem niet hebben.

Tot op zekere hoogte heeft de mate van omgang met buurtgenoten wellicht ook invloed op het welbevinden; in ieder geval zijn Rotterdammers die vrijwel elke dag met hun buurtgenoten omgaan anderhalf keer zo vaak 'heel gelukkig' als Rotterdammers die dat zelden of nooit doen.

Vrije tijd doorbrengen alleen en met anderen

Vrije tijd wordt deels alleen doorgebracht, deels met anderen zoals met gezinsleden, familie, vrienden en burens. Vooral met gezinsleden wordt vaak veel vrije tijd besteed; met de burens wordt juist maar weinig vrije tijd besteed. Een derde van de Rotterdammers besteedt maar weinig vrije tijd alleen. Zie tabel 10.4.

Tabel 10.4 De mate waarin Rotterdammers hun vrije tijd besteden met anderen (horizontale percentering)

	weinig	niet veel, niet weinig	veel	n.v.t./ geen antwoord
met gezinsleden	16	25	51	10
met familieleden	32	45	13	11
met burens	65	20	3	13
met vrienden/kennissen	27	47	17	10
alleen	33	31	22	14

Hoog opgeleiden richten zich wat meer op vrienden en kennissen, en maar weinig op de burens. Autochtonen brengen vaker veel vrije tijd door met gezinsleden. En naarmate men ouder wordt, verschuift het vrijetijdsgezelschap van de Rotterdammer van zijn vrienden en kennissen naar zijn burens.

10.3 Samenvattend

Gemiddeld besteden Rotterdammers ruim 13 uur per week aan hobby's en andere vrijetijdsactiviteiten in en rond huis. Computeren wint daarbinnen nog steeds aan populariteit: een snel toenemend aantal mensen besteden er steeds meer tijd aan. Dat is vooralsnog niet ten koste gegaan van andere hobby's, zoals lezen: nog altijd lezen ca. twee van de drie Rotterdammers wel eens een boek voor het plezier, een op de drie leest er minstens 10 per jaar. Er zijn geen ontwikkelingen waargenomen als het gaat om contact met buurtgenoten: ten opzichte van 1997 en 1999 is de mate van dergelijke contacten onveranderd. Ouderen, en ook veel laagopgeleiden, hebben veel meer dan jongeren contacten met buurtgenoten. De conclusie dat buurtcontacten in zogenaamde achterstandswijken aanmerkelijk schaarser zijn dan in welstandswijken kan belangrijk zijn voor beleidsmakers op het gebied van leefbaarheid en veiligheid en wordt ook door het Sociaal Cultureel Planbureau gedeeld. Veel tijd brengt de gemiddelde Rotterdammer door met gezinsleden, weinig tijd met burens en daar tussenin ligt de tijdsduur die men alleen doorbrengt.

11 DAGINDELING

In opdracht van de Stedelijke Werkgroep Dagindeling zijn in de Vrijtijdsomnibus enkele vragen gesteld over de mate waarin Rotterdammers problemen hebben om noodzakelijke en minder noodzakelijke activiteiten te combineren, welke knelpunten men daarbij ervaart en welke tijdsbesparende maatregelen men toepast of zou willen kunnen toepassen. In april 2002 is hierover een afzonderlijke deelrapportage verschenen ('Dagindeling van Rotterdammers'), in dit hoofdstuk volgt daarvan een korte samenvatting.

11.1 Tijd voor andere bezigheden

De meest Rotterdammers hebben naar hun zeggen doorgaans genoeg tijd om hun noodzakelijke (werk, studie, zorg) en minder noodzakelijke activiteiten (vrijtijdsbesteding, sociale contacten, vrijwilligerswerk, etc.) te combineren. Voor een kwart van hen geldt dat altijd, voor ruim de helft meestal. Voor 23% is dat vaak **niet** het geval: zij komen vaak (18%) of bijna altijd (5%) tijd te kort. Met name deze groep van 23% Rotterdammers zou men kunnen beschouwen als een groep die het meest gebaat zou zijn bij de door het project dagindeling geïnitieerde maatregelen.

Naast leden van éénundergezinnen hebben mensen uit éénverdienershuishoudens met kinderen het meer dan gemiddeld te druk om noodzakelijke en minder noodzakelijke bezigheden te combineren. Voor mensen uit dergelijke huishoudens zonder kinderen is dat daarentegen veel minder.

Tabel 11.1 *Voldoende tijd om noodzakelijke en minder noodzakelijke activiteiten te combineren naar typen huishoudens (in %)*

	ja, altijd	meestal wel, soms niet	vaak niet of bijna nooit
alleenstaanden zonder kind(eren)	32	47	21
alleenstaanden met kind(eren)	12	56	33
samenwonenden uit eenverdienershuishoudens zonder kind	44	43	13
samenwonenden uit eenverdienershuishoudens met kind	16	50	31
samenwonenden uit tweeverdienershuishoudens zonder kind	29	49	22
samenwonenden uit tweeverdienershuishoudens met kind	13	63	25
Totaal	24	53	23

11.2 Tijd voor vrijetijdsbesteding

Uit bestaand onderzoek is bekend dat veel druk bezette en hoog opgeleide mensen vaak ook een rijk vrijetijdsbestedingspatroon hebben. Ze doen aan sport, cultuur, gaan regelmatig uit en doen daarnaast vaak ook meer dan anderen aan vrijwilligerswerk. Dat kunnen ze alleen maar realiseren door efficiënt met hun tijd om te gaan. Bijvoorbeeld door per activiteit minder tijd te besteden en door activiteiten te combineren zoals wandelen, uit eten gaan of theaterbezoek met vrienden of familieleden.

De Rotterdamse Vrijtijdsomnibus biedt de mogelijkheid na te gaan in welke mate de mensen die genoeg, meestal genoeg of vrijwel nooit genoeg tijd hebben voor andere bezigheden deelnemen aan allerlei vormen van vrijetijdsbesteding.

Tabel 11.2 Deelname aan diverse vormen van vrijetijdsbesteding naar Rotterdammers met genoeg of te weinig tijd (verticale centering)

	altijd genoeg	meestal genoeg	vaak niet genoeg	Totaal
Bewegingsactiviteiten (w.o. sport, bezoek aan recreatiegebieden, wandelen, fietsen)				
nooit	25	15	26	20
regelmatig	39	39	41	39
vaak	37	46	33	41
Culturele activiteiten (w.o. bezoek aan culturele instellingen en activiteiten en evenementen)				
nooit	40	25	33	31
regelmatig	44	50	45	47
vaak	16	25	22	22
Uitgaan (w.o. bezoek aan festivals, attracties, horeca)				
nooit	23	13	18	17
regelmatig	70	72	69	71
vaak	7	15	13	12
Maatschappelijke participatie (w.o. vrijwilligerswerk, lidmaatschappen)				
nooit	29	22	29	26
regelmatig	67	74	66	70
vaak	4	4	5	4
Vrijetijdsdeelname algemeen (bewegen, cultuur, uitgaan en maatschappelijke participatie gecombineerd)				
nooit	14	7	13	10
regelmatig	73	70	69	71
vaak	14	23	18	20

Het blijkt inderdaad zo te zijn dat mensen die altijd genoeg tijd hebben wat minder dan gemiddeld deelnemen aan vrijetijdsbesteding. De groep die meestal wel genoeg tijd heeft (maar soms niet) is in de vrije tijd het meest actief.

De groep die het 't drukst heeft en vrijwel altijd tijd te kort komt, neemt weliswaar minder deel aan vrijetijdsbesteding, maar niet zoveel als gezien het tijdsprobleem verwacht zou mogen worden. Ze zijn in elk geval actiever dan mensen die genoeg tijd hebben, met name als het gaat om culturele activiteiten en uitgaan. Zo'n 13% van hen doet vrijwel niets aan vrijetijdsbesteding en 18% is ondanks het gebrek aan tijd toch zeer actief.

11.3 Knelpunten

Uiteraard schieten vooral leuke en minder noodzakelijke activiteiten er bij in als men tijd te kort heeft. De meeste genoemde activiteiten waar men onvoldoende tijd aan kan besteden zijn hobby's, ontmoeten van vrienden en familie, uitgaan, sportbeoefening, lezen van boeken.

De belangrijkste (meest genoemde) oorzaken voor het ontstaan van knelpunten in tijdsbesteding hebben te maken met werk. Ruim de helft van de mensen die gemiddeld 40-50 uur per week werken, en vrijwel alle mensen die meer dan 50 uur werken, noemen een of meer werkgerelateerde redenen (lange werktijden, weinig flexibele werktijden en onregelmatig werk). Daarnaast speelt ook geld een rol. Vaak gaat het om een combinatie van redenen. Men kon er maximaal 3 noemen.

Tabel 11.3 Oorzaken waardoor men aan activiteiten niet genoeg tijd kan besteden (in % van degenen op wie dat van toepassing is)

	%		%
lange werktijden	29	school- en werktijden sluiten onvoldoende aan	7
te weinig geld om taken uit te besteden	25	weinig flexibele werktijden	7
onregelmatige werktijden	19	openingstijden van winkels	5
veel zorgverplichtingen voor kinderen	19	geen/onvoldoende kinderopvang	4
lange reistijd woon-werkverkeer	14	andere oorzaken	11
slechte gezondheid	12		
veel zorgverplichtingen voor anderen	9	niet van toepassing	32
men kon maximaal 3 antwoorden aankruisen			

11.4 Tijdsparende maatregelen

Uiteraard hebben veel mensen er in de loop der tijd zelf al voor gezorgd dat ze meer tijd overhouden voor activiteiten waar ze eerder niet aan toe kwamen. Ruim 60% van de mensen noemt een of meer manieren.

Het meest genoemd zijn manieren die men veelal zelf in de hand heeft (afgezien van de fysieke of financiële haalbaarheid): minder gaan werken/stoppen met werken, een kortere nachtrust en minder op visite gaan. Het inschakelen van derden zoals burens/familie, kinderopvang en gemakservices wordt slechts door een enkeling genoemd.

Daarnaast is gevraagd naar wat de gemeente, de werkgever en respondent zelf zouden kunnen doen om meer tijd over te houden voor andere bezigheden. In tabel 11.4 staan de uitkomsten gerangschikt.

Tabel 11.4 *Maatregelen die gemeente, werkgever of respondent zelf zou kunnen nemen om het u gemakkelijker te maken activiteiten te combineren (in % van alle respondenten) *)*

gemeente	%	werkgever	%	uzelf	%
gemeente doet al genoeg	13	werkgever doet al genoeg	21	niets	35
gemeente kan er weinig aan veranderen	37	flexibele werktijden toestaan	15	minder werken/ stoppen met werk	22
gunstiger openingstijden van instellingen als postkantoor, ziekenhuizen, etc.)	24	thuiswerken	11	inhuren van huishoudelijke hulp	12
verbeteren openbaar vervoer	23	bedrijfsfitness bij werk	11	thuis werken	11
aanpassen schooltijden aan werktijden	8	betere verlofregeling	8	minder tijd besteden aan huishouden	11
zorgverlof als basisvoorziening in de wet regelen	9	andere werktijden	5	vroeger opstaan. later naar bed	8
meer kinderdagverblijven in de buurt	6	kinderopvang bij werk	4	ander werk nemen	8
		inschakelen gemaksservices	4	verhuizen	6
		aanbieden aanvullend bedrijfsvervoer	3	op andere tijden boodschappen doen	6
		ik heb geen werk/werk voor me zelf	29	inschakelen gemaksservices	5
anders	5	anders	5	anders	16
				w.o. minder sporten, vrijwilligerswerk, op visite gaan, hulp van burens, e.d.	
geen antwoord	11	geen antwoord	13	geen antwoord	10

*) men kon maximaal 3 mogelijkheden aankruisen

11.5 Samenvattend

Ongeveer een kwart van de Rotterdammers heeft vaak te weinig tijd om noodzakelijke en minder noodzakelijke activiteiten te combineren. Een even groot percentage zegt daarmee nooit problemen te hebben. Activiteiten waar men onvoldoende aan toe zegt te komen, liggen vooral in de sfeer van vrijetijdsbesteding.

Toch nemen mensen die in de praktijk vaak tijd te kort komen nauwelijks minder deel aan diverse vormen van vrijetijdsbesteding, ze gaan vooral efficiënter om met hun tijd.

Hoewel overheid en werkgever er toe kunnen bijdragen dat het tijdsprobleem van mensen wat kleiner wordt, zien velen het toch vooral als een probleem dat bij hen zelf ligt.

12 VRIJWILLIGERSWERK EN INFORMELE HULP

12.1 Deelname

Iets minder dan de helft van de Rotterdammers (46%) verricht wel eens één of meer vormen van onbetaald werk op vrijwillige basis, 27% doet wel eens aan informele hulp (los van een organisatie) en 32% verricht vrijwilligerswerk in georganiseerd verband. Voor een deel gaat het hier om de zelfde mensen.

Ook in de VTO's van 1995 en 1997 is gevraagd naar de deelname aan onbetaald werk op vrijwillige basis evenals in de Omnibusenquête van het COS uit het voorjaar van 2001. In tabel 11.1 is de ontwikkeling van de deelname aan onbetaald werk in Rotterdam volgens deze diverse enquêtes te zien.

Tabel 12.1 Deelnamepercentages aan onbetaald werk op vrijwillige basis in Rotterdam in 1995, 1997 en 2001 (in %)

	VTO 1995	VTO 1997	Omnibus 2001	VTO 2001
informele hulp	30	27	35	27
vrijwilligerswerk	30	30	32	32
<i>alleen informele hulp</i>	<i>17</i>	<i>14</i>	<i>19</i>	<i>14</i>
<i>alleen vrijwilligerswerk</i>	<i>16</i>	<i>17</i>	<i>15</i>	<i>19</i>
<i>beide</i>	<i>14</i>	<i>13</i>	<i>17</i>	<i>13</i>
totaal onbetaald werk	46	44	50	46
geen van beide	54	56	50	54
Totaal	100	100	100	100

Ten opzichte van eerdere jaren lijkt de omvang van het onbetaalde werk op vrijwillige basis in Rotterdam niet wezenlijk veranderd. In de Omnibusenquête 2001 (ruim een half jaar vóór de VTO 2001 gehouden) lijkt de informele hulp, en daarmee ook het totaal aan onbetaald werk, wat overschat. Een verklaring hiervoor ligt wellicht in het algemenere karakter van deze enquête en de daarmee samenhangende verschillen in respons. Dit zou met name een rol kunnen spelen bij de vraag naar het verrichten van informele hulp die veel ruimte voor interpretatie laat.

De informele hulp bestaat in de meeste gevallen uit het verrichten van diensten (12%), lichamelijke of huishoudelijke hulp (eveneens 12%), het geven van informatie en advies (10%) en het opvangen van kinderen (9%). Vrijwilligers zijn het meest actief in een sportorganisatie (10%), terwijl ook in religieuze of levensbeschouwelijke organisaties (8%) en in organisaties voor hulp aan zieken, bejaarden of gehandicapten (7%) veel vrijwilligerswerk wordt gedaan.

Het vrijwilligerswerkbeleid in Rotterdam kent drie prioriteitsgroepen: jongeren, allochtonen en mensen zonder betaald werk. In tabel 12.2 is te zien, hoe het staat met het onbetaald werk van jongeren (tot 25 jaar) en hoe allochtonen en autochtonen in dit opzicht van elkaar verschillen.

Tabel 12.2 *Deelnamepercentages aan onbetaald werk op vrijwillige basis in Rotterdam van allochtonen en autochtonen in 2001 (in %)*

	allochtonen	autochtonen	totaal
informele hulp	24	28	27
vrijwilligerswerk	34	31	32
<i>alleen informele hulp</i>	<i>12</i>	<i>15</i>	<i>14</i>
<i>alleen vrijwilligerswerk</i>	<i>21</i>	<i>18</i>	<i>19</i>
<i>beide</i>	<i>13</i>	<i>13</i>	<i>13</i>
totaal onbetaald werk	46	46	46
geen van beide	54	54	54
Totaal	100	100	100

Jongeren doen even vaak als anderen aan onbetaald werk, zij het vaker aan vrijwilligerswerk en minder vaak aan informele hulp. Allochtonen doen evenmin onder voor de rest van de stad. Net als de jongeren doen ook de allochtonen iets vaker aan vrijwilligerswerk; vooral doordat veel allochtonen actief zijn in religieuze of levensbeschouwelijke organisaties (12%).

Tenslotte is nagegaan of er verschillen zijn tussen mensen met en zonder betaald werk. Binnen die groep bestaan van oudsher verschillen tussen mensen met een uitkering (arbeidsongeschiktheid, werkloosheid of bijstand), gepensioneerden (AOW of VUT) en overige mensen zonder betaald werk (zoals huisvrouwen en scholieren/studenten).

Tabel 12.3 *Deelnamepercentages aan onbetaald werk op vrijwillige basis in Rotterdam naar het hebben van betaald werk in 2001 (in %)*

	betaald werk	geen betaald werk:				totaal
		uitkering	pensioen	overig	totaal	
informele hulp	25	24	40	24	28	27
vrijwilligerswerk	31	28	29	39	33	32
<i>alleen informele hulp</i>	<i>13</i>	<i>13</i>	<i>24</i>	<i>11</i>	<i>15</i>	<i>14</i>
<i>alleen vrijwilligerswerk</i>	<i>19</i>	<i>17</i>	<i>13</i>	<i>26</i>	<i>20</i>	<i>19</i>
<i>beide</i>	<i>13</i>	<i>12</i>	<i>16</i>	<i>13</i>	<i>14</i>	<i>13</i>
totaal onbetaald werk	44	41	53	50	48	46
geen van beide	56	59	47	50	52	54
Totaal	100	100	100	100	100	100

Rotterdamers zonder betaald werk verschillen niet zo veel van Rotterdamers met betaald werk, maar binnen die groep bestaan wel grote verschillen: mensen met een uitkering en gepensioneerden doen wat minder aan vrijwilligerswerk, en de overige baanlozen juist een stuk méér (39%!). Bij de informele hulp “scoren” de gepensioneerden hoog: 40%.

12.2 **Samenvattend**

Ten opzichte van eerdere jaren lijkt de deelname aan onbetaald werk op vrijwillige basis (vrijwilligerswerk en informele hulp) in Rotterdam niet wezenlijk veranderd. Eén op de drie doet aan vrijwilligerswerk (in georganiseerd verband), en ruim een kwart doet wel eens aan informele hulp.

Van de prioriteitsgroepen van het vrijwilligerswerk scoren de jongeren (vooral door de sportvereniging) en in mindere mate ook de allochtonen (religieuze organisaties!) bovengemiddeld.

Van de derde prioriteitsgroep, de mensen zonder betaald werk, doen mensen met een uitkering en gepensioneerden wat minder aan vrijwilligerswerk, en de overige baanlozen (zoals huisvrouwen en scholieren/studenten) juist een stuk méér. Gepensioneerden doen wel veel aan informele hulp.

13 LIDMAATSCHAPPEN

13.1 Lidmaatschap van vereniging of organisatie

Zes op de tien Rotterdammers is lid van één of meer verenigingen of organisaties. Een kwart is lid van meer dan één vereniging of organisatie. Sinds 1997 is het aantal mensen dat lid is van een vereniging of organisatie niet verder gedaald (tabel 13.1). Mannen zijn veel vaker lid van een vereniging of organisatie dan vrouwen. Ook met het opleidingsniveau bestaat overigens een duidelijk verband: van de laag opgeleiden is 48% en van de hoog opgeleiden 63% lid van één of meer verenigingen of organisaties.

Tabel 13.1 *Lidmaatschap van verenigingen en organisaties naar geslacht (in %)*

				2001	1999	1997	1995
	autoch.	alloch 1 ^e generatie	alloch 2 ^e generatie	totaal	totaal	totaal	totaal
geen lidmaatschap	35	52	35	39	41	41	34
1 lidmaatschap	34	31	43	34	36	31	34
2 of meer lidmaatschappen	31	17	23	29	24	27	31

Opmerkelijk is dat het percentage Rotterdammers dat lid is van een of meer sportverenigingen hoger is dan twee jaar geleden, en zich nu bevindt op het niveau van 1997. Deels komt dit door de uitbreiding van de steekproef met 13-16 jarigen, waarvan er relatief veel lid zijn van een sportvereniging. Voor het overige berust deze lagere score waarschijnlijk op toeval. Ook organisaties op het gebied van natuur en milieu worden veel genoemd, evenals vakbonds- of werkgeversorganisaties. Opvallend is voorts het aanzienlijk hogere – en niet direct te verklaren – percentage dat lid is van een politieke partij of vereniging.

Dat mannen vaker lid zijn van verenigingen en organisaties komt vooral doordat zij veel vaker dan vrouwen lid zijn van sportverenigingen. Hetzelfde geldt voor hoog opgeleiden.

Tabel 13.2 *Lidmaatschap van diverse soorten verenigingen en organisaties naar geslacht (in %)**

			2001	1999	1997	1995
	man	vrouw	totaal	totaal	totaal	totaal
sportvereniging	32	20	26	21	28	27
organisatie op gebied van natuur en milieu	15	22	19	19	19	22
werkgeversorganisatie, vakbond e.d.	22	17	19	17	17	20
organisatie met specifiek maatschapp. doel	9	9	9	8	8	11
hobbyvereniging	6	5	5	7	5	6
onderwijs- of schoolvereniging	6	8	7	5	5	6
zang-, muziek- of toneelvereniging	11	6	5	5	5	4
politieke partij of vereniging	7	8	7	3	5	6
jeugdvereniging	4	4	4	2	4	3
vrouwenvereniging	2	6	3	1	2	3
ander soort vereniging of organisatie	12	9	10	7	7	11
geen lidmaatschap / niet ingevuld	36	42	39	41	41	34

*) Percentages tellen op tot meer dan 100% omdat men van meer dan één vereniging of organisatie lid kan zijn.

Met name van organisaties met een specifiek maatschappelijk doel, van onderwijs- of schoolverenigingen en van organisaties op het gebied van natuur en milieu is men veel vaker lid naarmate men hoger opgeleid is. Daarnaast blijken laag opgeleiden ook een stuk minder vaak lid van een sportvereniging dan andere Rotterdammers. Dat hangt uiteraard samen met hun lagere sportdeelname. Alleen bij de jeugd- en vrouwenverenigingen lijken er meer leden te zijn met een lager opleidingsniveau. De aantallen zijn echter te klein om er conclusies aan te verbinden.

*Tabel 13.3 Lidmaatschap van diverse soorten verenigingen en organisaties
naar opleidingsniveau (in %)**

	opleiding			
	laag	middel	hoog	totaal
sportvereniging	19	24	34	26
organisatie op gebied van natuur en milieu	12	17	28	19
werkgeversorganisatie, vakbond e.d.	17	22	18	19
organisatie met specifiek maatschapp. doel	5	7	17	9
hobbyvereniging	5	6	4	5
onderwijs- of schoolvereniging	5	7	9	7
zang-, muziek- of toneelvereniging	3	5	7	5
politieke partij of vereniging	7	5	11	7
jeugdvereniging	3	5	4	4
vrouwenvereniging	3	3	4	3
ander soort vereniging of organisatie	9	9	14	3
geen lidmaatschap / niet ingevuld	49	40	27	39

*) Percentages tellen op tot meer dan 100% omdat men van meer dan één vereniging of organisatie lid kan zijn.

Allochtonen zijn over het algemeen veel minder lid van dergelijke verenigingen en organisaties dan autochtonen. Uitzondering hierop is het hogere lidmaatschap van schoolverenigingen. Sinds 1999 is het percentage allochtonen dat lid is van een vereniging of organisatie toegenomen, van 44% tot 48%, dat betreft vooral de tweede generatie allochtonen. Van hen is inmiddels een even groot percentage lid van een vereniging als van de autochtonen. Alleen zijn ze gemiddeld van minder verenigingen lid.

13.2 Samenvattend

Zes op de tien Rotterdammers is lid van een of meer verenigingen of organisaties. De eerder dalende animo stijgt weer licht: niet alleen politieke partijen maar ook sportverenigingen zijn weer iets meer in trek. Ook het percentage Rotterdammers dat lid is van twee of meer verenigingen of organisaties is nu gestegen. Met name de 1^e generatie allochtonen heeft vaak geen enkel lidmaatschap (ruim de helft van hen).

14 WONEN IN EN WAARDERING VOOR ROTTERDAM

14.1 Woonduur

Een groot deel van de Rotterdammers woont al geruime tijd in Rotterdam. Uit de Rotterdamse bevolkingsadministratie valt af te leiden dat ongeveer eenderde van de 13- tot en met 75-jarigen al meer dan 30 jaar in Rotterdam woont. Anderzijds woont eveneens ongeveer eenderde er nog niet langer dan 10 jaar.

De respondenten uit de Vrijetijdsomnibusenquête wonen gemiddeld al wat vaker langer in Rotterdam. Veertig procent woont langer dan 30 jaar in deze gemeente, een kwart nog geen 10 jaar. Hieruit kan worden geconcludeerd dat mensen die al langer in Rotterdam wonen, vaker op de enquête hebben gerespondeerd: zij zijn oververtegenwoordigd in de netto steekproef.

Tabel 14.1 *Woonduur in Rotterdam en in de huidige buurt in procenten, 2001*

	minder dan 10 jaar	11-20 jaar	21-30 jaar	meer dan 30 jaar	Totaal
woonduur in Rotterdam	23	21	16	40	100%
woonduur in huidige buurt	48	26	13	13	100%

Mensen met een lage opleiding wonen al aanzienlijk langer in Rotterdam dan mensen met een hoge opleiding: gemiddeld ongeveer twee keer zo lang. Als de allochtone Rotterdammers niet worden meegeteld, dan wordt dit verschil in woonduur tussen hoog en laag opgeleide Rotterdammers nog veel groter.

Met de hoogte van het inkomen vertoont de woonduur veel minder samenhang, al wonen de inkomens tussen sociaal minimum en modaal wel gemiddeld al wat langer in Rotterdam en de eigen buurt.

Tabel 14.2 *Gemiddeld aantal jaren dat men woont in Rotterdam en de huidige buurt naar deelgemeente, 2001*

Deelgemeente	in Rotterdam	in huidige buurt
Stadscentrum	23	13
Delfshaven	20	12
Overschie	29	17
Noord	23	12
Hillegersberg-Schiebroek	31	19
Kralingen-Crooswijk	24	14
Prins Alexander	32	14
Feijenoord	26	15
Ijsselmonde	33	16
Charlois	30	15
Hoogvliet en Pernis	35	19
Hoek van Holland	30	16
Alle respondenten	29	15

Uiteraard hebben velen niet al die tijd in dezelfde buurt of zelfs deelgemeente gewoond, hoewel toch nog ruim een kwart nooit in een andere dan de huidige buurt zegt te hebben gewoond. Dat geldt bij jongeren voor de helft en bij ouderen toch ook nog voor een op de vijf. (Hierbij is de begrenzing van 'deze buurt' aan de respondent overgelaten; deze hoeft dus niet samen te vallen met de officiële CBS-buurtbegrenzing.)

Veel Rotterdammers wonen al lange tijd in de huidige buurt, en ook daarbij is er een groot verschil tussen hoog en laag opgeleiden: gemiddeld wonen laag opgeleiden al twee keer zo lang in de huidige buurt als hoog opgeleiden.

14.2 Tevredenheid met woonomgeving

Ruim een op de vijf Rotterdammers (21%) is zeer tevreden over de eigen woonomgeving (de buurt waarin men woont) en 53% tevreden. Eén op de vier is minder tevreden: 19% is 'niet zo tevreden' en 7% zelfs 'ontevreden'.

Tabel 14.3 Tevredenheid over de eigen woonomgeving (horizontale percentering)

	zeer tevreden	tevreden	niet zo tevreden	ontevreden
<i>deelgemeente:</i>				
Stadscentrum	22	62	11	6
Delfshaven	9	44	31	16
Overschie	11	64	13	11
Noord	28	48	20	4
Hillegersberg-Schiebroek	40	52	4	3
Kralingen-Crooswijk	21	52	20	8
Prins Alexander	35	56	7	3
Feijenoord	9	58	25	8
IJsselmonde	18	56	19	7
Charlois	10	47	28	15
Hoogvliet en Pernis	18	59	20	3
Hoek van Holland	42	58		
<i>leeftijd:</i>				
13 tot 15 jaar	16	42	25	12
16 tot 25 jaar	12	56	24	9
25 tot 45 jaar	20	53	19	8
45 tot 65 jaar	25	52	16	8
65 jaar en ouder	30	54	12	3
<i>woonduur in Rotterdam:</i>				
tot en met 10 jaar	17	56	19	7
11 tot en met 20 jaar	21	49	20	10
21 tot en met 30 jaar	17	58	17	8
meer dan 30 jaar	25	52	18	6
<i>woonduur in huidige buurt:</i>				
tot en met 10 jaar	19	55	18	8
11 tot en met 20 jaar	21	51	18	9
21 tot en met 30 jaar	21	56	19	4
meer dan 30 jaar	27	49	18	7
alle Rotterdammers	21	53	18	8
idem 1999	21	53	19	7
idem 1997	20	58	15	6
idem 1995	22	57	15	6

In vergelijking met 1999 is de waardering van de eigen woonomgeving onveranderd: 74% is er tevreden tot zeer tevreden over. In de jaren daarvoor was er een lichte achteruitgang van de tevredenheid over de eigen woonomgeving.

In de deelgemeenten Hoek van Holland, Hillegersberg-Schiebroek en Prins Alexander is men het meest tevreden over de woonomgeving: ruim negen van de tien zijn daar (zeer) tevreden. Het minst tevreden is men in Delfshaven, waar bijna de helft van de bevolking niet zo tevreden of zelfs ontevreden is. Charlois nadert echter met rasse schreden met 43% ontevreden bewoners (was in 1999 nog 29%).

Op kleinschaliger niveau is op basis van de Vrijtijdsomnibussenquête niets te zeggen over de buurten of woonomgevingen waar men ontevredener is of ontevredener is geworden: daarvoor komen inwoners van zulke kleine stukjes Rotterdam te weinig voor in de enquête.

Hoe jonger men is, hoe minder vaak men tevreden is met de eigen woonomgeving. Zie ook hoofdstuk 17. Voorts varieert de tevredenheid over de eigen woonomgeving wat met het aantal jaren dat men al in Rotterdam woont: recente Rotterdammers (tot en met 10 jaar) en aloude Rotterdammers (meer dan 30 jaar) zijn iets tevredener dan de rest. Met het aantal jaren dat men al in de huidige buurt woont varieert de tevredenheid opvallend genoeg nauwelijks: alleen is onder hen die al meer dan 30 jaar in hun buurt wonen het percentage *zeer* tevredenen wat hoger. Verder zijn allochtonen, laag opgeleiden en lagere inkomensgroepen minder tevreden over de eigen woonomgeving.

14.3 Tevredenheid met wonen in Rotterdam

Over het wonen in Rotterdam als geheel is de Rotterdammer iets meer tevreden dan over de eigen woonomgeving, al is het percentage 'zeer tevreden' wel wat kleiner.

Vergeleken met 1999 is de 'tevredenheid' niet noemenswaardig veranderd. Eén trend heeft zich wel enigszins doorgezet: het percentage Rotterdammers dat 'zeer tevreden' is, is weer iets toegenomen.

Tabel 14.4 *Tevredenheid over het wonen in Rotterdam als geheel, in procenten*

	zeer tevreden	tevreden	niet zo tevreden	ontevreden
2001	17	65	15	3
1999	15	66	16	3
1997	12	68	16	3

14.4 Trots op Rotterdam

Bijna twee op elke drie Rotterdammers is trots op Rotterdam. Ruim een kwart is 'een beetje' trots en 7% is dat in het geheel niet. Deze cijfers zijn precies hetzelfde als in 1999.

Of men wel of niet trots is op Rotterdam heeft weinig te maken met leeftijd, opleidings- of inkomensniveau of dat men man of vrouw is. De 2^e generatie allochtonen zijn iets minder trots dan autochtonen en 1^e generatie allochtonen.

Tabel 14.5 Trots op Rotterdam naar ethniciteit, in procenten

	ja	een beetje	nee
autochtonen	66	25	9
allochtonen 1 ^e generatie	66	31	3
allochtonen 2 ^e generatie	61	33	6
alle Rotterdammers	65	27	7
Idem 1999	65	28	7
idem 1997	62	31	7

14.4 Samenvattend

Over het wonen in Rotterdam en in de eigen buurt is een grote meerderheid nog altijd tevreden tot zeer tevreden. Evenals in 1999 is driekwart van de Rotterdammers tevreden of zelfs zeer tevreden over de eigen woonomgeving. Over het wonen in Rotterdam is zelfs meer dan 80% (zeer) tevreden. De zeer tevredenen nemen licht toe in aantal. Ook de groep die trots is op Rotterdam is met tweederde ruim in de meerderheid.

15 BESTEDINGEN AAN RECREATIE EN UITGAAN

15.1 Participatie

Net als in 1999 en in 1997 is ook dit jaar gevraagd, hoeveel geld men gemiddeld per maand voor zichzelf besteedt aan niet noodzakelijke, maar wel leuke dingen op het gebied van recreatie en uitgaan, zoals uit eten gaan, horeca, uitgaan, sporten, kansspelen en winkelen voor het plezier. Uitgaven tijdens de vakantie moesten daarbij niet worden meegeteld. Omdat deze enquête werd gehouden in het najaar van 2001, zijn alle bedragen, ook in deze rapportage, in guldens (in plaats van de nu gangbare Euro).

Zoals in tabel 15.1 is te zien, geeft de Rotterdammer steeds hogere bedragen aan deze dingen uit. Het aantal Rotterdammers dat zijn geld *niet* aan deze dingen uitgeeft, blijft echter ongeveer constant. Kortom: de levensgenieter geniet steeds méér, maar de groep die zich dat niet kan of wil veroorloven, wordt niet kleiner.

Tabel 15.1 *Gemiddeld bedrag per maand dat Rotterdammers uitgeven aan niet noodzakelijke, maar wel leuke dingen op het gebied van recreatie en uitgaan (in %)*

	uit eten gaan			horeca			uitgaan		
	1997	1999	2001	1997	1999	2001	1997	1999	2001
niets	20	15	16	34	32	34	33	26	30
niet meer dan f50	41	35	29	39	35	33	47	44	35
niet meer dan f100	25	27	27	15	20	17	17	23	24
niet meer dan f250	11	19	21	9	9	11	3	6	10
niet meer dan f500	2	4	5	2	3	4	0	1	1
meer dan f500	1	1	2	0	1	1	0	0	0

	zelf sporten			kansspelen			winkelen voor 't plezier		
	1997	1999	2001	1997	1999	2001	1997	1999	2001
niets	46	45	46	58	54	56	12	11	11
niet meer dan f50	28	26	22	34	37	32	42	38	33
niet meer dan f100	17	18	18	6	6	7	27	29	27
niet meer dan f250	7	9	10	2	2	3	15	17	20
niet meer dan f500	1	2	3	0	1	2	4	4	6
meer dan f500	1	1	2	0	0	0	1	1	3

Aan *uit eten gaan* (restaurant, eetcafé, snackbar, enzovoorts) zegt 16% van de Rotterdammers niets uit te geven. Vier jaar eerder ging nog 20% nooit uit eten, maar die ontwikkeling heeft zich niet voortgezet. Meer dan de helft geeft gemiddeld per maand meer dan vijftig gulden uit aan eten buiten de deur; meer dan een kwart zelfs meer dan honderd gulden. Aan uit eten gaan worden steeds vaker hogere bedragen uitgegeven.

Hoe ouder, hoe vaker volwassenen geen geld uitgeven aan eten buiten de deur. De hoogste bedragen worden uitgegeven door jongvolwassenen (de leeftijdsklasse van 25 tot 45).

Buiten de deur eten kent een sterk verband met het huishoudensinkomen: van de minima geeft 35% hier geen geld aan uit, en boven twee-keer-modaal slechts 3%. De bedragen lopen ook op met het inkomen; boven twee-keer-modaal geeft een kwart zelfs meer dan f250 per maand uit.

In de *horeca* (café, bar, kantine, disco, club- of buurthuis, enzovoorts) wordt door één op de drie Rotterdammers niets uitgegeven. Eveneens één op de drie geeft niet meer dan vijftig gulden per maand uit in de horeca en 16% besteedt meer dan honderd gulden per maand; en ook hier: steeds vaker hogere bedragen.

Ook in de horeca wordt minder vaak geld uitgegeven naarmate men ouder is. Boven de 45 geeft 44% geen geld meer uit in de horeca, boven de 65 zelfs de helft. De hoogste bedragen worden door de jongeren uitgegeven: een kwart geeft gemiddeld méér dan honderd gulden per maand uit in de horeca. Overigens houdt in deze leeftijdscategorie anderzijds bijna een kwart zich verre van dit alles.

Ook in de horeca zien we weinig minima: de helft geeft er geen geld in uit. Hogere inkomens komen vaker in de horeca, al is het verband met de inkomenshoogte niet zo extreem als bij het uit eten gaan.

Dertig procent van de Rotterdammers geeft geen geld uit aan *uitgaan* (bioscoop, theater, museum, concert, sportwedstrijd, enzovoorts), 35% geeft hier meer dan vijftig gulden aan uit en 11% zelfs meer dan honderd gulden. En wederom: steeds vaker hogere bedragen dan in voorgaande jaren.

Ook uitgaan doet men minder naarmate men ouder is; 16% van de jongeren geeft hier geen geld aan uit, en 54% van de bejaarden. Net als in de horeca zien we ook in uitgaansgelegenheden minder mensen met lagere inkomens, en ook hier geeft de helft van de minima er zelfs nooit geld uit.

Bijna de helft van de Rotterdammers (46%) heeft geen uitgaven aan (*zelf*) *sporten* (lidmaatschap, reiskosten, sportkleding, materiaal, enzovoorts). 14% geeft meer dan honderd gulden per maand uit voor zijn sportactiviteiten.

Het uitgeven van geld aan sport neemt af met het stijgen der jaren en bij lagere inkomens. Van de jongeren geeft bijna tweederde geld uit aan sporten, en van de oudsten nog maar ruim éénderde. Minima geven aan zelf sporten wat minder vaak geld uit dan mensen met hogere inkomens: 60% van de minima geeft hier niets aan uit, en boven twee-keer-modaal 28%.

Een meerderheid van de Rotterdammers (56%) geeft geen geld uit aan *kansspelen* (loterij, casino, amusementshal, wedden, enzovoorts). Eén op de drie waagt wel eens een gokje, maar is daar gemiddeld niet meer dan vijftig gulden per maand aan kwijt. Grote bedragen worden er zelden aan besteed, al zijn de gemiddelde bedragen sinds 1999 wel gestegen. Jongeren en mensen met lage inkomens geven veel minder vaak geld uit aan kansspelen.

De meeste Rotterdammers *winkelen* wel eens voor het plezier (voor de aanschaf van niet noodzakelijke dingen zoals boeken, cd's, tijdschriften, bloemen, kunst, enzovoorts): slechts 11% doet niet aan 'fun-shoppen'. 33% geeft hier gemiddeld niet meer dan vijftig gulden per maand aan uit. Anderzijds koopt 28% voor meer dan honderd gulden per maand aan niet noodzakelijke, maar wel leuke dingen. Steeds vaker worden hieraan hogere bedragen besteed.

Ook aan het 'fun-shoppen' wordt minder en wat minder vaak geld uitgegeven naarmate men ouder is, en 22% van de minima geeft er geen geld aan uit. Bij de hoogste inkomens geeft praktisch iedereen hier wel geld aan uit. Ook de hoogte van het gemiddelde bedrag stijgt met het inkomen.

15.2 Omvang van de bestedingen

Uit de antwoorden op de vraag naar de hoeveelheid geld die gemiddeld per maand wordt besteed aan niet noodzakelijke, maar wel leuke dingen op het gebied van recreatie en uitgaan kan ook een gemiddeld bedrag worden geschat.

Gemiddeld, dus inclusief Rotterdammers die daar *niets* aan uitgeven, besteden de Rotterdammers naar schatting per persoon per maand

- zo'n f95 aan uit eten gaan (1999: f80; 1997: f60),
- zo'n f60 aan horeca (1999: f55; 1997: f45),
- zo'n f50 aan uitgaan (1999: f45; 1997: f30),
- zo'n f55 aan sporten (1999: f45; 1997: f40),
- zo'n f25 à f30 aan kansspelen (1999: f20; 1997: f15), en
- zo'n f100 aan 'funshoppen' (1999: f85; 1997: f75);

in totaal zo'n f390 (1999: f335; 1997: f270).

(Net als de percentages eerder in dit hoofdstuk, zijn de bedragen voor 1999 en 1997 exclusief 13- tot en met 15-jarigen, maar dat maakt nauwelijks verschil.)

De 464.000 Rotterdammers van 13 tot en met 75 jaar geven daarmee in totaal naar schatting de volgende bedragen uit aan niet noodzakelijke, maar wel leuke dingen op het gebied van recreatie en uitgaan:

- zo'n f45 miljoen aan uit eten gaan (1999: f35 miljoen; 1997: f25 miljoen),
- zo'n f25 à f30 miljoen aan horeca (1999: f25 miljoen; 1997: f20 miljoen),
- zo'n f20 à f25 miljoen aan uitgaan (1999: f20 miljoen; 1997: f10 à f15 miljoen),
- zo'n f25 miljoen aan sporten (1999: f20 miljoen; 1997: f15 à f20 miljoen),
- zo'n f10 à f15 miljoen aan kansspelen (1999: f10 miljoen; 1997: f5 à f10 miljoen),
- zo'n f45 à f50 miljoen aan 'funshoppen' (1999: f35 à f40 miljoen; 1997: f30 à 35 miljoen).

In totaal gaat daarmee maandelijks zo'n f180 miljoen om aan uitgaven voor niet noodzakelijke, maar wel leuke dingen. De 13- tot en met 15-jarigen schattenderwijs meegeteld, was dit in 1999 nog slechts zo'n f155 miljoen, en in 1997 zo'n f125 miljoen.

Voor de goede orde: deze 'omzet' betreft de omzet *van Rotterdammers*; niet de omzet *in Rotterdam*. Enerzijds is namelijk niet gevraagd *waar* dit geld wordt uitgegeven, terwijl anderzijds de mensen van buiten Rotterdam die in Rotterdam een deel van hun geld aan leuke dingen uitgeven niet voorkomen in de enquête.

Ook via de geschatte gemiddelde bedragen is het verband met bijvoorbeeld leeftijd of inkomen natuurlijk terug te zien. Zo geven de Rotterdammers met een minimum-inkomen gemiddeld per persoon maar half zo veel uit aan niet noodzakelijke, maar wel leuke dingen op het gebied van recreatie en uitgaan als de overige Rotterdammers.

Samenvattend kan, net als twee en vier jaar geleden, gesteld worden dat het uitgeven van geld aan niet noodzakelijke, maar wel leuke dingen op het gebied van recreatie en uitgaan meer en vaker gebeurt naarmate men jonger is. Daarnaast is het (logischerwijs) in sterke mate voorbehouden aan mensen die zich dat makkelijker kunnen veroorloven; in het bijzonder wordt door mensen met een minimum-inkomen veel minder, en veel minder vaak, geld uitgegeven aan niet noodzakelijke, maar wel leuke dingen. Grote aantallen minima kunnen zich de voorgelegde leuke dingen zelfs helemaal niet veroorloven.

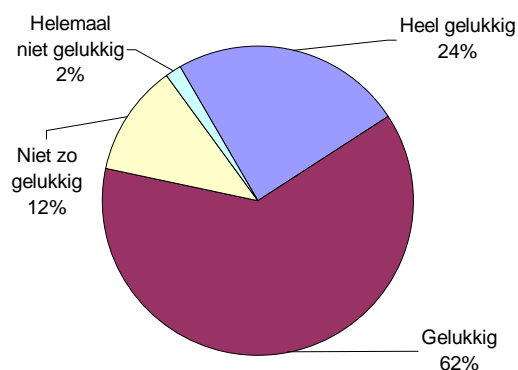
Vertaald naar de Rotterdamse bevolking als geheel betekent dit, dat in totaal maandelijks zo'n *f*180 miljoen aan niet noodzakelijke, maar wel leuke dingen wordt uitgegeven. Dat is een forse toename ten opzichte van 1999, toen dit nog zo'n *f*155 miljoen was, en 1997 (*f*125 miljoen). De levensgenieters genieten steeds méér, maar de groep die zich dat niet kan of wil veroorloven, blijft even groot.

16.1

Geluksgevoel

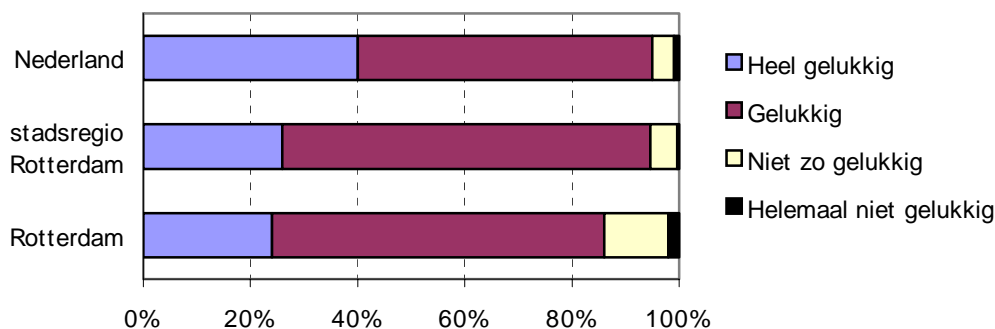
Tenslotte is de Rotterdammers gevraagd of zij 'alles bij elkaar' gelukkig zijn, een belangrijke indicator voor het welbevinden. Voor een groot deel van de Rotterdammers zit dat wel goed: 62% voelt zich 'gelukkig' en 24% voelt zich zelfs 'heel gelukkig'. Toch voelt ook bijna één op de acht zich 'niet zo gelukkig' of 'helemaal niet gelukkig'. Ten opzichte van 1997 en 1999 is het geluksgevoel van de Rotterdammers nauwelijks veranderd.

Figuur 16.1 Mate van geluk onder Rotterdammers in procenten, 2001

De hoeveelheid vrije tijd lijkt niet van invloed te zijn op het geluksgevoel, evenmin de toe- of afname van de vrije tijd in de laatste jaren. Evenmin zijn mensen die aan sport doen of naar culturele uitvoeringen gaan gelukkiger dan mensen die dat niet doen. Veel meer van invloed op het geluksgevoel is het al dan niet hebben van een duidelijke (bestaande of volbrachte) taak of rol in de samenleving: bijstandontvangers, WAO-ers en werklozen zijn aanmerkelijk vaker niet zo gelukkig als gepensioneerden, werkenden (betaald en in het huishouden) of studerende(n). Iets minder gelukkig zijn ook met name de Rotterdammers die moeite hebben om hun noodzakelijke en hun minder noodzakelijke activiteiten te combineren (enerzijds de betaald werkenden met wellicht een goed inkomen, anderzijds de sociale minima, waaronder veel eenoudergezinnen).

Figuur 16.2 Mate van geluk onder inwoners van Rotterdam (2001), de stadsregio Rotterdam (2001) en Nederland (1996).

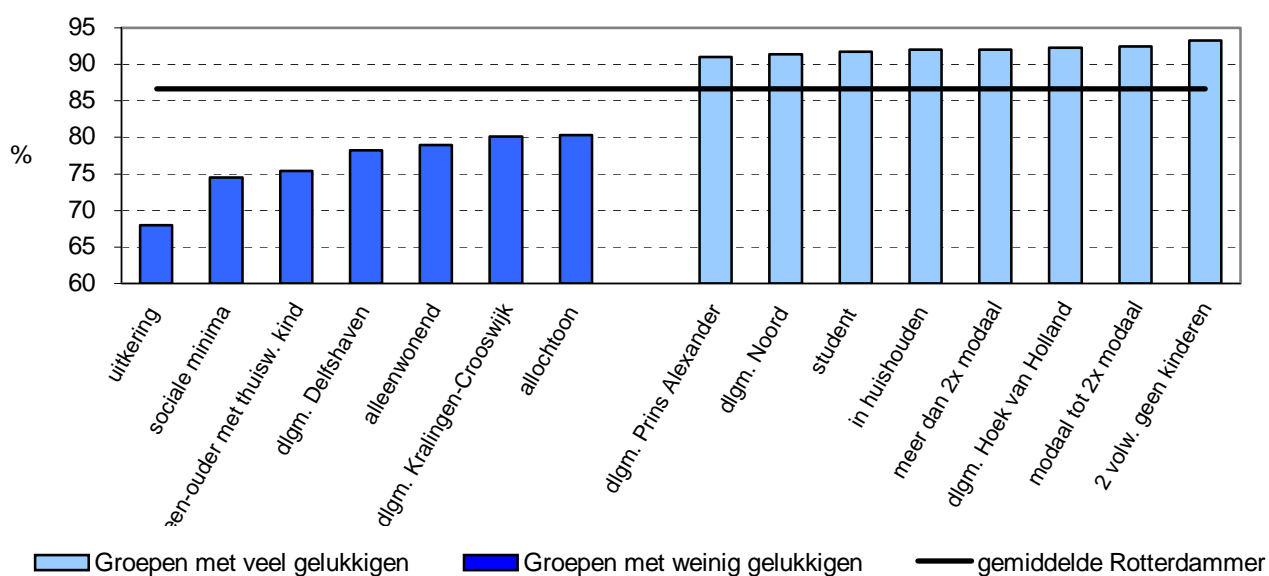

Tabel 16.1 Geluksgevoel van Rotterdammers naar maatschappelijke situatie in procenten

	Heel gelukkig	Gelukkig	Niet zo of helemaal niet gelukkig
Betaald werk	26	63	11
Huishoudelijk werk	29	63	8
Scholier/student	28	64	8
Pensioen/VUT	22	67	11
Uitkering	14	54	32
alle Rotterdammers	24	62	13
Idem 1999	25	62	13
idem 1997	22	64	14

Uit figuur 15.3 blijkt dat enkele achtergrondkenmerken veel invloed hebben op de mate van geluk die men ervaart: sociaal-economische positie en inkomen (geld maakt enigszins gelukkig), de gezinssituatie en de deelgemeente, wellicht steeds overlappende groepen.

Figuur 16.3 Enkele groepen Rotterdammers waarin veel of juist weinig 'gelukkigen' voorkomen: het percentage dat zegt (heel) gelukkig te zijn

16.2 Samenvatting

Het aandeel gelukkigen en niet-gelukkigen binnen de Rotterdamse bevolking is de laatste tijd niet veranderd. Ruim 85% van hen is gelukkig of heel gelukkig. Dat het aandeel (heel) gelukkigen lager ligt dan in de stadsregio Rotterdam en Nederland is niet zo verwonderlijk: uitkeringsontvangers, sociale minima, eenoudergezinnen en ook allochtonen zijn groepen die in mindere mate gelukkig zijn. Deze groepen zijn in Rotterdam sterk vertegenwoordigd.

Voor het eerst zijn in de steekproef 13-15 jarigen opgenomen. Daardoor wordt het nu beter mogelijk om een beeld te schetsen van de vrijetijdsbesteding van de Rotterdamse jongeren. In dit hoofdstuk wordt onder jongeren verstaan: 13 tot en met 25 jarigen. Het betreft in totaal 305 respondenten, ofwel bijna 20% van de onderzoekspopulatie. Deze groep bestaat voor 51% uit allochtonen en 49% autochtonen (en allochtonen uit de zogenaamde rijke landen). De helft van de allochtone jongeren behoort tot de 2^e generatie. Voorts wonen de jongeren in dit onderzoek meer dan gemiddeld in de deelgemeenten Delfshaven, Feijenoord en Kralingen-Crooswijk.

In dit slothoofdstuk worden kort de meest opvallende resultaten weergegeven in relatie met het oudere deel van de Rotterdamse bevolking, de 26-75 jarigen.

In juli 2002 is reeds een aparte rapportage verschenen over tijdsbesteding en uitgaansgedrag van Rotterdamse jongeren, in opdracht van de Rotterdamse Kunststichting⁸.

17.1 Tijdsbesteding en vrije tijd

Van de jongeren besteedt 71% tijd aan zorgactiviteiten, 60% aan werk en 66% aan studie. Gemiddeld besteden zij hieraan 10 uur, 27 uur en 26 uur. Aan deze 'verplichte tijd' zijn jongeren 42 uur kwijt. Daartegenover staat 21 uur 'echte' vrije tijd.

In vergelijking met de bevolking als geheel hebben jongeren ongeveer een uur meer verplichte tijd en ongeveer een uur per week minder vrije tijd. De meeste jongeren (60%) vinden dat ze genoeg vrije tijd hebben, ruim een op drie heeft te weinig vrije tijd.

Uiteraard zijn studie en vrijetijdsbesteding voor jongeren belangrijk. Opvallend is echter ook dat voor heel veel jongeren 'betaald werk' al (heel) belangrijk is: 83%. Zij doen wat dat betreft niet onder voor de leeftijdsgroep van 26-55 jarigen. Ook sport is voor jongeren van meer belang dan voor ouderen. Anderzijds geeft toch ook één op de drie jongeren aan daar nauwelijks of geen belang aan te hechten.

17.2 Media

Gemiddeld kijken jongeren 3,4 uur televisie, iets meer dus dan de rest van de bevolking. Minder dan ouderen kijken ze naar TV-Rijnmond. Ook luisteren ze minder naar lokale radiostations. Een kwart van de jongeren heeft de radio overigens zelden of nooit aan staan, ongeveer hetzelfde aandeel als in de gehele bevolking.

De geschreven media worden door jongeren minder geraadpleegd. Daar staat tegenover dat veel meer jongeren het internet raadplegen en dat zij dit ook veel frequenter doen dan ouderen.

17.3 Sportbeoefening

In hoofdstuk 4 (Sportbeoefening) is al ingegaan op de duidelijke relatie tussen sportdeelname en leeftijd. Zo'n 80% van de jongeren doen aan sport, ze doen het ook veel frequenter dan de oudere leeftijdsgroepen. De jongeren die niet aan sport doen zijn wat vaker allochtoon en wat vaker laag opgeleid dan hun sportende leeftijdsgenoten.

8 'Tijdsbesteding en uitgaansgedrag van Rotterdamse jongeren', juli 2002.

De door jongeren meest beoefende sporten zijn fitness, zwemmen, hardlopen/joggen/-trimmen, veldvoetbal, tennis, skaten/skeeleren en biljartsporten (snooker, poolbiljart).

Jongeren sporten aanmerkelijk meer in verenigingsverband dan oudere Rotterdammers. Bijna de helft is lid van een of meer verenigingen. Ook sporten ze vaker als klant/lid/cursist van een sportschool of fitnesscentrum. Mede daardoor doen beoefenen ze sport vaker in het kader van een les, training, wedstrijd of toernooi.

Tabel 17.1 Het verband waarin jongere sporters aan sport doen (in % van het aantal sporters en gebaseerd op de drie meest beoefende sporten)

Percentage Rotterdammers dat sport ...	13-25 jaar %	26-54 jaar %	55-75 jaar %
ongeorganiseerd met vrienden, familie, gezin, kennissen	55	56	38
ongeorganiseerd alleen/individueel	32	38	35
als lid van een sportvereniging	47	30	30
als klant/lid/cursist bij sportschool, fitnesscentrum	37	25	14
georganiseerd door gemeente, soc. cult. werk, welzijnswerk	9	5	17
georganiseerd door bedrijf of in kader van bedrijfssport	6	8	4
in kader van georganiseerde sportvakantie	9	5	3
geen antwoord	7	4	8

Door hun grotere betrokkenheid bij de georganiseerde sport maken jongeren ook veel vaker gebruik van de specifieke sportvoorzieningen als sporthallen en –velden. Daarentegen sporten ze wat minder in de openbare ruimte als het park, bos, openbare weg.

Tabel 17.2 Plaats waar de jongeren sporten (in % van het aantal sporters en gebaseerd op de drie meest beoefende sporten)

Percentage Rotterdammers dat sport ...	13-25 jaar %	26-54 jaar %	55-75 jaar %
Sporthal, sportzaal, gymlokaal	53	26	29
Park, bos	26	32	29
Fitnesscentrum / sportschool	32	26	9
Overdekt zwembad, ijsbaan (binnen),	21	22	24
Openbare weg	18	31	22
Sportveld, sportterrein, atletiekbaan	33	18	16
Zee, meer, plas, sloot	13	17	17
Buurthuis / wijkgebouw	13	9	17
Thuis, tuin	13	11	7
Ski-, tennis-, klimhal e.d.	13	8	8
Openluchtzwembad, ijsbaan (buiten), e.d.	7	7	9
Trapveldje	6	2	1
Halfpipe, skatebaan	4	1	-
geen antwoord	5	6	7

17.4 Cultuurdeelname

De cultuurdeelname van jongeren is zeker niet minder dan die van ouderen, wel anders. Met name dankzij het bezoek aan film in een bioscoop bezoekt 89% van de jongeren wel eens culturele voorstellingen tegen 74% van middelste en 55% van de oudste leeftijdsgroepen. De Pathé op het Schouwburgplein is bij jongeren het meest in trek.

Naast de bioscoop gaan jongeren ook veel vaker dan ouderen naar concerten van pop- en/of wereldmuziek en dance- en houseparty's. Dance- en houseparty's worden gemiddeld het meest bezocht door jongeren. Daarvoor gaan ze vooral naar de minder formele podia zoals in muziekcafé's, Nighttown en Rotown. In vergelijking met oudere leeftijdsgroepen gaan jongeren (veel) minder naar klassieke muziek- en jazzconcerten, opera en kooruitvoeringen.

Net zoveel jongeren als ouderen (een op drie) gaan wel eens naar een museum. Wel doen ze dit minder vaak. De Rotterdamse musea worden door hen echter aanzienlijk minder bezocht. De Kunsthal komt met 15% nog het best uit de bus.

De culturele participatie van jongeren komt vooral tot uiting in het bezoek aan festivals en feesten met live optredens. Vooral de grootschalige festivals worden in grote getale ook door jongeren bijgewoond. Slechts een kwart van de jongeren bezoekt geen festival tegenover 50% van de ouderen.

Tabel 17.3 Bezoek aan Rotterdamse festivals naar leeftijdscategorie in procenten en het gemiddelde aantal bezoeken

	13-25 jaar	26-54 jaar	55-75 jaar
Solera Zomercarnaval	43	29	17
Danceparade	39	30	9
Wereldhavendagen	34	35	30
Dunya Festival	33	24	7
Rotterdams Straatfestival	24	17	13
Filmfestival	19	13	6
De Parade	16	13	4
Metropolis	9	5	1
Zomerpodium Museumpark	8	11	8
September in Rotterdam	6	4	3
R'Uitmarkt	4	8	10
Dag van de Romantische Muziek	3	4	10
Gergiev Festival	1	2	3
geen bezocht	23	34	51

Bijna tweederde van de jongeren gaat wel eens naar een feest met live-optredens. Meestal betreft het live-optredens van muzikanten of dj/vj's. Al eerder (hoofdstuk 5) werd geconstateerd dat allochtonen dit meer doen dan autochtonen. Dit is mede van invloed op de hier gevonden hogere participatie van jongeren, omdat zich onder hen meer allochtonen bevinden.

Tabel 17.4 Bezoek aan feesten 'in eigen kring' met live-optredens naar leeftijdscategorie in procenten en het gemiddelde aantal bezoeken

	13-25 jaar		26-54 jaar		55-75 jaar	
	%	gem.	%	gem.	%	gem.
Feest met vooral live muziek	45	12,2	38	3,4	24	3,6
Feest met vooral dj/vj	40	3,6	15	2,2	3	2,4
Feest met vooral dansvoorstelling	16	1,7	7	1,5	7	1,8
Feest met vooral cabaret/stand-up-comedy	13	2,0	6	1,6	4	1,5
Feest met vooral toneelvoorstelling	8	9,2	5	4,9	4	3,3
geen bezocht	36		54		70	

Bijna de helft van alle jongeren beoefent wel eens kunstzinnige activiteiten als tekenen/schilderen/grafisch werk, zingen, een muziekinstrument bespelen of websites maken, en dergelijke. Zij zijn daarin veel actiever dan oudere leeftijdsgroepen.

17.5 Vrijwilligerswerk

Jongeren doen even vaak als ouderen aan onbetaald werk, zij het vaker aan vrijwilligerswerk en minder vaak aan informele hulp. De hoge score bij het vrijwilligerswerk wordt vooral veroorzaakt doordat 15% van de jongeren op de sportvereniging aan vrijwilligerswerk doet, hetgeen twee keer zo vaak is als anderen.

Tabel 17.5 Deelnamepercentages aan onbetaald werk op vrijwillige basis in Rotterdam in 1995, 1997 en 2001 (in %)

	13 – 25 jaar	26 – 75 jaar
informele hulp	17	29
vrijwilligerswerk	39	30
<i>alleen informele hulp</i>	<i>7</i>	<i>15</i>
<i>alleen vrijwilligerswerk</i>	<i>29</i>	<i>17</i>
<i>beide</i>	<i>11</i>	<i>13</i>
totaal onbetaald werk	46	46
geen van beide	54	54
Totaal	100	100

Vooraf binnen organisaties op het gebied van kinderopvang, jeugd- en jongerenwerk, sport en cultuur zijn jongeren actiever dan ouderen. Jongeren zijn over het algemeen minder vaak dan ouderen lid van een vereniging of organisatie, met uitzondering van sport- school- en jeugdverenigingen.

17.6 Attractieve stad

Jongeren zijn over het algemeen positiever over de aanwezigheid van horeca en festivals in de binnenstad. Als het aan hen ligt zou meer geld voor sport vooral besteed moeten worden aan meer sportvoorzieningen in de buurt en (grootschalige) toernooien en evenementen in de stad.

Waar de meerderheid van de gehele Rotterdamse bevolking als eerste prioriteit voor extra bestedingen "de jeugd in het algemeen" noemt, vindt die jeugd zelf dat juist minder noodzakelijk. Ook extra geld voor vrijwilligers of voor ondersteuning van de sportverenigingen is wat hen betreft minder nodig. Volgens hen is er in Rotterdam vooral nog behoefte aan skate- en skeelervoorzieningen, een megabioscoop en een vrijetijdscentrum met laser- en videogames en speelautomaten. Kortom: voorzieningen waar ze nu al veel gebruik van maken.

Jongeren noemen meer verschillende manieren om de binnenstad aantrekkelijker te maken. Met meer attracties, festivals en evenementen en ook met meer hoge gebouwen zou dat gerealiseerd kunnen worden. Ook zij noemen het verbeteren van de veiligheid en beter onderhoud van de buitenruimte, maar doen dat minder dan oudere leeftijdsgroepen.

Jongeren beoordelen de huidige attractiviteit van de Maasoeveren in het centrum van de stad minder positief dan oudere leeftijdsgroepen, Rotterdamse 55-plussers hebben daar meer mee.

17.7 Wonen in Rotterdam

Over het algemeen zijn jongeren net zo tevreden of ontevreden als ouderen over het wonen in Rotterdam, ook zijn ze minstens even trots op Rotterdam. Daarentegen zijn ze vaker ontevreden over de eigen woonomgeving. Ook hebben zij (wellicht daarmee samenhangend) minder vaak contact met buurtgenoten.

Met name de 13-15 jarigen, voor het eerst deel uitmakend van deze enquête, oordelen naar verhouding negatief over hun woonomgeving: 37% van hen is ontevreden. Relatief veel jongere Rotterdammers zouden dus wel eens geneigd kunnen zijn te verhuizen om hun woonomgeving of zelfs de stad te verlaten.

Overigens is niet alleen de leeftijd hier een 'verklarende factor'. Ook onder allochtonen en onder inwoners van Delfshaven, Feijenoord en Kralingen-Crooswijk bevinden zich meer ontevredenen. Dit zijn voor een deel dezelfde personen als de jongeren die minder tevreden zijn over hun woonomgeving.

Tweederde van de jongeren heeft thuis een eigen kamer. Dit geldt in sterkere mate voor de autochtonen dan voor de allochtone jongeren.

17.8 Bestedingen aan recreatie en uitgaan

De meeste jongeren besteden geld aan recreatie en uitgaan, meer dan ouderen dat doen. Alleen aan kansspelen geven jongeren beduidend minder geld uit.

Tabel 17.6 *Percentage jongeren dat geld besteedt aan recreatie en uitgaan en het bedrag dat zij gemiddeld per maand besteden (in guldens)*

	% dat er geld aan uitgeeft	gemiddeld per maand	
		guldens	euro
winkelen voor plezier (funshoppen)	93	125	55
uit eten gaan	86	75	35
uitgaan	84	55	25
horeca	79	75	35
zelf sporten	65	65	30
kansspelen	25	25	10

Gemiddeld zijn jongeren aan dergelijke bestedingen naar schatting zo'n 420 gulden (= 190 euro) kwijt, inclusief jongeren die er niets aan uitgeven. Aan winkelen voor het plezier geven bijna alle jongeren geld uit en in vergelijking met de andere vrijetijdsbestedingen ook de hoogste bedragen. De oudere leeftijdsgroepen besteden in totaal zo'n 385 gulden (175 euro) aan dergelijke activiteiten en blijven daarmee ruim achter bij de jeugd.

17.9 Samenvattend

De Rotterdamse jongeren van 13 – 25 jaar hebben iets meer verplichte tijd en iets minder vrije tijd per week dan hun oudere stadsgenoten. Uiteraard besteden ze meer tijd aan studie dan de ouderen maar ook werken velen van hen.

Jongeren kijken en luisteren ongeveer net zo veel naar radio en TV als de ouderen, wel gebruiken meer jongeren het internet en doen zij dit ook frequenter.

Jongeren doen niet alleen meer aan sport (ca. 80%), ze doen het ook frequenter dan ouderen.

De cultuurdeelname van jongeren is zeker niet minder dan die van ouderen, wel anders. Vooral de bioscoop is een veelbezochte voorziening. Ook concerten, festivals en feesten met live optredens worden door jongeren meer bezocht dan door ouderen.

Jongeren doen even vaak als ouderen aan onbetaald werk, zij het vaker aan vrijwilligerswerk en minder vaak aan informele hulp.

Rotterdamse jongeren vinden hun stad wat minder attractief, waar ze overigens even trots op zijn als ouderen. Wel zijn zij iets minder tevreden over hun woonomgeving. Onder andere meer sportvoorzieningen in de buurt en grootschalige evenementen en toernooien zouden voor hen de attractiviteit kunnen verhogen.

Jongeren besteden meer geld aan recreatie en uitgaan dan ouderen.

Bijlagen

BIJLAGE I: DEELNEMERS AAN DE VRIJETIJDSONNIBUSENQUETE 2001

Aan de VTO 2001 hebben de volgende gemeentelijke instanties deelgenomen als (deel)opdrachtgever met vragen.

1. Sport en Recreatie en Bestuursdienst (BIC) met de zogeheten basisvragen van de enquête: naast de achtergrondvragen over persoons- en huishoudenskenmerken zijn dat de inhoudelijke vragen die zoveel mogelijk in iedere Vrijetijdsomnibus eensluidend worden opgenomen;
2. het Project Arbeid en Zorg met vragen over het combineren van noodzakelijke en minder noodzakelijke activiteiten (dagindeling);
3. dS+V (Verkeer en Vervoer) met vragen over autobezit en gebruik P&R- voorzieningen;
4. Bestuursdienst (SCZ) met vragen over cultuurparticipatie;
5. OBR met vragen over de recreatieve attractiviteit van Rotterdam en het Waterfront.

BIJLAGE II: RESPONS EN REPRESENTATIVITEIT

De respons op de Vrijetijdsomnibus 2001 bedroeg 51%: 1.567 respondenten uit een steekproef van 3.100. Daarmee is de respons dit jaar iets lager dan twee jaar geleden, toen zij 56% bedroeg, maar gelijk aan wat de laatste jaren bij de "gewone" Omnibusenquêtes van het COS gebruikelijk is (2001: 51%).

Bij deze responspercentages moet worden bedacht, dat ieder formulier dat om welke reden dan ook niet ingevuld is geretourneerd tot de non-respons is gerekend; dus ook formulieren voor mensen die inmiddels niet meer bereikbaar zijn door bijvoorbeeld verhuizing of overlijden. Veel onderzoeksbureau's tellen zulke mislukte contacten niet mee bij de bepaling van het responspercentage. Al met al is een respons zoals hierboven weergegeven zeker niet slecht voor schriftelijke enquêtes in een stad als Rotterdam; het CBS kampt bijvoorbeeld bij haar landelijke enquêtes in de grote steden met een slechtere en selectievere respons, en overal kampen markt- en opinieonderzoeksbureau's met een dalende responsbereidheid!

In deze Bijlage wordt aan de hand van een aantal algemene persoonskenmerken de representativiteit van de uiteindelijke netto steekproef (de respons) besproken. Daartoe worden kenmerken van de respondenten vergeleken met die van de totale Rotterdamse bevolking van 13 tot en met 75 jaar. (Bevolkingsstatistieken van recentere datum zijn momenteel nog niet beschikbaar.)

II.1 Geslacht en leeftijd

In figuur II.1 staat de verdeling van de respondenten van de Vrijetijdsomnibus 2001 en van de Rotterdamse bevolking naar geslacht en naar leeftijd begin 2001. Vrouwen en Rotterdammers van middelbare leeftijd blijken wat oververtegenwoordigd, en mannen en jongeren wat ondervertegenwoordigd. Deze traditionele over- en ondervertegenwoordigingen zijn ongeveer even groot als in de vorige VTO.

Figuur II.1: Verdeling van de respondenten en van de totale bevolking in Rotterdam van 13 t/m 75 jaar naar geslacht en naar leeftijd.

	VTO '01 (najaar '01)	Bevolking Rotterdam op 1-1-'01
Geslacht: Man	698 = 45%	232.281 = 50%
Vrouw	869 = 55%	231.711 = 50%
Respons	1.567 = 100%	463.992 = 100%
Leeftijd: 13 tot 25 jaar	269 = 17%	91.259 = 20%
25 tot 45 jaar	657 = 42%	195.938 = 42%
45 tot 65 jaar	479 = 31%	128.138 = 28%
65 t/m 75 jaar	159 = 10%	48.657 = 11%
Respons	1.564 = 100%	463.992 = 100%

II.2 Etniciteit

Figuur II.2 geeft de verdeling van de respondenten en van de Rotterdamse bevolking van 13 tot en met 75 jaar naar etniciteit. Autochtonen ("Nederlanders") zijn oververtegenwoordigd, en alle soorten allochtonen wat ondervertegenwoordigd, maar de afwijkingen zijn een stuk minder groot dan in de vorige VTO of in "gewone" Omnibusenquêtes.

Figuur II.2: Verdeling van de respondenten en van de totale bevolking in Rotterdam van 13 t/m 75 jaar naar etniciteit.

	VTO '01 (najaar '01)	Bevolking Rotterdam op 1-1-'01
Surinamers	122 = 8%	40.082 = 9%
Antillianen/Arubanen	37 = 2%	13.083 = 3%
Turken	68 = 4%	29.574 = 6%
Marokkanen	67 = 4%	21.394 = 5%
Kaapverdianen	38 = 2%	11.220 = 2%
Noord-mediterranen	39 = 2%	14.762 = 3%
Etnische minderheden	371 = 24%	130.115 = 28%
Nederlanders	993 = 64%	266.940 = 58%
Overige rijke landen	112 = 7%	34.817 = 8%
Overige arme landen	91 = 6%	32.120 = 7%
Respons	1.567 = 100%	463.992 = 100%

II.3 Deelgemeente

Figuur II.3 geeft tenslotte de verdelingen naar deelgemeente. De spreiding van de respondenten over de deelgemeenten is uitstekend, met de zelfde lichte over- en ondervertegenwoordigingen als in de vorige VTO: Hillegersberg-Schiebroek, Prins Alexander en IJsselmonde zijn wat oververtegenwoordigd, en Feijenoord is wat ondervertegenwoordigd.

Figuur II.3: Verdeling van de respondenten en van de totale bevolking in Rotterdam van 13 t/m 75 jaar naar deelgemeente.

	VTO '01 (najaar '01)	Bevolking Rotterdam op 1-1-'01
Stadscentrum	67 = 4%	24.299 = 5%
Delfshaven	169 = 11%	56.757 = 12%
Overschie	45 = 3%	12.562 = 3%
Noord	117 = 8%	42.029 = 9%
Hillegersberg-Schiebroek	119 = 8%	29.856 = 6%
Kralingen-Crooswijk	133 = 9%	41.465 = 9%
Prins Alexander	239 = 16%	64.148 = 14%
Feijenoord	149 = 10%	56.101 = 12%
IJsselmonde	180 = 12%	46.090 = 10%
Charlois	146 = 10%	51.241 = 11%
Hoogvliet en Pernis	121 = 8%	32.126 = 7%
Hoek van Holland	26 = 2%	7.318 = 2%
Respons	1.511 = 100%	463.992 = 100%

II.4 Conclusie

Voorzover op verifieerbare kenmerken valt na te gaan, is ook dit jaar de respons op de Vrijetijdsomnibusenquête voldoende representatief voor de totale Rotterdamse bevolking van 13 tot en met 75 jaar, al zijn vrouwen, Rotterdammers van middelbare leeftijd en autochtonen wat over-, en mannen, jongeren en allochtonen wat ondervertegenwoordigd. De respons van allochtonen is echter wel een stuk beter dan in voorgaande enquêtes. Ook is de oververtegenwoordiging van 65-75 jarigen aanmerkelijk minder dan in 1999.

Voor de selectiviteit van de respons op enquêtes kan een aantal verklaringen worden bedacht, die impliceren dat een oplossing van deze problematiek niet zo simpel is. Zo zijn frequent verhuizende mensen (letterlijk) moeilijk te achterhalen, evenals mensen die niet wonen op het adres waar ze

door Burgerzaken geacht worden te wonen. Dit impliceert in een aantal opzichten ook een selectiviteit. Daarnaast valt niet te vermijden, dat - ondanks de moeite die gedaan wordt om de vragen in de enquête zo begrijpelijk mogelijk te formuleren - dergelijke vragenlijsten voor een aantal mensen toch te hoog gegrepen zijn; met name voor mensen die de Nederlandse taal slecht beheersen. En tenslotte moet ook gevreesd worden, dat de grote stad een aantal inwoners heeft die steeds minder ontvankelijk zijn voor vormen van maatschappelijke participatie zoals het deelnemen aan een gemeentelijke enquête. In dat opzicht is wellicht ook een vergelijking te trekken met de selectieve opkomst bij verkiezingen en de ontwikkelingen daarin.

Al met al moet worden geconcludeerd, dat de Vrijtijdsomnibusenquête 2001 een zekere mate van selectiviteit in zijn respons kent, die voor een belangrijk deel moeilijk tot niet te voorkomen is en waarmee bij de interpretatie van resultaten rekening moet worden gehouden. De mate waarin deze selectiviteit uitkomsten beïnvloedt, moet echter ook niet overschat worden. Zo valt eenvoudig na te rekenen, dat als bijvoorbeeld 50% van de Nederlanders iets vindt, en 25% van de allochtonen, hiervoor in de VTO voor de totale Rotterdamse bevolking 41% zal worden gemeten, terwijl dit 39% had moeten zijn. Een dergelijk verschil ligt in de orde van grootte van de betrouwbaarheidsmarge van de VTO (zie Bijlage III), en is dan ook maar net significant.

BIJLAGE III: AANTAL ROTTERDAMSE BEOEFENAARS PER TAK VAN SPORT

(in absolute aantallen en procenten van de bevolking van 13-75 jaar)

	Aantal	Percentage
geen sport	422	27%
zwemsport	337	22%
fitness	291	19%
hardlopen/joggen/trimmen	236	15%
wielrennen/mountainbike/toerfietsen	184	12%
tennis	170	11%
wandelsport	176	11%
aerobics/steps	151	10%
biljarten/poolbilj./snooker	142	9%
bowling/kegelen	144	9%
skeeleren/skaten	145	9%
skiën/langlaufen/snowboarding	139	9%
veldvoetbal	112	7%
darts	101	6%
squash	88	6%
badminton	76	5%
danssport	78	5%
tafeltennis	85	5%
watersport/zeilen/surfen	73	5%
zaalvoetbal	80	5%
andere sport	80	5%
geen antwoord	84	5%
basketbal	55	4%
golf	56	4%
gymnastiek/turnen	62	4%
klim- en bergwandelen	66	4%
dammen	47	3%
kano	40	3%
midgetgolf	46	3%
schaatsen	54	3%
schaken	50	3%
vecht- en verdedigingssporten	51	3%
volleybal	51	3%
bridge	30	2%
duiksport	38	2%
hockey	33	2%
honkbal/softbal	27	2%
jeu de boules	26	2%
roeien	29	2%
atletiek	23	1%
boksen	14	1%
handbal	15	1%
korfbal	12	1%
motorsport	16	1%
schietsport	20	1%
vliegen/hanggliding/parachutespringen	10	1%
kaatsen	3	0%
Aantal antwoorden	4268	272%

Aantal respondenten

1567

100%

BIJLAGE IV: INDELING VAN TAKKEN VAN SPORT IN CATEGORIEËN

fitness-sporten:	aerobics, fitness
zwemsporten:	zwemsporten
tennisporten:	tennis, squash
veldsporten:	hockey, honk-/softbal, voetbal
zaalsporten:	badminton, basketbal, gymnastiek/turnen, handbal, korfbal, tafeltennis, volleybal, zaalvoetbal
joggen/skeeleren	trimmen, hardlopen, joggen, skeeleren
café-sporten:	biljarten, darts, snooker, poolbiljart
vechtsporten:	boksen, vecht-, verdedigingssporten
bowlen/midgetgolf:	bowlen/kegelen, jeu de boules, midgetgolf
wintersporten:	schaatssporten, skiën
wandel-, fietssporten:	wandelsport, wielrensporten, toerfietsen
denksporten:	bridge, dammen, schaken
watersporten:	roeien, kanoën, watersport/surfen/zeilen
overige sporten:	klimmen, danssport, golf, motorsport, paardensport, schietsport, andere sporten.

BIJLAGE V: DE BETEKENIS VAN DE PERCENTAGES; SIGNIFICANTIE

V.1 Percentages

In de tabellen in dit rapport staan de uitkomsten in percentagevorm weergegeven. Dit is gedaan omdat percentages in populaties van verschillende grootte (bijvoorbeeld: de steekproef versus heel Rotterdam) onderling gemakkelijker te vergelijken zijn dan aantallen.

Metingen via een steekproef leveren een schatting van de werkelijkheid. Het toevalskarakter van de steekproef heeft als consequentie, dat schatting en werkelijke waarde ten gevolge van het toeval kunnen afwijken. (*Daarnaast* zijn ook afwijkingen mogelijk ten gevolge van andere zaken dan het toeval, zoals onder- en oververtegenwoordigingen van bepaalde categorieën respondenten, bijvoorbeeld door selectieve non-respons.) Deze mogelijke afwijkingen ten gevolge van het toeval kunnen worden uitgedrukt in statistische betrouwbaarheidsmarges. Gangbaar hierbij is een uitdrukking in 95%-betrouwbaarheidsmarges.

De 95%-betrouwbaarheidsmarge bij een steekproefpercentage en een steekproefgrootte geeft aan, hoe groot de afwijking van de geschatte waarde met de werkelijke waarde zou kunnen zijn ten gevolge van het toeval. De betekenis van zo'n marge is, dat, indien de steekproef en de meting vele malen zouden worden herhaald, en steeds een 95%-betrouwbaarheidsmarge zou worden bepaald, de werkelijke waarde zich in 95 van de 100 gevallen binnen de betrouwbaarheidsmarge zal bevinden.

Een betrouwbaarheidsmarge (dus: de onnauwkeurigheid) is kleiner naarmate de steekproef groter is, maar verschilt ook met het gemeten percentage: percentages van rond de 50% hebben de grootste onnauwkeurigheid, en hoe verder het percentage van de 50% af zit, hoe kleiner de onnauwkeurigheid¹. Dit betekent in het bijzonder ook, dat bij heel kleine percentages die zijn veroorzaakt door één of twee respondenten nog sprake kan zijn van een toevalstreffer, maar dat dit niet kan worden gezegd als het wat meer respondenten betreft.

De volgende tabel geeft voor in steekproeven of delen daarvan gemeten percentages de betrouwbaarheidsmarges voor een meting van 50% (dus voor het ongunstigste geval), en ter illustratie ook voor een meting van 10- of 90%.

Figuur III.1: De 95%-betrouwbaarheidsmarges van gemeten percentages.

Bij een (deel-)steekproefomvang van:	is 10% eigenlijk:	is 50% eigenlijk:	is 90% eigenlijk:
50	10%±8%	50%±14%	90%±8%
100	10%±6%	50%±10%	90%±6%
150	10%±5%	50%± 8%	90%±5%
200	10%±4%	50%± 7%	90%±4%
250	10%±4%	50%± 6%	90%±4%
500	10%±3%	50%± 4%	90%±3%
1.567 (volledige enquête)	10%±1%	50%± 2%	90%±1%

Voorbeeld: als in een steekproef(-deel) van 500 ondervraagden 50% een bepaald antwoord geeft, moet dit gelezen worden als 50% ± 4%, ofwel 46 à 54 procent. Bij kleinere of grotere gemeten percentages wordt deze marge kleiner.

V.2 Vergelijkingen

Ook bij de vergelijking van percentages of verdelingen (bijvoorbeeld: tussen mannen en vrouwen, of tussen dit jaar en vorig jaar) is het mogelijk dat een gemeten verschil slechts veroorzaakt is door het toevalskarakter van de steekproef of steekproeven. Het gemeten verschil heet in dat geval niet 'significant'. Voor de bepaling of het verschil tussen twee gemeten percentages groot genoeg is om significant te zijn, bestaan wiskundige technieken: de zogeheten t-toets. Van de uitkomsten van zo'n toets is echter geen eenvoudig leesbaar en interpreteerbaar overzicht te geven zoals met betrouwbaarheidsmarges is gedaan in figuur III.1. Wèl kan in het algemeen gesteld worden, dat de grens tussen 'significant' en 'niet-significant' wat kleiner is dan het totaal van de beide betrouwbaarheidsmarges. Voorbeeld: iets is niet aantoonbaar toegenomen als het vorige keer volgens de VTO 50% was en dit jaar 52%. Een stijging van 10- naar 12% daarentegen is wèl significant.

Daarmee moge de boodschap zijn, dat in het algemeen verschillen of afwijkingen van 1- à 2% niet als verschillen mogen worden beschouwd, maar evengoed door het toevalskarakter van de steekproeven kunnen zijn veroorzaakt.

De lezer hoeft zich over dit soort zaken echter niet druk te maken, want in de tekst van dit rapport is hiermee rekening gehouden: als een verschil niet significant is, is het niet genoemd, en als een verschil genoemd is, is het significant.

V.3 Gemiddelden

Ook om te bepalen of het verschil tussen twee gemeten gemiddelden (bijvoorbeeld het verschil tussen twee rapportcijfers) significant is of slechts veroorzaakt is door het toevalskarakter van de steekproeven, kan een t-toets worden verricht. Hoewel ook hier het precieze resultaat van geval tot geval verschilt, en met name ook afhangt van de gemeten waarden en de spreiding rond de gemiddelden, geldt in de praktijk in het algemeen, dat verschillen in rapportcijfers van 0,2 en hoger significant zijn. (Bij een meting over een *deel* van de steekproef - bijvoorbeeld: over alleen de Rotterdamse *mannen* - ligt deze grens hoger.)

Ook hier is in de tekst van dit rapport rekening mee gehouden: als een verschil niet significant is, is het niet genoemd, en als een verschil genoemd is, is het significant.

Noten

1. Bij het berekenen van de betrouwbaarheidsmarge bij percentages kan worden uitgegaan van de volgende benaderende formule:
absolute 95%-betrouwbaarheidsmarge bij $p\% = 1,96 \times \sqrt{p(100-p)} / \sqrt{(n-1)}$,
waarbij n de omvang van de (deel-) steekproef is.
Een gemeten percentage van 50% in de Vrijtijdsomnibussenquête 2001 heeft dus een betrouwbaarheidsmarge van $1,96 \times \sqrt{(50 \times 50)} / \sqrt{1.566} = 2,5\%$, en een gemeten percentage van 1% heeft een betrouwbaarheidsmarge van $1,96 \times \sqrt{(1 \times 99)} / \sqrt{1.566} = 0,5\%$.
Bij alleen de 698 mannen in de enquête heeft een gemeten percentage van 50% evenwel een betrouwbaarheidsmarge van $1,96 \times \sqrt{(50 \times 50)} / \sqrt{697} = 3,7\%$, en een gemeten percentage van 1% een betrouwbaarheidsmarge van $1,96 \times \sqrt{(1 \times 99)} / \sqrt{697} = 0,7\%$.

Publicatie-overzicht COS

Arbeidsmarkt/economie

Monitor gemeentelijke lastendruk 2001/2002*	2002
Dagindeling van Rotterdammers	2002
De Rotterdamse kantorenmarkt per 1 januari 2001	2001
Sociaal-Economische Barometer 1995-1999; deel A, B en C	2001
Meer maatwerk in werktijden	2001
De inkomensverdeling in de stadsregio Rotterdam 1998	2001
Kerngegevens Arbeidsmarkt Rijnmond 2000	2001
Prognose beroepsbevolking Rotterdam 2014	2001

Communicatie

Milieumonitor Stadsregio-Rotterdam	2002
Pluspunt gemeten. Interne communicatie bij de dS+V	2002
Bekendheid en waardering stadsregio Rotterdam	2002
Naamsbekendheid Bureau Doorstroming	2002
Jong en veelkleurig onderweg naar de stembus	2001
Ontwikkelingen onder de loep	2001
Rotterdam bekeken en beluisterd. Toegangstelevisie en - radio in 2000	2000
Alle medewerkers geïnformeerd. Naar een betere informatievoorziening binnen de gemeente Rotterdam	2000
Spijkenisser voorlichting doorgelicht.	2000

Demografie analyse

Verhuizen in Rotterdam, onderzoek verhuisbewegingen 1995-2000	2002
Inpakken en wegwezen: migratie-onderzoek Rotterdam en regio 1998-2000	2002
Dynamische bevolking van Rotterdam	2001
Met stille trom vertrokken	2001
Demografische gegevens vanaf 1971 t/m 2000	2000
Doorgangshuis en woonwijk. Grootstedelijke dynamiek in Spangen en Hillesluis	2000
Statushouders in Rotterdam	2000
Vasthouden en aantrekken	1999

Demografie prognose

Huishoudensprognose Rotterdam 2014	2000
Bevolkingsprognose Rotterdam 2014	1999
Bevolkingsprognose Nesseland	1999
Bevolkingsprognose stadsregio Rotterdam 2011	1997

Etnische minderheden

Minderhedenmonitor 2001	2002
Feitenkaart Antillianen	2002
Sportdeelname van Surinamers, Turken en Marokkanen van de 1e en 2e generatie	2001
Bevolkingsprognose veelkleurig Rotterdam 2014	2001
Migranten op de Rotterdamse woningmarkt: verhuisstromen en zoekervaringen binnen het aanbodmodel	2001
Diversiteit in vrijetijdsbesteding. Een onderzoek onder Marokkaanse, Surinaamse en Turkse Rotterdammers	2000
Allochtonen met AOW-tekort in Rotterdam	1999

Kunst en cultuur

Museumbezoek in de Stadsregio Rotterdam, bekendheid met en bezoek aan vijf Rotterdamse musea	2002
Richtlijn Cultuurparticipatie Onderzoek (RCO)	2001
Rotterdammers en het Luxor Theater. Resultaten uit de Omnibusenquête 2000.	2000
Rotterdamse bezoekers aan het Theater Zuidplein	1998

Leefbaarheid

Bovengrondse problemen bij ondergrondse containers	2002
Binnenstadsmeter Rotterdam 2000/2001	2002
Monitor Delfshaven schoon. Eerste meting, najaar 2001	2001
Rotterdammers over de duurzame stad. Resultaten uit de Omnibusenquête 2001	2001
Afvalscheiding in Rotterdam. Wat weet men, doet men, wil men?	2001
Wijkaanpak Ridderkerk. Enquete-uitkomsten vervolgmeting.	2001
Gebiedsrapportages Strategische Wijkaanpak	2001
GSB en Wijkaanpak Rotterdam 2000, Nulmeting meetbare doelstellingen	2001
Nachtopvang dak- en thuislozen De Brug. Evaluatie 1995-2000	2000

Onderwijs

Kinderen en opvang. Monitor kinderopvang Rotterdam 2002	2002
Doelgroepen van educatie 2001	2001
Onderwijs in allochtone levende talen: de OALT-behoeftepeiling in Rotterdam	1999
Geteld, en ook gemeld. Schoolverzuim in Rotterdam	1998

<u>Overig</u>	
Analyse opkomst Tweede Kamerverkiezingen 2002	2002
Analyse Tweede Kamerverkiezingen 2002	2002
Analyse deelgemeenteraadsverkiezingen 2002	2002
Analyse gemeenteraadsverkiezingen 2002	2002
Analyse opkomst gemeenteraadsverkiezingen 2002	2002
Lopend sociaal-wetenschappelijk onderzoek 2001	2001
Een eigen bibliotheek	2001
Jonge moeders in Rotterdam in beeld en cijfers	2000
<u>Publieksonderzoek</u>	
Rotterdammers en computers 2002. Resultaten uit de Omnibusenquête 2002	2002
Rotterdammers over de dienst Burgerzaken	2002
Rotterdam, attractieve stad en regio.	2002
Klanten over het iS+V	2002
Rotterdam in vier jaar tijd	2001
Algemene rapportage Omnibusenquête 2001	2001
Rotterdammers over werken bij de gemeente	2001
Stadspeiling Vlaardingen 2001	2001
Rotterdammers over hun stad 2000. Kengetallen en trends uit recente enquetes.	2000
Rapportage omnibusonderzoek 2000 Maassluis	2000
<u>Recreatie</u>	
Motieven voor non-participatie	2002
Non-participatie in vrijetijdsbesteding 2001	2002
Tijdsbesteding en uitgaansgedrag van Rotterdamse jongeren	2002
Omgevingsanalyse sport en bewegen in Noord aan de Rotte	2002
Meer te doen in wijkgebouwen	2001
Vrijetijdsbesteding van diverse groepen Rotterdammers	2001
Sportdeelname van Rotterdammers, Ontwikkelingen sinds 1995	2001
Wonen, leven en uitgaan in Rotterdam 1999	2000
Vraag naar openluchtrecreatie in de stadsregio Rotterdam: nu en in 2020	1999
<u>Ruimtelijke ordening</u>	
Rotterdammers en fietsen. Resultaten uit de Omnibusenquete 2001	2001
Buurtonderzoek Zuidelijk Wijkpark Zevenkamp	2000
<u>Statistiek</u>	
Statistisch jaarboek Rotterdam en regio vanaf 1992 t/m 2000	2000
Buurtten in cijfers 99/00	2000
<u>Subsidiegebruik</u>	
Huursubsidiegebruik Rotterdam '98/'99 en '99/'00	2001
Rotterdammers en de Rotterdampas	2000
Bekendheid van huursubsidie in Rotterdam. Resultaten uit de Omnibusenquête 2000	2000
<u>Veiligheid</u>	
Beleving veiligheid bewoners Mathenesserweg	2000
Veiligheidsbeleving van Rotterdamse allochtonen	2000
Veiligheidsrapportage 1998 Rotterdam	1999
<u>Woningmarkt algemeen</u>	
Buurinformatie Aanbodmodel Rotterdam 2000	2001
Monitor Aanbodmodel Rotterdam 2000	2001
Beleidsplan wonen 2000 Hellevoetsluis	2001
WoningBehoeft Onderzoek 1998: Kernpublicatie Rotterdam	2000
<u>Woningmarkt facet</u>	
Woningmarktanalyses Rotterdamse deelgemeenten	2001
De woonwensen van ouderen in de deelgemeente Hillegersberg-Schiebroek	2001
Kopers en belangstellenden van nieuwbouwprojecten St. Jobsweg en Coolhaven	2001
De markt voor koopwoningen in 1999	2001
Nieuwbouw Nieuw-Terbregge - fase 1 Wonen in een waterrijk woonmilieu	2000
Appartementen op de particuliere markt. Verhuren of verkopen?	1999
Passend wonen in IJsselmonde	1999
Wonen in het CS-kwartier	1998

*Bovenstaand overzicht is een greep uit het publicatie-aanbod van het Centrum voor Onderzoek en Statistiek.
Een compleet publicatie-overzicht is te raadplegen op het Internet, <http://www.cos.nl>*